VERES VALÉR

MAGYARI TIVADAR CSATA ZSOMBOR

MAGYAR FIATALOK A PARTIUMBAN ÉS BELSŐ-ERDÉLYBEN AZ EZREDFORDULÓN

MOZAIK 2001

– REGIONÁLIS GYORSJELENTÉS A KISEBBSÉGBEN ÉS SZÓRVÁNYBAN ÉLŐ ERDÉLYI MAGYAR FIATALOK HELYZETÉRŐL ÉS LEHETŐSÉGEIRŐL –

KOLOZSVÁR

2002

Kiadja a Max Weber Társadalomkutatásért Alapítvány – Kolozsvár
a RODOSZ Bihar megyei tagszervezetének felkérésére

TÁMOGATÓK:

Communitas Alapítvány

Illyés Közalapítvány

©Veres Valér, Magyari Tivadar, Csata Zsombor
©Mozaik 2001: Nemzeti Ifjúságkutató Intézet, Budapest

ISBN: 973-0-02914-8

Tartalom

1. Bevezető (VERES VALÉR) 7

2. Az erdélyi ifjúság száma és aránya regionálisan és országos szinten 12

3. Az alapsokaság szocio-demográfiai jellemzői (VERES VALÉR) 15

4. Oktatás, képzés (CSATA ZSOMBOR) 18
   4.1. Iskola 18
   4.2. Iskolarendszeren kívüli oktatás 30
   4.3. Informatika, internet-használat 32

5. Életkörülmények, családi erőforrások (VERES VALÉR) 36
   5.1. Gazdasági aktivitás 36
   5.2. Lakáskörülmények 39
   5.3. Család, háztartás jellemzői 42
   5.4. Anyagi helyzet 45

6. Életmód (CSATA ZSOMBOR) 51
   6.1. Dohányzás 51
   6.2. Alkoholfogyasztás 54
   6.3. Drogfogyasztás 57
   6.4. Sportolási szokások 58

7. Kulturális fogyasztás (MAGYARI TIVADAR) 61
   7.1. Könyvek olvasása 61
   7.2. Televíziózás 65
   7.3. Rádiózás 68
   7.4. Napilapok olvasása 69

8. Vallásosság (CSATA ZSOMBOR) 70

9. Társadalmi közérzet és jövőtervek (VERES VALÉR) 74
   9.1. Politikai jövőkép 81
   9.2. Kivándorlási szándékok 88

10. Értékrend (CSATA ZSOMBOR) 94

11. Identitás (VERES VALÉR) 97

12. A státustörvény megítélése (VERES VALÉR) 108

Hivatkozások jegyzéke 112

1. Bevezető

E kiadvány a Mozaik 2001 Ifjúságkutatás az úgynevezett Belső-Erdélyre és a Partiumra kiterjedő felmérésének regionális gyorselemzését tűzte ki célul. Az elemzés több ifjúsági szervezet, elsősorban a Romániai Magyar Doktorandusok és Fiatal Kutatók Szövetsége (RODOSZ) Bihar megyei tagszervezetének felkérésére készült.

A kutatás jogtulajdonosa a budapesti Nemzeti Ifjúságkutató Intézet (NIKI), akiknek ezúton is megköszönjük a hozzájárulásukat e kiadvány elkészítéséhez. A „Mozaik 2001" nevű ifjúságkutatás a Magyarországon végzett „Ifjúság 2000" elnevezésű kutatás folytatása határon túli magyarlakta területeken. A vizsgálat előkészítését a NIKI által felkért kutatók, valamint erdélyi, szlovákiai, vajdasági és kárpátaljai magyar társadalomkutatók közös munkacsoportja végezte. A kérdőíves vizsgálat kivitelezését a különböző régiókban egyes partnerintézetek vállalták. Ez Belső-Erdély és Partium esetében a Max Weber Társadalomtudományi Szakkolégium és a Babeş-Bolyai Tudományegyetem Szociológia Tanszéke volt.

A székelyföldi alpopuláció kutatását egy helyi műhely vállalta (KAM), Erdély többi része egy másik régiót alkotott, míg a mai értelemben vett Partium, a Királyhágón túli terület, a magyar-román határig alkotta a harmadik régiót. (A továbbiakban ki fog derülni, hogy az egyes régiók milyen megyéket jelentenek, és ezzel pontosabb képet kapunk a régiók elhatárolásáról).

A kérdőíves kutatás alapsokasága a megjelölt erdélyi megyékbeli, 2001-ben 15-29 év közötti magyar nemzetiségű népesség, mely lélekszáma – az 1992-es népszámlálás alapján – összesen 213.367. E keretszám meghatározásához figyelembe vettük a regisztrált természetes népmozgalmi és vándorlási adatokat is, annak tudatában, hogy valójában az alapsokaság

ennél kisebb létszámú, de a pillanatnyilag elérhető adatok alapján ennél pontosabban nem határozhatjuk meg. (A román fiatalok köréből is vettünk egy 716 fős kontrollmintát, amely különböző tendenciák összehasonlítására alkalmas, de nem alkalmas regionális eloszlások reprezentálására, ezért ebben a kiadványban a leírást a magyar alapsokaságra korlátoztuk).

1. táblázat. A kutatás alapsokasága megyénként

Megye	15-29 éves magyarok	15-29 éves románok
Fehér	5073	89465
Arad	12437	95503
Bihar	36893	107427
Beszterce-Naszód	4323	76737
Brassó	12917	148111
Krassó-Szörény	1655	79454
Kolozs	29690	146522
Hunyad	6875	117171
Máramaros	11187	120637
Maros[1]	33954	80283
Szatmár	28609	65358
Szilágy	12895	45513
Szeben	3914	109674
Temes	12945	154216
Kovászna	*	14739
Hargita	*	13441
Erdély összesen	213367	1464251

A magyar fiatalokat jelentő minta 1196 15-29 éves magyar nyelvű személyből áll. A mintavétel módja a területi bontásban reprezentatív lépcsőzetes mintavétel, kvótás-sétálós háztartás-beazonosítással bővítve. A következő lépcsőket használtuk: anyanyelvi hovatartozás, település típusa (megyeközpont, más városok községek, falvak. A községek, falvak kiválasztásához a második lépcső: a falvak helyzete és elhelyezkedése, a választás kritériumai: községközpont/falu, nagy/kicsi, román/magyar

[1] A magyar minta esetében csak Maros megye mezőségi részében és Marosvásárhelyen kérdeztünk.

többségű, főutakhoz közel-távol (elérhetőség), a magyar népesség aránya. Szatmár, Bihar, Szilágy, Kolozs és Maros megyékben a nagyobb létszámú magyar lakossággal rendelkező etnográfiai régiókból véletlenszerűen választottunk községeket.

A minta összetételét tekintve, az esetszámok leosztása a lépcsőkre az 1992-es népszámlálás, a 1999-es Romániai Statisztikai Évkönyv (legfrissebb), 1998-2000-es Magyar Statisztikai Évkönyvek vándorlási adatai és a 2000-es Romániai Magyar Évkönyv természetes népmozgalmi adatainak segítségével történt, úgy, hogy a minta összetétele földrajzilag tükrözi az alapsokasági arányokat.

Meg kell jegyezzük, hogy a Maros megyei magyarok (és románok) számát szét kellett bontani a magyar többségű Marosszékre és a többi ún. román többségű Maros megyére. Ez gyakorlatilag úgy történt, hogy az 1992-es népszámlálási nemzetiségi adatok alapján a történelmi Marosszék Marosvásárhelytől keletre eső, tömbmagyarnak tekinthető részét leválasztottuk, a többi községek és városok lakosságát tekintve számunkra kutatási terepnek. Ezen a román többségű területen akkor 473.852 lakos élt, ebből 305.641 román és 168.211 magyar nemzetiségű (a megyében élő magyarok 66,5 %-a). Marosvásárhely is a román többségű részbe esik, mivel felerészt román, a 2002-es népszámlálás előzetes adatai alapján tudjuk, hogy már enyhe román többséggel bír.

Mostani gyorselemzésünkben a 2. táblázatban szemléltetett regionális felbontást használtuk.

2. táblázat.

Régió	Megye	Esetszám	
		megyénként	régiónként
Partium	Bihar	212	443
	Szatmár	158	
	Szilágy	73	
Közép-Erdély	Kolozs	171	349
	Maros	178	
Dél-Erdély	Fehér	30	165
	Brassó	70	
	Hunyad	42	
	Szeben	23	
Észak-Erdély	Beszterce-Naszód	26	84
	Máramaros	58	
Bánság	Arad	73	154
	Krassó-Szörény	8	
	Temes	73	
Szórvány összesen			403

A Dél-Erdély, Észak-Erdély és Bánság régiókat az elemzés során egy csoportba soroltuk és összefoglalóan szórványnak tekintettük, bár a három alrégiónak megvannak a maga külön sajátosságai, de az esetszámok miatt csak így vált összemérhetővé a Partium és Közép-Erdély régiókkal. A csoportosítás elsősorban a romániai magyarság területi elhelyezkedésének és helyi számarányának sajátosságait vette alapul, és nem elsősorban történelmi, vagy a románok szempontjából releváns regionális sajátosságokat. Felmerülhet az a kérdés, hogy az elemzésünkben a Bánság mért nem sorolódik a Partiumhoz. Adataink alapján megállapítottuk, hogy a magyar fiatalok lehetőségei és életstratégiái erősen meghatározottak a magyarság megyei számaránya vagy szórványjellege által, így nem lenne releváns a Krassó-Szörény megyei magyart a szatmárival egy csoportba sorolni.

A regionális gyorselemzés eredményeként számos regionális különbségre fény derült, amelyekre az eddigi, kisebb mintás kutatások nem tudtak rámutatni. A szórványmegyék magyar ifjúsága sok szempontból sajátosan viselkedik: átlagosnál jóval magasabb a tanuló fiatalok aránya, így

magasabb az iskolázottsági szint is. A sajátos helyzet egyik oka történelmi, ugyanis a szórványmegyékben a magyarság átlagon felüli arányban tartozott a magasabb státusú rétegekhez, mint a nemesség, iparosság, városi népesség. Ezek közül ma a városi népességen belüli felülreprezentáltság maradt meg, a szórványban a fiatalok 70, Közép-Erdélyben pedig 80 százalék a városiak aránya. Ezzel szemben a Székelyföld régió egy sajátosan rurális térség képét mutatja a kutatás eredményei alapján. Ugyanakkor a szórványhelyzet mai aktuális sajátossága, hogy minden harmadik magyar fiatal román nyelven kezdi a tanulmányait. A Partium régió egyes mutatók tekintetében hátrányosabbnak tűnik a Belső-Erdély alrégióihoz képest, mint például a továbbtanulók aránya – vagy a külföldi márkájú autók birtoklása terén. Ám ez inkább abból adódik, hogy itt falun is élnek jelentős arányban magyar fiatalok, ami igen lényeges a magyarság romániai megmaradása szempontjából, és hosszú távon nem feltétlenül egy modernizációs negatívum, hanem egy háttér humán-erőforrás. Hiszen a 2002-es népszámlálás rámutatott, hogy a magyarság létszáma leginkább a városokban fogyott.

Veres Valér

2. Az erdélyi ifjúság száma és aránya regionálisan és országos szinten

Az 1992-es népszámlálás korévek szerinti nemzetiségi adatai alapján elmondható, hogy Romániában a 12 éven aluli, 2002-ben iskolás korú népesség aránya nem éri el sem az 1992, sem pedig a 2002 évi össznépességi arányt (7,1 illetve 6,6%). A legkevesebben a 2002-ben 14 és 15 évesek vannak, 5,5 százaléka az azonos korú romániai népességnek. Azóta a relatív arányok emelkedtek, mivel országos szinten is csökkenni kezdett a termékenység, ami a magyarok (és a dél-erdélyi románok) körében már korábban elkezdődött.

1. ábra

A magyar iskolás korú népesség aránya Romániában az 1992-es korévek alapján 2002-ben

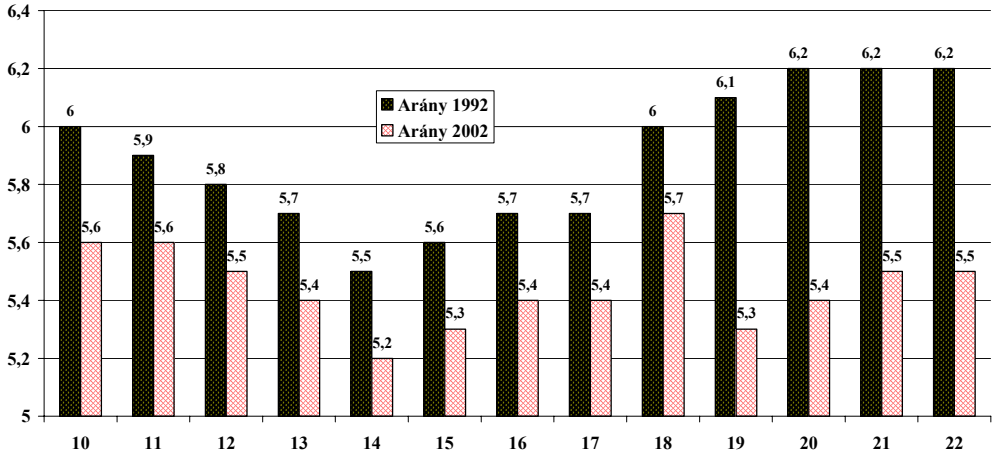

Viszont ha beleszámoljuk, hogy 1992-2002 között a kivándorlás a magyarokat az országos átlaghoz képest lényegesebben csökkentette, akkor ennél alacsonyabb számokat kapunk, amely az 1985 óta születettek körében az itthon maradottakon belül nem haladják meg az 5,6 százalékot.

Belső-Erdély 15-29 éves magyarsága az össznépességen belül 15 százalékot tett ki 1992-ben. Ez 2002-re mintegy 14 százalékra csökkent. A korcsoport szerinti adatok csökkenése az 1992-2002 közötti kivándorlás alapján van becsülve, átlagosan mintegy 5 százalékkal csökkentettük a magyar fiatalok számát korévenként. Eszerint a 15-18 évesek aránya már csupán 12 százalékot tett ki tíz évvel ezelőtt is, mára azonban már 11 százalék körül mozog ez az arány, tehát átlagosan 3 százalékkal csökkent a magyarok aránya a legfiatalabbak körében az azonos korú belső-erdélyi össznépességen belül, amíg a 25-29 évesek aránya az össznépességi arányok körül mozog. Egyértelmű tehát, hogy ezen a vidéken a magyarság létszámcsökkenése jóval látványosabb, mint a románoké. Ám erdélyi összesítésben nem tűnik ennyire szembe, mert a Székelyföldön nem figyelhető meg ilyen látványos csökkenés sem a magyar fiatalok körében korévenként.

2. ábra

A 15-29 éves korú magyar ifjúság aránya Belső Erdélyben és Partiumban korévenként (1992, 2002)

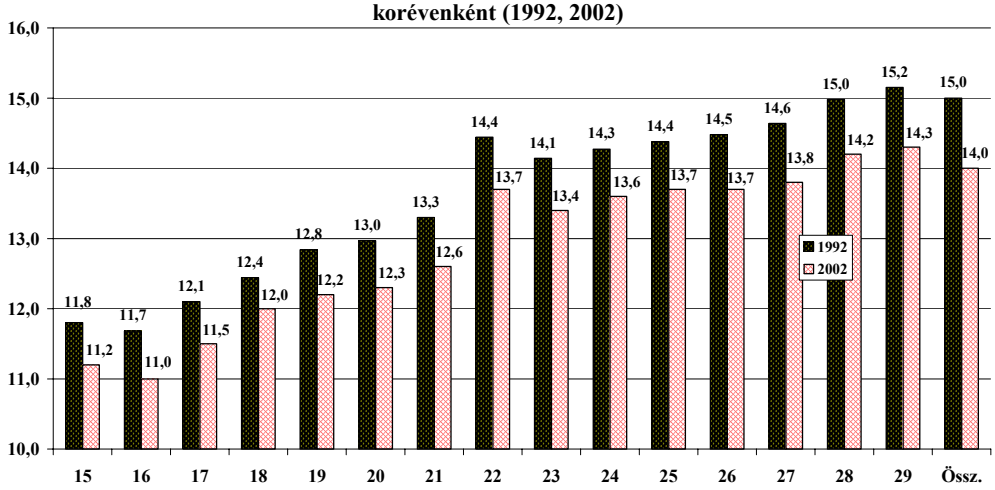

Megfigyelhető, hogy amíg egész romániai magyarság esetében a 10-13 évesek aránya emelkedett, addig a megyei szinten is kisebbségben élők

körében ez az emelkedés nem következett be, tehát csupán a Székelyföldön javultak a termékenységi mutatók.

Megyénként elemezve a korévenkénti arányokat megfigyelhető, hogy mindenhol a kiskorú népességen belül a magyarok jóval kisebb arányt képviselnek, mind a megyei össznépességen belül, különösen a szórványmegyékben, de Kolozs és Maros megyékben is számottevő az eltérés. Ezek az arányok az össznépességre is kiterjednek 30-40 év múlva, de addig is egy folyamatos csökkenési folyamat figyelhető majd meg, egészen addig, míg a legfiatalabb korosztályokon belül jellemző arányok „be nem állanak” az össznépességen belül is.

3. Az alapsokaság szocio-demográfiai jellemzői

A fiatalok családi állapota tekintetében nincsenek számottevő regionális különbségek. Amit talán érdemes megjegyezni, hogy Partiumban átlag alatt van a nem házas népesség aránya.

3. táblázat. Családi állapot regionális bontásban (N=1196)

	nőtlen, hajadon	házas	élettárssal él	elvált és más
Partium	71,3	25,8	1,6	1,3
Közép-Erdély	77,1	19,2	2,3	1,4
Szórvány	76,7	19,1	2,5	1,7
Összesen	74,8	21,6	2,1	1,5

Korcsoportok szerint a megkérdezettek a mintában megközelítőleg hasonló arányban vannak, mint az alapsokaságban. Korcsoport szerinti összetétel régiónként a következő ábrán látható, nincsenek szignifikáns regionális eltérések.

3. ábra

Korcsoportok százalékos eloszlása régiónként

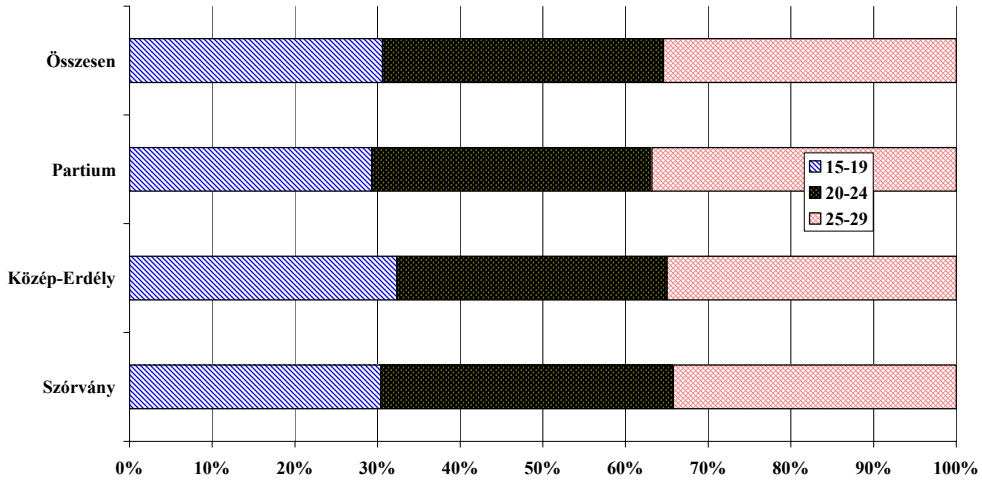

Legtöbben a 25-29 évesek vannak (35%), majd a csökkenő termékenység következtében másik két korosztályban kevesebben vannak, így a 15-19 évesek aránya 30 százalék.

Településtípusok szerint láthatjuk, hogy bár az egész régió erősen eltér az összromániai átlagtól, mely szerint a falun élők aránya 47 százalék (a 2002-es népszámlálás előzetes adatai alapján): a mi népességünknek csupán egyharmada él falun. Ennél magasabb arányban élnek falusi környezetben a Partiumban, éppen az országos átlag arányában, azonban Közép-Erdélyben a népesség 80 százaléka városlakó és több mint fele Kolozsváron és Marosvásárhelyen él, igaz, hogy ez egy kicsit csalóka, mert Marosvásárhely magyar rurális környezetét, a Marosszéket külön minta alapján vizsgálták ennek a kutatásnak során, amint azt a bevezetőben említettük. Ám Közép-Erdély annyiban személetes terület, hogy magában foglalja a magyarok kora középkori erdélyi településterületének törzsét, a Mezőséget, Kalotaszeget, a Kis-Szamos vidékét és a Küküllő-mente északi részét. Ezen a területen ma a magyarság településszerkezete igen sajátos, a városokban koncentrálódik. A szórványban élők majdnem 70 százaléka él városokban, ez is egy aránytalan településszerkezetet mutat a városok javára, kelet-közép európai mérce szerint. Ám ezen a területen vannak megyék, mint Hunyad vagy Krassó-Szörény, ahol a magyarság 90 százaléka él városokban.

4. táblázat. Településtípusok szerinti eloszlás regionálisan (N=1196)

	Megyeszékhely	Más város	Község, falu	Összesen
Partium	40,9	12,0	47,2	100,0
Közép-Erdély	54,7	24,6	20,6	100,0
Szórvány	45,7	23,6	30,8	100,0
Összesen	46,5	19,6	33,9	100,0

A befejezett iskolai végzettség szerint a populáció egynegyedének általános iskolai végzettsége van, 11 százaléka szakiskolát végzett, az

elméleti és a szakközépiskolák végzettei 45 százalékot tesznek ki. Középiskolánál magasabb iskolai végzettséggel kevesebb, mint 20 százalék rendelkezik, ennek fele egyetemi végzettséggel, egy százalék pedig posztgraduális fokozattal rendelkezik. Regionális nézetben az iskolai végzettség szerint a Partiumi népesség kitűnik a többi régiókhoz képest abból a szempontból, hogy az általános és a szakiskolában tanulók aránya szignifikánsan magasabb. Ez látszólag hátrányos jelenség, valójában azt mutatja, hogy a partiumi magyarság jobban hasonlít az egy tömbben élő népességhez, mint a másik két régió népessége, ugyanis az erősen kisebbségi vagy szórványmegyék népessége, mint láttuk, sajátos struktúrával rendelkezik, a városon élők és az értelmiségiek erősen felülreprezentáltak, ezért az iskolázottsági szint átlagosan magasabb mint Székelyföldön és akár mint Magyarországon is, ám ez egy "csonka kisebbségi társadalom" indikátora. A Partium társadalmi struktúrája „egészségesebb", hiszen a munkásréteget pótlandó szakiskolások is jelentősebb arányban vannak, viszont az egyetemmel rendelkezők aránya nem alacsonyabb számottevően a 10 százalékos átlagos aránynál.

4. ábra

Befejezett iskolai végzettség régiónként, százalékban (N=1196)

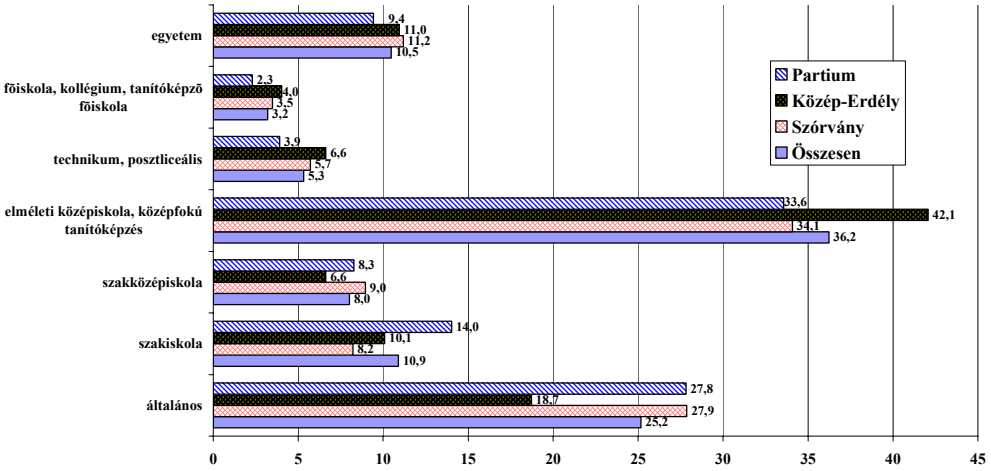

4. Oktatás, képzés

4.1. Iskola

A belső erdélyi és a partiumi fiatalok oktatási helyzetével kapcsolatosan először arra voltunk kíváncsiak, hogy a megkérdezett fiatalok mekkora része vesz részt a jelenlegi iskolai képzésben. Amint azt az 5. ábra adatai mutatják, szignifikáns eltérés tapasztalható a partiumi fiatalok és a minta többi része között: míg a partiumi fiatalok közül csupán minden harmadik személy, a közép-erdélyi és a szórványban élő fiatalok több, mint negyven százaléka tanul valamilyen szintű oktatási intézményben.

5. ábra

A belső erdélyi fiatalok iskolázottsága, belső régiók szerint, százalékban (N=1164)

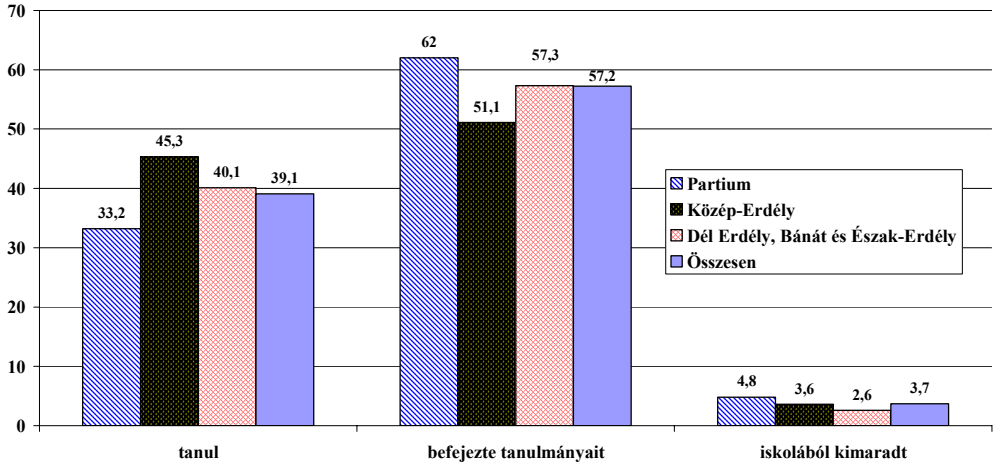

A romániai oktatási rendszer sajátosságainak megfelelően a belső-erdélyi és a partiumi 15 és 29 év közötti fiatalokat iskolai végzettség szerint kilenc kisebb alcsoportra bontottuk, ezek a következők: általános iskola; szakiskola; szakközépiskola; elméleti középiskola, középfokú tanítóképzés;

technikum, posztliceális képzés; főiskola, kollégium, tanítóképző főiskola; egyetem; magiszteri valamint PhD szintű képzések. A partiumi fiatalok oktatási rendszerben való eltérő részvételét az iskolai szint szerinti részletesebb adatok is mutatják, melyekből kiderül, hogy főként a tanulmányaikat már befejezett fiatalok iskolai végzettsége mutat számottevő eltérést a belső-erdélyi átlagtól (5. táblázat). Ebben a csoportban különösképpen az általános- és a szakiskolát végzettek magasabb aránya emelhető ki, amely 9 illetve 12 százalékot jelent a belső erdélyi átlag 6 illetve 9 százalékával szemben.

5. táblázat. A belső erdélyi fiatalok iskolai szint szerinti megoszlása, belső régiók szerint (N=1196)

	Partium	**Közép-Erdély**	**szórvány**	**összesen**
általános iskolában, tanul	0,5	0,6	1,3	0,8
általános iskola, befejezte	9,4	3,1	3,8	5,7
általános iskola, kimaradt	0,5	0,6	0	0,3
szakiskola, tanul	1,8	1,1	1	1,3
szakiskola, befejezte	11,7	8,9	6,4	9,0
szakiskola, kimaradt	0,9	0,6	0	0,5
szakközépiskola, tanul	2,9	1,1	1,5	1.9
szakközépiskola, befejezte	8	5,3	7,9	7,2
szakközépiskola, kimaradt	1,1	0	0,5	0,6
líceum, tanul	11,5	18,3	18,4	15,8
líceum, befejezte	17,6	16,9	17,4	17,3
líceum, kimaradt	1,4	1,1	1	1,2
technikum, tanul	1,4	2,8	1,8	1,9
technikum, befejezte	4,5	5,6	6,9	5,6
főiskola, tanul	1,8	3,1	2	2,3
főiskola, befejezte	1,4	2,5	3,1	2,3
főiskola, kimaradt	0	0	0,3	0,1
egyetem, magiszteri, PhD, tanul	13,2	18,3	14,1	15,2
egyetem, magiszteri, PhD, befejezte	9,5	8,9	11,8	10,1
egyetem, magiszteri, PhD, kimaradt	0,9	1,4	0,8	1,0
Összesen	100	100	100	100

A belső erdélyi fiatalok iskolázottságának regionális eltéréseiről még pontosabb képet kapunk amennyiben különválasztjuk a tanulmányaikat már befejezett és a jelenleg is tanuló fiatalok mintabeli alcsoportját. Az iskolát már befejezett vagy már nem folytató fiatalok körében az imént említett partiumi eltérések mellett (amelyek a 2. ábrában ezúttal még markánsabban megjelennek), a szórványban élő fiatalok átlaghoz viszonyított magasabb iskolai végzettsége emelhető ki: ebben a régióban a technikumot (12%), a főiskolát (4%) és az egyetemet (21%) végzettek aránya egyaránt meghaladja a belső erdélyi átlagokat. Amint az ábrából kiderül, az elméleti líceumot végzettek körében a közép-erdélyi fiatalok felülreprezentáltak.

6. ábra

A vizsgálat idején tanulányaikat már befejezett fiatalok legmagasabb iskolai végzettsége, százalékban (N=725)

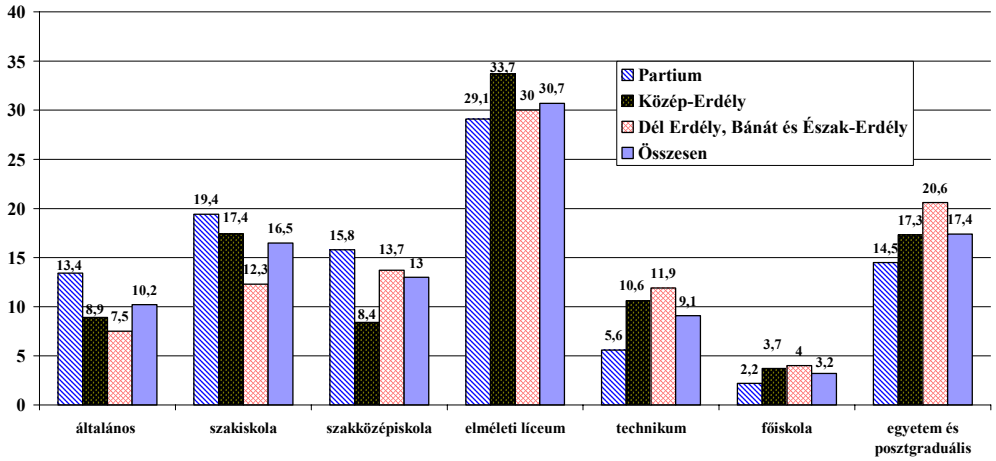

A fentiekkel összhangban vannak azok az adatok is, amelyek regionális eltéréseket az iskolában eltöltött évek száma szerint szemléltetik. Eszerint a tanulmányaikat már befejezett fiatalok közül a partiumiak töltöttek legkevesebb időt (12,7 évet) az iskola padjaiban. Az oktatás szintjének a regionális vonatkozású nivellálódására hívja fel a figyelmet ugyanakkor az a

tény, hogy a tanulmányaikat jelenleg folytató fiatalok körében ez a típusú regionális eltérés már nem szignifikáns. (7. ábra).

7. ábra

Az iskolában eltöltött évek száma a jelenlegi tanulmányi aktivitás szerint (N=1186)

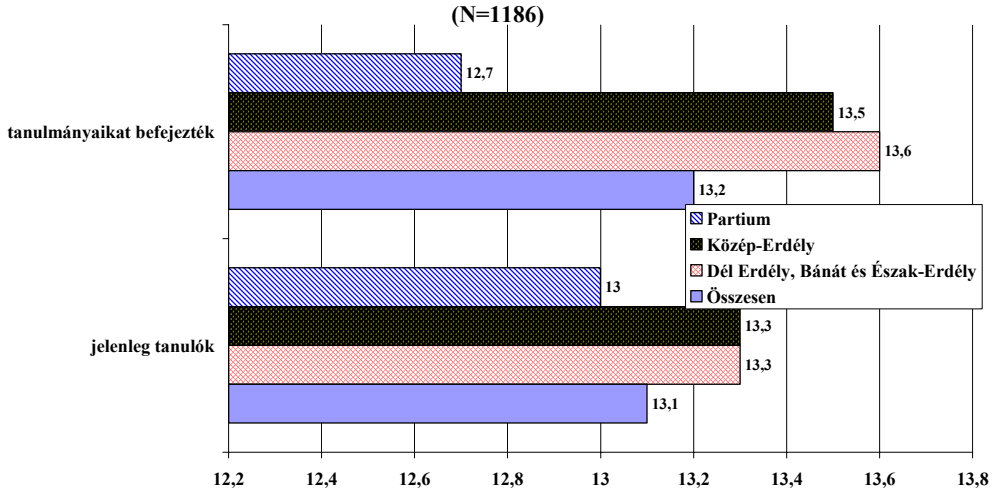

A jelenleg tanuló belső erdélyi fiatalokra vonatkozó további adatokból kiderül, hogy negyven százalékuk líceumi oktatásban, csaknem ugyanennyien (39%) felsőfokú vagy posztgraduális képzésben vesznek részt, miközben a szakiskolások és a szakközépiskolások együttes aránya nem éri el a 9%-ot. Ehhez képest a régiószintű adatok Partiumban a középiskolai szakképzésben résztvevők (szakiskolák és szakközépiskolák tanulói) valamint az egyetemi hallgatók magasabb arányát mutatják. A közép-erdélyi diákokkal kapcsolatban elmondható, hogy átlag felett látogatnak felsőfokú intézményeket, a szórványban tanuló fiatalok pedig az elméleti líceumba járók körében felülreprezentáltak (8. ábra).

Az iskolai végzettséggel kapcsolatos ezen eltérések egy része kétségkívül az oktatási rendszer regionális vagy helyi szerkezetének sajátosságaival magyarázható. Ilyen típusú érvelés tűnik érvényesnek, amikor a szórványban élő, tanulmányaikat már befejezett fiatalok átlaghoz

viszonyított magasabb iskolai végzettségét magyarázzuk: ez esetben a nagy egyetemi városok és egyben ipari centrumok (Temesvár, Brassó) főként a rendszerváltás előtt érvényesülő vonzó hatását említhetjük. A kelet-közép európai átmeneti társadalmakra is egyre inkább jellemző „globális" trendek hatását láthatjuk abban, hogy az iskolai végzettséggel kapcsolatos minimál-követelmény napjainkra már egyértelműen a középfokú oktatásra tevődött át. Végül a helyi munkaerőpiaci sajátosságok magyarázhatják azokat a jellegzetességeket, amelyek a partiumi középiskolai szakoktatás kapcsán fokozottabban megmutatkoznak. Mindezekből láthatjuk, hogy a belső erdélyi fiatalok iskolai végzettségével kapcsolatos regionális eltérések magyarázata egy többdimenziójú elemzést kíván, melynek – megfelelő regionális szintű adatok híján – nincsen mód e tanulmány keretei között. Ezzel kapcsolatos előbbi megállapításaink ennélfogva erősen hipotetikus jellegűek és további, specifikusabb vizsgálatokat igényelnek.

8. ábra

A vizsgálat idején tanulmányaikat végző fiatalok megoszlása iskolatípusok szerint, százalékban (N=479)

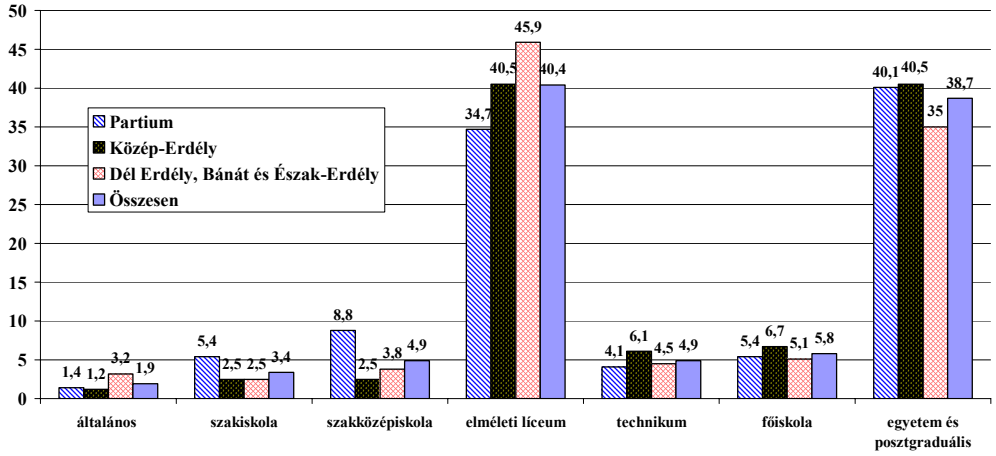

Az iskolai végzettség és a különböző szocio-demográfiai jellemzők összefüggéseit vizsgálva elsőként a fiatalok oktatási helyzetét vetettük össze

a gazdasági aktivitásukkal. A belső erdélyi tanulmányaikat már befejezett fiatalokra vonatkozó ezzel kapcsolatos adatok szignifikáns eltérésekről tanúskodnak: a munkanélküliek átlaghoz viszonyított magasabb aránya főként a szakiskolát és a szakközépiskolát végzettek körében figyelhető meg, miközben a gazdasági inaktivitás leginkább az alacsonyabb iskolai végzettségűeket jellemzi. Az adatok alapján továbbá kiderül, hogy a magasabb iskolai végzettségűek szerepelnek a legsikeresebben a munkaerőpiacon: az egyetemet végzettek arányukhoz képest messzemenően felülreprezentáltak a gazdaságilag aktív fiatalok körében (Mozaik 2001, 145.o.).

Az iskolai végzettség és a gazdasági aktivitás összefüggéseit a belső régiók szerint is megvizsgáltuk, az egyes cellánkénti esetek alacsony száma miatt azonban statisztikailag alátámasztható regionális eltérésekről nem számolhatunk be. Szemléltetésképpen ennek ellenére a közöljük a partiumi fiatalokra vonatkozó ezzel kapcsolatos adatokat, melyek összhangban vannak a belső erdélyi teljes mintára vonatkoztatott iménti megállapításokkal (9. ábra – az egyes kategóriák esetében zárójelben közöltük az esetszámokat is)

9. ábra

A partiumi tanulmányaikat már befejezett fiatalok iskolai végzettsége, gazdasági aktivitás szerint, százalékban (N=294)

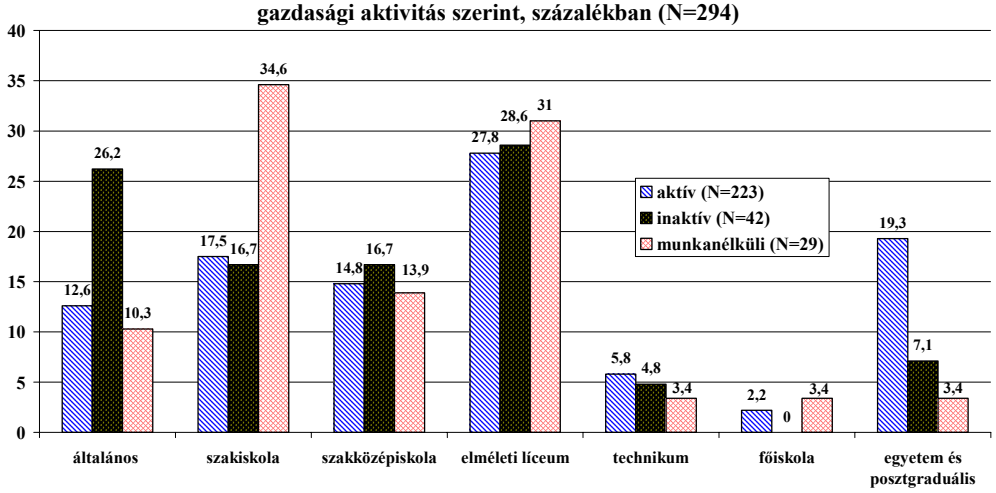

Az iskolai képzés és az életkor összefüggéseit vizsgálva az oktatás expanziójával kapcsolatos érvelés tűnik a leginkább érvényesnek mindegyik általunk vizsgált régióban: miközben a 15-19 évesek jelentős része elméleti líceumokban tanul, a 20-24 évesek az egyetemi képzésben vesznek részt az átlaghoz képest magas arányban, ugyanakkor a 25-29 évesekre jellemző leginkább a befejezett középfokú szakirányú képzés.

Településtípus szerint először a fiatalok iskolai státuszát vizsgáltuk meg. A 10. ábra adatai arról tanúskodnak, hogy a megyeszékhelyen megkérdezett fiatalok e tekintetben nem különböznek az egyes régiók szerint: körülbelül minden második fiatal még tanul és 45% körüli azoknak az aránya, akik már befejezték tanulmányaikat.

10. ábra

A belső erdélyi fiatalok iskolai státusza, településtípus szerinti regionális megoszlások, százalékban (N=1196)

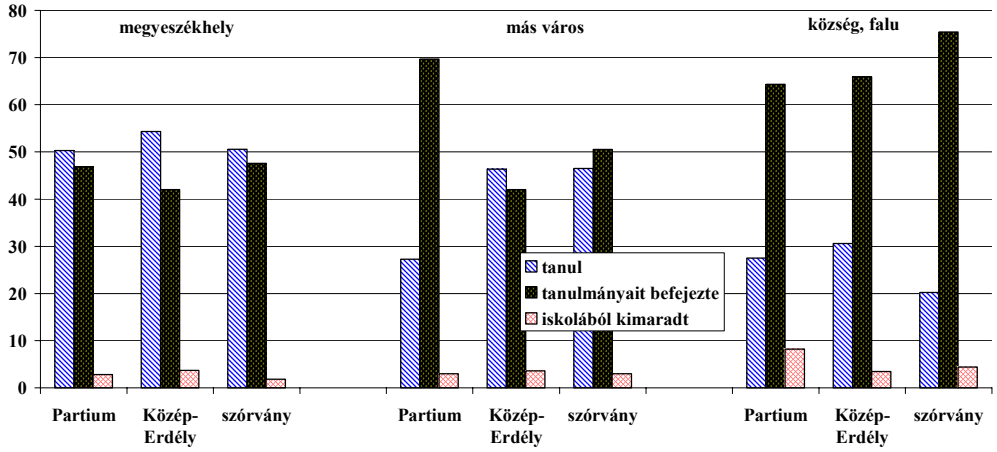

Mindegyik régióra vonatkozóan elmondható továbbá, hogy ahogyan haladunk a megyeszékhelytől a kisvárosokon keresztül a falvak, községek irányába, úgy csökken a diákok aránya a megkérdezett fiatalok körében. Számottevő eltérést a belső-erdélyi átlagtól csupán a partiumi kisvárosban lakó fiatalok esetében találtunk, ahol a tanulmányaikat már befejezett fiatalok

aránya közel 70 százalékot tesz ki. Szintén átlag feletti ez az arány a szórványban élő fiatalok körében, ahol csupán minden ötödik fiatal jár még iskolába.

Bár regionális szintű részletes elemzésre az alacsony esetszám miatt nem volt mód, a tanulmányaikat már befejezett fiatalok körében mindhárom régióban kimutatható, hogy az alacsonyabb végzettségűek körében felülreprezentáltak a falun élők, az elméleti líceumi és az annál magasabb iskolai végzettség a városok és a megyeszékhelyek fiataljainak nagyobb hányadára jellemző.

Vizsgálatunk következő lépésében azt vizsgáltuk, hogy a megadott régiók szerint vannak-e eltérések aszerint, hogy a fiatalok milyen nyelven illetve milyen tannyelvű iskolában tanultak. A 11. ábra adatai azt mutatják, hogy az általános iskolában a legnagyobb arányban a közép-erdélyi (Maros és Kolozs megyei) fiatalok tanulnak magyar nyelven (96%), ezzel szemben a szórványban csaknem minden harmadik gyerek román nyelven kezdi iskolai tanulmányait.

11. ábra

Az általános iskolában magyar nyelven tanuló belső erdélyi fiatalok, százalékban (N=1196)

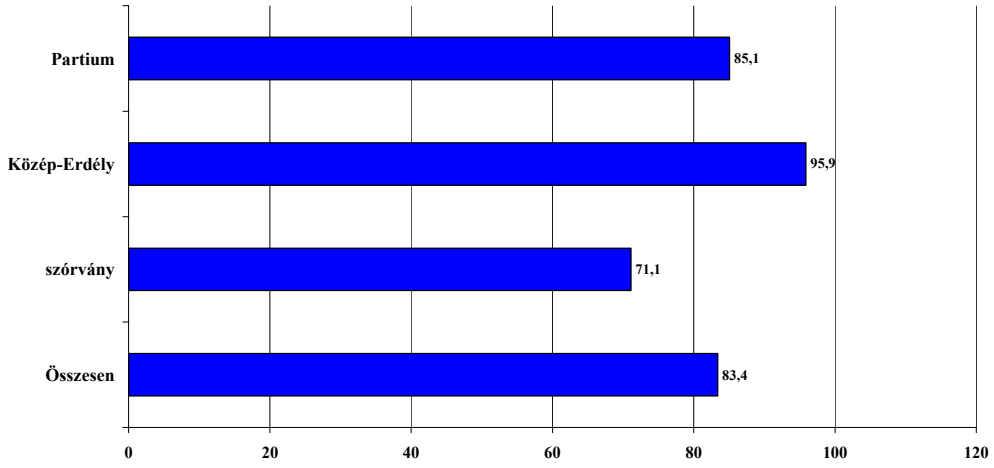

A teljes mintára vonatkozó adatok alapján kiderül, hogy a belső erdélyi és a partiumi fiatalok közül iskolai életútjuk során csak minden tizedik jár teljesen magyar nyelvű tanintézményben. Ugyanennyi azoknak az aránya, akik tanulmányaik során csak román nyelvű iskolát látogattak, a csak párhuzamos tannyelvű tanintézménybe járók aránya pedig 26 százalék. A populáció fennmaradó hányadának döntő többsége (54 százalék) iskolai életútja során a fenti három intézmény közül legalább kettőt látogatott.

A megadott belső régiók szerint a mintabeli átlaghoz viszonyítva különösen a szórványban élő fiatalokkal kapcsolatos adatok tekinthetőek atipikusnak: vélhetően a szórványra jellemző kisebbségi oktatás sajátosságainak következtében mind a tisztán magyar nyelvű, mind a román nyelvű iskolába járók aránya meghaladja a belső-erdélyi átlagot, ennek megfelelően pedig a párhuzamos tannyelvű iskolákban jár kevesebb fiatal (12. ábra).

12. ábra

Milyen tannyelvű iskolákat látogatott a tanulmányai során, százalékban (N=1196)

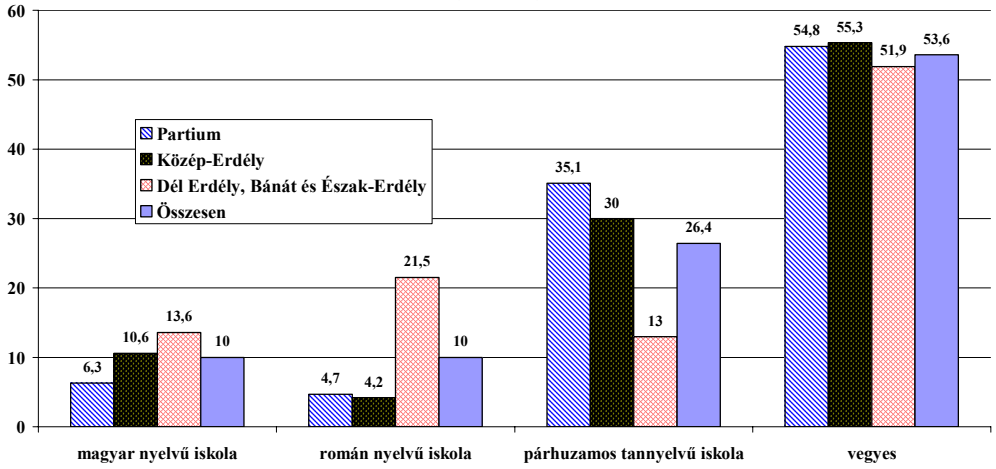

Az iskolai tanulmányuk során magyarországi tanintézményt is megjárt fiatalok a vizsgált népesség 1,4 százalékát teszik ki. Ez az arány,

vélhetően a határmentiség következtében, csak a partiumi fiatalok körében magasabb. (13. ábra)

13. ábra

Az iskolai életútjuk során magyarországi intézményt látogatott belső erdélyi fiatalok, százalékban (N=1196)

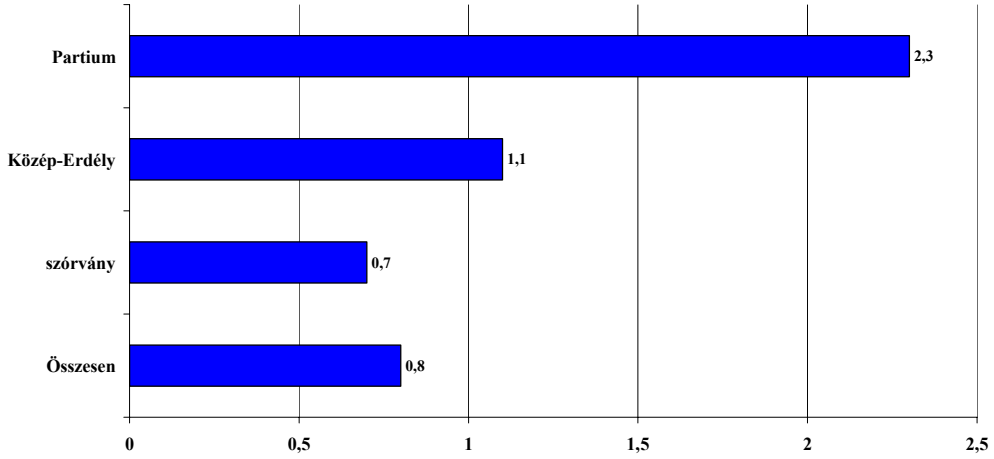

A belső-erdélyi és a partiumi fiatalok iskolarendszeren belüli oktatásával kapcsolatosan végül a továbbtanulási szándékokra kérdeztünk rá.

14. ábra

Továbbtanulási szándék a belső erdélyi fiatalok körében, iskolai státus és belső régiók szerint, százalékban (N=1196)

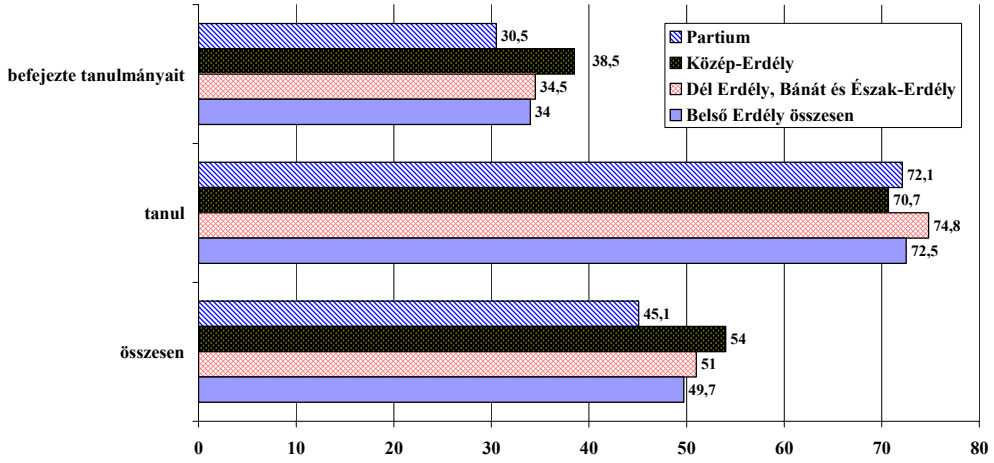

A 14. ábrában szemléltetett ezzel kapcsolatos adataink azt mutatják, hogy vizsgált népesség csaknem fele szeretne továbbtanulni és további 5 százalékot tesz ki azoknak az aránya, akik bizonytalanok a kérdésben. A tanulmányaikat már befejezett megkérdezettek közül is minden harmadik fiatal ilyen jellegű szándékának adott hangot. Az átlaghoz képest ezúttal is csak a Partiumban regisztráltunk eltéréseket: ebben a régióban az iskola padjaiból már kilépett fiatalok körében az átlaghoz képest 3-4 százalékponttal alacsonyabb továbbtanulási szándékkal számolhatunk.

A továbbtanulás „célintézményeit" tekintve markáns különbségek észlelhetőek a vizsgált régiók szerint .

15. ábra

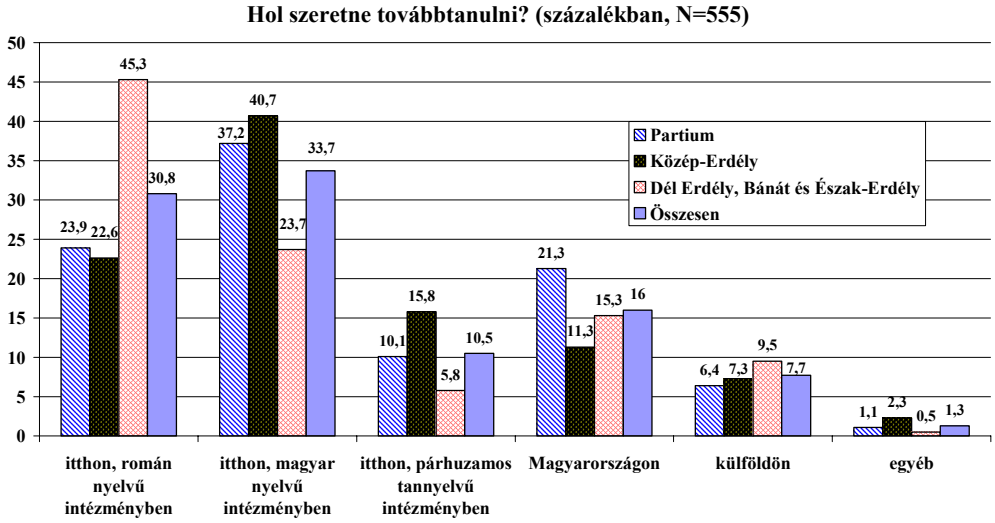

Valószínűleg a nagy egyetemi városok már említett földrajzi közelsége (és ennélfogva: vonzó hatása) érvényesül abban is, hogy a szórványban élő bánáti és dél-erdélyi fiatalok csaknem fele román nyelvű intézményben folytatná tanulmányait, ez az arány toronymagasan meghaladja a mintabeli átlagot jelentő 31 százalékot. Hasonló logikával magyarázhatjuk a belső erdélyiek továbbtanulási szándékaiban fő helyet elfoglaló magyar

nyelvű oktatási intézmények iránti érdeklődést is, akárcsak a partiumi fiatalok Magyarországra irányuló – átlagosnál magasabb – tanulmányi célú migrációját.

Ha mutatószámaiban nem is, de tendenciájában csaknem hajszálra azonos regionális eltéréseket figyelhetünk meg a tanulmányaikat jelenleg is folytató fiatalok továbbtanulási szándékaikat elemezve azzal az igen jelentékeny különbséggel, hogy a határon túlra irányuló tanulmányi célú migrációs szándék mindenütt erőteljesebben érvényesül. (16. ábra)

16. ábra

Hol szeretne továbbtanulni? (tanulók alcsoportja, N=333, százalékban)

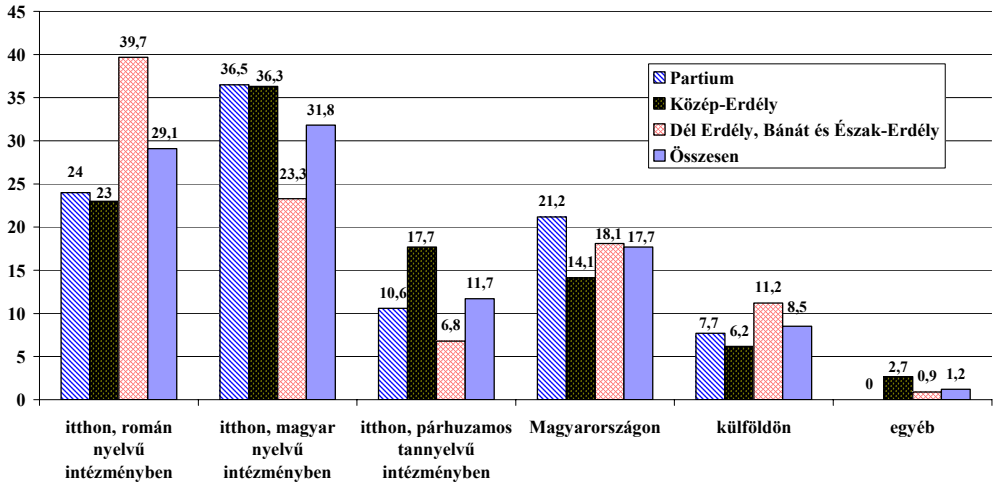

4.2. Iskolarendszeren kívüli oktatás

Amint az a 17. ábrából kiderül, az iskolai képzés mellett különórákra járók arányát tekintve a közép-erdélyi és a szórványban élő fiatalok felülreprezentáltak. Amint az az alacsonyabb iskolai végzettségi mutatószámok alapján várható is volt, a partiumi fiatalok – mind az általános-, mind a középiskolások – az átlagnál alacsonyabb arányban vesznek (vettek) igénybe iskolán kívüli oktatással kapcsolatos szolgáltatásokat.

17. ábra

Az iskolai képzés mellett különórákat igénybe vevő fiatalok, százalékban (N=1196)

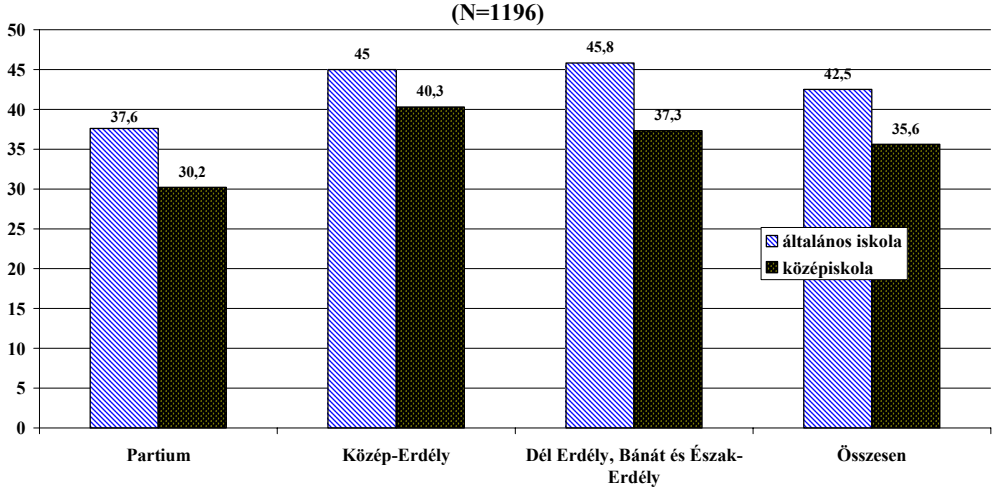

Korcsoportok szerint e tekintetben szemléletes eltéréseket figyelhetünk meg: úgy tűnik, hogy minél fiatalabb a válaszadónk annál nagyobb valószínűséggel vesz részt iskolán kívüli magánórákon, felvételi előkészítőn. Az összehasonlítás szempontjából releváns általános iskolai képzés alatt a különórákat igénybevevők aránya korosztályonként és régiónként a 18. ábra szerint változott.

A regionális adatok alapján ismét csak az iskolai végzettség terén jelzett különbségek egyre fokozódó nivellálódására vonatkozó korábbi megállapításaink csengenek vissza: míg az idősebb korosztályok esetében léteztek regionális különbségek a különóra látogatást illetően, a 15-18 évesek körében ezek az arányok – mindegyik régióban – 60 százalék körül állapodtak meg.

18. ábra

Az általános iskolai képzés mellett különórákat igénybevevők aránya korcsoportok szerint, százalékban (N=1196)

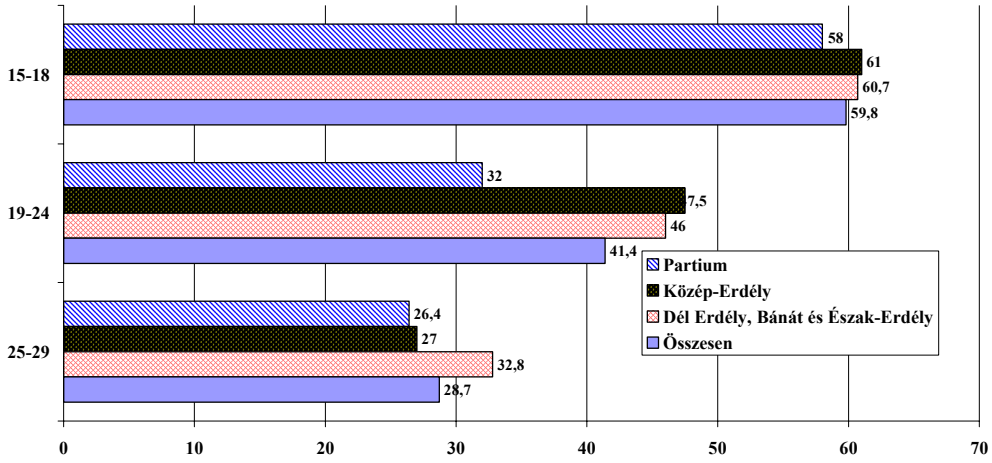

Nincs különbség a régiók között a tekintetben, hogy településtípusok szerint milyen arányú a különórákon való részvétel a belső erdélyi fiatalok körében. Eszerint mindegyik régióra elmondható, hogy míg a falvakon községekben élő fiatalok közül csupán minden negyedik-ötödik, megyeszékhelyeken a fiatalok több, mint fele járt az általános iskola ideje alatt magánórákra. Ez az aránykülönbség a középiskola ideje alatt tovább növekszik: a megyeszékhelyen lakók egyre magasabb arányban képviseltetik magukat a különórákat igénybevevő tanulók körében, miközben a más városban élők ilyen irányú viselkedése egyre közelebb kerül a falvakban regisztrált arányokhoz.

4.3. Informatika, internet-használat

Ebben az alfejezetben a belső erdélyi fiatalok számítógéppel való ellátottságában valamint számítógép-használatában megmutatkozó regionális különbségeket tárgyaljuk. A teljes mintára vonatkozó adataink azt mutatják, hogy a háztartások 27,9 százalékában van személyi számítógép, melyet csaknem minden esetben (96,7%) a fiatal családtagok is használnak. A számítógép-ellátottsággal kapcsolatos regionális különbségeket a 19. ábra szemlélteti:

19. ábra

A belső erdélyi fiatalok számítógéppel való ellátottsága, régiók szerint, százalékban (N=1196)

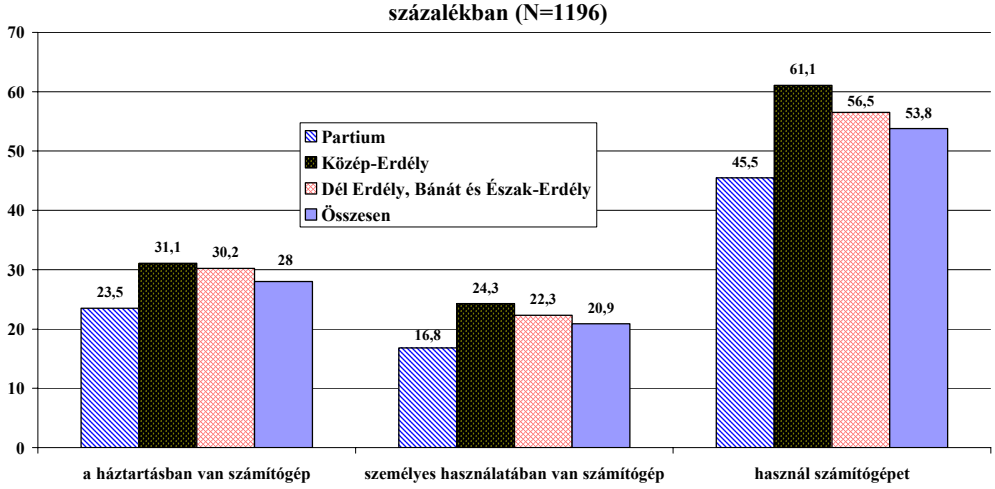

Az adatok egyértelműen arról tanúskodnak, hogy mind a háztartásban, mind pedig a személyes használatban lévő számítógéppel való ellátottság tekintetében jelentős regionális eltérésekről beszélhetünk: e tekintetben ismét a partiumi fiatalokkal kapcsolatos arányok az átlagon aluliak, amelyre a magyarázat feltehetőleg a régió tágabb értelemben vett infrastrukturális ellátottságával van összefüggésben.

Ezen különbségek jegyében alakul a (nem csak a háztartási tulajdonba tartozó) számítógépet használók aránya is az egyes régiókban. A 19. ábra harmadik oszlopából kiderül, hogy míg a teljes mintán belül a fiatalok több, mint fele (54%), a partiumiak csupán 45%-a használ számítógépet. Ezek közül közel minden harmadik fiatal munkavégzésre, minden negyedik pedig tanulásra használja elsősorban. Közel hasonló, 15 százalék körüli arányban vannak azok, akik főként szórakozásra, internetezésre valamint elektronikus levelezésre veszik igénybe a számítógépet. A számítógép felhasználási módja tekintetében nem regisztráltunk számottevő eltéréseket az egyes régiók között. (20. ábra)

20. ábra

Elsősorban mire használja a számítógépet?
(a számítógéphasználók mintabeli alcsoportja, N=640, százalékban)

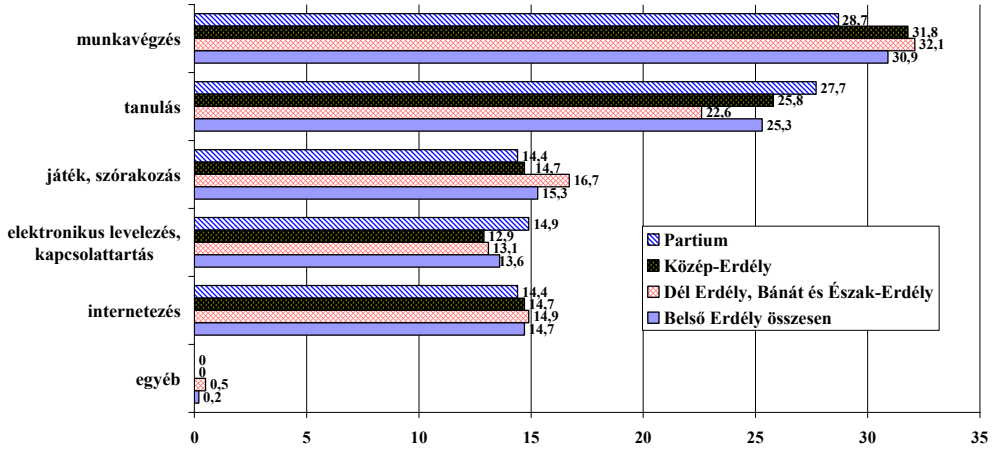

Ha a számítógép-használók különböző típusait próbálnánk megalkotni – figyelembe véve azt is, hogy a fentieken kívül még mikor veszik igénybe a számítógépet – meglehetősen nehéz dolgunk lenne, hiszen úgy tűnik, hogy akiknek elsősorban a tanulásban vagy a munkavégzésben van segítségükre a számítógép, azok egyaránt használják továbbá elektronikus kapcsolattartásra is, az elsősorban „tanulók” körében pedig igen gyakori a számítógépen való

játék vagy az internetezés is. Markánsan elkülönül a többitől azonban egy olyan csoport, aki csak kapcsolattartásra és internetezésre használja a számítógépet, ezek többsége nem rendelkezik otthon számítógéppel és leggyakrabban a gombamód megjelenő és igen népszerű internet-kávézókban vagy pedig közös használatú számítógépen veszi igénybe ezeket a szolgáltatásokat. Figyelemre méltó arányuk (a számítógép-használók közel 10 százaléka) magyarázat lehet arra is, hogy a háztartási tulajdonban lévő számítógépeket tekintve csaknem hajszálnyira azonos magyarországi adatok ellenére a számítógépet használó fiatalok aránya a Belső-Erdélyben és a Partiumban magasabb, mint Magyarországon 2000-ben volt.

21. ábra

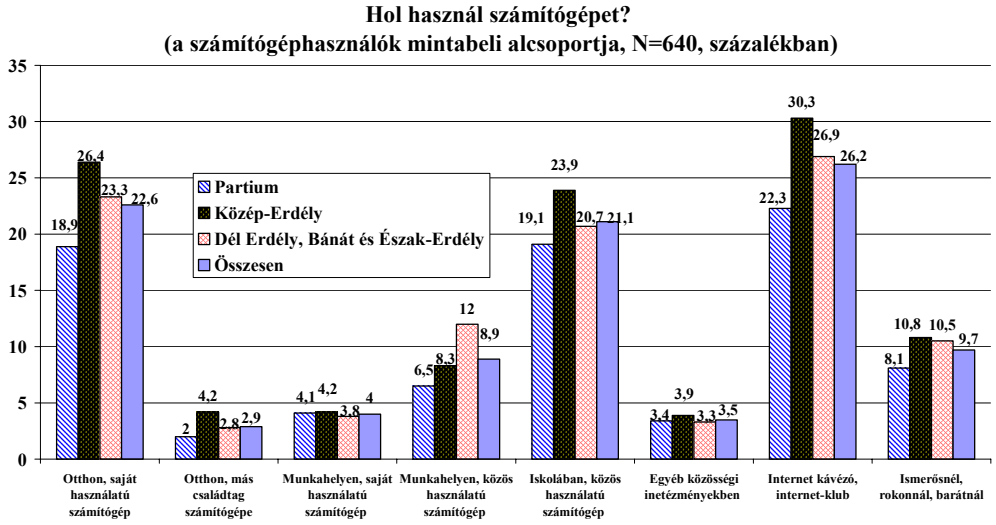

A 22. ábra adatai alapján elmondható, hogy a belső erdélyi és a partiumi fiatalok közel harmada (30,9%), ezen belül pedig a számítógép-használók 60 százaléka használ internetet. Szignifikáns regionális különbség ismét csak a partiumiak esetén érhető tetten: a internethasználók aránya itt a

teljes mintabeli átlag alá, 25% körülire tehető.[2] Az egyéni internet-kapcsolat meglehetősen költséges volta, valamint a szegényes infrastrukturális ellátottság[3] kétségkívül fontos meghatározója annak, hogy csak minden huszadik fiatal számára érhető el otthonról a világháló. Az internetezés céljából leglátogatottabb helyek a már említett internet-kávézók (ahol gyakorlatilag minden internethasználó legalább egyszer megfordult már) és közel minden tizedik fiatalról mondható el, hogy az iskolában, közös használatú számítógépen kapcsolódott már rá az internetre.

22. ábra

Internethasználók aránya a belső-erdélyi fiatalok körében, százalékban (N=1196)

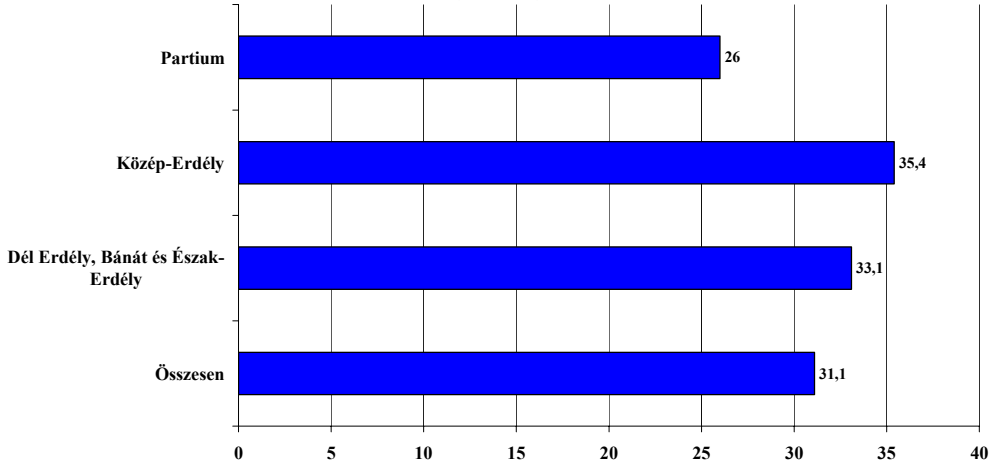

[2] Az adatok értelmezésénél fontos megemlíteni, hogy az email-használók külön kategóriaként jelentek meg a kérdőívben, ennélfogva a internet-alapú elektronikus postafiókkal rendelkező fiatalok nem mindig kerültek az internet felhasználók közé.

[3] A mintába került háztartások alig több, mint 60 százaléka rendelkezik vezetékes telefonnal. Ez az arány a Partiumban 56, Közép-Erdélyben 69, a szórványban pedig 65 százalék. A vezetékes telefonnal való rendelkezés egyébként egyik mutatója annak az infrastrukturális ellátottságnak, amelyre a számítógép-használat regionális különbségei kapcsán hivatkoztunk.

5. Életkörülmények, családi erőforrások

5.1. Gazdasági aktivitás

A megkérdezettek munkaerőpiaci pozícióit vizsgálva megállapítható, hogy a válaszolók jó egyharmada (35,4 százaléka) még tanul valamilyen oktatási intézményben, majdnem fele dolgozik valamilyen formában (gazdaságilag aktív), 7,3 százalékuk inaktív és 8,2 százalékuk munkanélküli. Részletesebben elemezve a válaszokat láthatjuk, hogy a gazdaságilag aktívak legnagyobb része, 38,9 százalék alkalmazottként dolgozik, 2 százaléknyi dolgozik saját vállalkozásban, 2,5 százalék családi vállalkozásban dolgozik, 2,1 százalék alkalmi munkákból él, 1,6 százalék pedig bevallottan feketemunkából él.

23. ábra

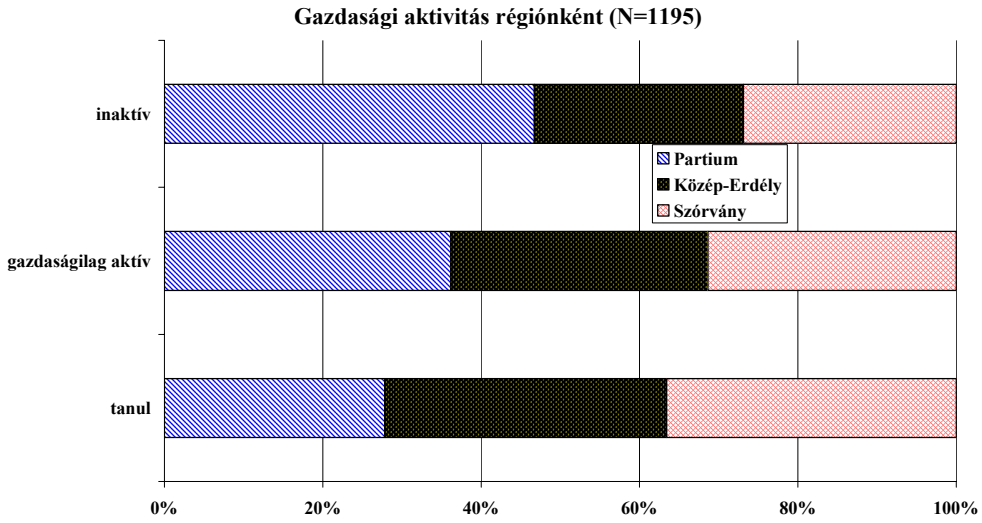

Regionálisan vizsgálva az eredményeket (23. ábra) az tűnik fel, hogy Partium újra „eltérő”, éspedig kevesebb, mindössze 30 százalék a tanulók aránya, a többi gazdaságilag aktív, és ezen belül is az átlagnál kisebb arányban vannak a munkanélküliek. Ez az eredmény is a Partium „normálisabb” jellegét mutatja. Magyarországon 2000-ben az „Ifjúság 2000” nevű kérdőíves kutatás adatai szerint 34 százalék mondta, hogy még tanul, ez a Partium és a Közép-Erdély értékei között helyezkedik el.

A megkérdezettek mintegy 18 százalékának még van egy második tevékenysége is, tehát azok, akik tanulnak jelentős részben dolgoznak is (12 százalék), a dolgozók 3,3 százaléka tanul valamit, míg 2,3 százalék átmenetileg inaktív, de nem annak vallotta magát a fő tevékenysége esetében. Ezek legnagyobb része háztartásbeli munkát végez. Partiumban és a Szórványban élő magyar fiatalok átlag fölött, 20 százalékban végeznek kiegészítő tevékenységet. Kolozs és Maros megyében ezek aránya jóval alacsonyabb, 13 százalék. Aminek több oka lehet. Legvalószínűbb az, hogy ebben a két megyében nehezebb másodállást kapni, hiszen Kolozs megyében magasabb a munkanélküliség mint a Partiumban vagy Dél-Erdély és Bánság legtöbb megyéjében (leszámítva Hunyad megyét, de ott a magyar fiatalok száma elenyésző a mintán belül).

6. táblázat. Másodtevékenységgel rendelkezők aránya régiónként (N=219)

régió	mások-dtevékeny-sége van	Ebből				
		tanul	gazdasági-lag aktív	inaktív	munkanél-küli	összesen
Partium	20	20,0	66,7	13,3		100,0
Közép-Erdély	13	27,7	59,6	8,5	4,3	100,0
Szórvány	20	9,8	70,7	14,6	4,9	100,0
Összesen	18,3	17,8	66,7	12,8	2,7	100,0

A szülők aktivitását vizsgálva régiónként megfigyelhető, hogy az apák legnagyobbrészt aktív keresők, míg az anyák több, mint fele (53 %)

inaktív. A Partiumban az anyák átlagon felül (63%) inaktívak, a Szórványban a legkevesebben, 45 százalékuk inaktív. Ezek egy része nyugdíjas, a többi háztartásbeli és más esetek.

5.2. Lakáskörülmények

A megkérdezettek legnagyobb része (38 %) kétszobás lakásban lakik, valamivel kevesebben háromszobás lakásokban laknak (36%), további 13 százalék lakik négyszobásokban, míg a többi esetek száma 10 százalék alatt van.

Regionálisan is hasonló eloszlást figyelhetünk meg azzal a különbséggel, hogy az átlagos 3,5 szobához képest a Partiumban valamivel átlag feletti szobaszám figyelhető meg (3,7), míg szórványban kisebbek, 3,4 szoba az áltag.

7. táblázat.

Régió	személyszám a háztartásban	Egy főre jutó szobák száma a háztartásban
Partium	3,7	0,8
Közép-Erdély	3,4	0,9
Szórvány	3,4	0,9
Összesen	3,5	0,9

Megvizsgáltuk, hogy mekkora az egy főre eső szobaszám háztartásonként (24. ábra). Eszerint legtöbb háztartásban egy személy jut szobánként (26 %), a fél szoba és az egy szoba/ fő háztartásonként pedig az esetek felét tömöríti, azok az esetek pedig, ahol egy szobánál több jut egy főre további 14 százalékot tesznek ki. Fejeként fél szobánál kevesebb jut az esetek 10 százalékára, ezen belül legtöbben a 0,4 szoba/ fő. Átlagosan regionális eloszlás szerint kis, de szignifikáns különbségek figyelhetők meg: a lakások több szobásak a Partiumban, egy szobára kevesebb személy jut (0,8), mint a szórványba, ahol 0,94 személy jut szobánként. Mindenesetre viszonylag jó helyzetet tükröznek az adatok, hiszen mindenhol átlagosan kevesebb mint egy személy jut egy szobára.

24. ábra

Egy főre eső szobaszám eloszlása a háztartásokban (százalékban)

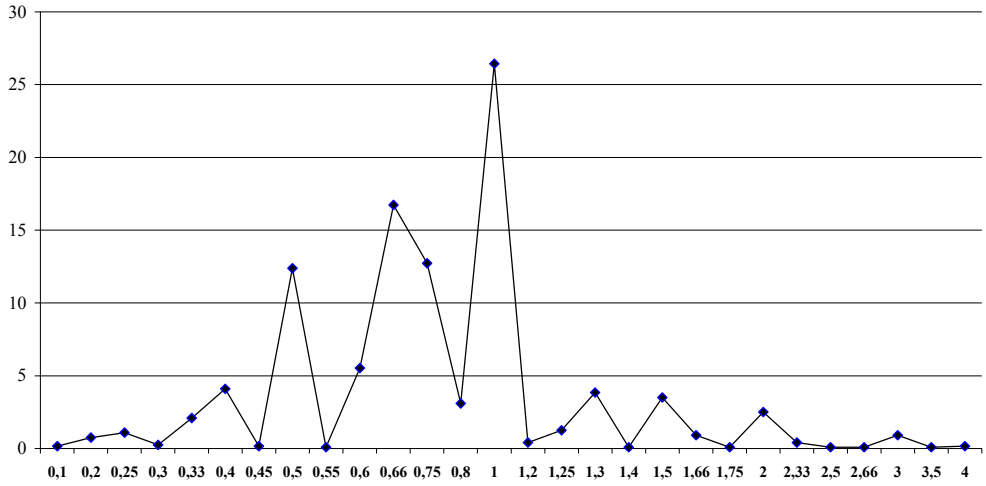

A lakás tulajdonformája alapján a fiatalok mintegy háromnegyede még a szülőknél lakik, tehát az anyagi önállósodás előtt állanak, jó egytizedüknek van már saját lakása. A fennmaradó14 százalék megoszlik a további esetek között, beleértve az albérletet is

8. táblázat. Milyen formában lakik a lakásában? Válaszok korcsoportonként és régiónként (N=1190)

Korcsoport	Régió	Lakásforma		
		Saját	Szülőknél	Albérlet és egyéb
15-19	Partium	0,8	87,7	11,5
	Közép-Erdély	0,9	92,0	7,1
	Szórvány	0,8	90,2	9,0
	Összesen	0,8	89,9	9,3
20-24	Partium	8,0	81,3	10,3
	Közép-Erdély	8,8	67,5	23,7
	Szórvány	3,5	83,8	12,7
	Összesen	6,7	78,3	15,0
25-29	Partium	27,8	48,8	23,4
	Közép-Erdély	24,2	52,5	23,3
	Szórvány	19,0	60,6	20,4
	Összesen	23,9	53,7	22,4

Korcsoportonként elemezve (8. táblázat) megfigyelhető, hogy a Partiumban a fiatalok saját lakással az erdélyi átlaghoz közelálló mértékben rendelkeznek, míg a szórványban élők elmaradnak mind a 20-24, mind pedig a 25-29 éves korcsoportban a többiekhez viszonyítva a saját lakással rendelkezők arányát tekintve. Településtípusok szerint az eltérések számottevőek, mert a nagyobb városokban a lakásárak a többszörösét is elérhetik az egyes falvakban levő hasonló lakásának.

9. táblázat. Milyen formában lakik a lakásában? Válaszok településtípusonként és régiónként (N=1190) (%)

	Régió	Lakásforma		
		Saját	Szülők	Albérlet és egyéb
Megyeszékhely	Partium	9,4	71,8	81,2
	Közép-Erdély	8,4	71,6	80,0
	Szórvány	9,3	79,1	88,4
	Összesen	9,0	74,1	83,1
Más város	Partium	15,1	75,5	90,6
	Közép-Erdély	12,8	70,9	83,7
	Szórvány	7,4	77,9	85,3
	Összesen	11,1	74,8	85,9
Község, falu	Partium	15,9	69,7	85,6
	Közép-Erdély	18,3	66,2	84,5
	Szórvány	6,5	75,6	82,1
	Összesen	13,4	70,0	84,3

Partiumban többen rendelkeznek saját lakással minden településtípuson, de míg a nagyvárosokban nem szignifikánsak az eltérések addig a kisebb városokban 15 százalék rendelkezik lakással, míg szórványban mindössze 7,4 százalék. Falun Közép-Erdélyben van a legtöbb (18,3%) fiatalnak lakása, de nem marad el a Partium sem túlságosan (15,9), a szórvány viszont igen hátrányos helyzetet mutat (mindössze 6,5 százalékuknak van lakása).

5.3. Család, háztartás jellemzői

A testvérek száma mutatja, hogy milyen a jellemző családméret-modell Partiumban és Belső-Erdélyben.

10. táblázat. Testvérek száma

Testvérek száma	Családok aránya
0	16,7
1	54,2
2	19,2
3	5,1
4	2,8
5	1,3
6	0,3
7-12	0,3
Összesen	100

A legjellemzőbb tehát a kétgyermekes család, az esetek mintegy fele tartozik ide, utána a háromgyermekes modell következik az esetek mintegy egyötödével, az egy gyermekes családok aránya 16 százalék körül mozog, míg a négy vagy ennél többgyermekes családok aránya 10 százalék alatt van.

25. ábra

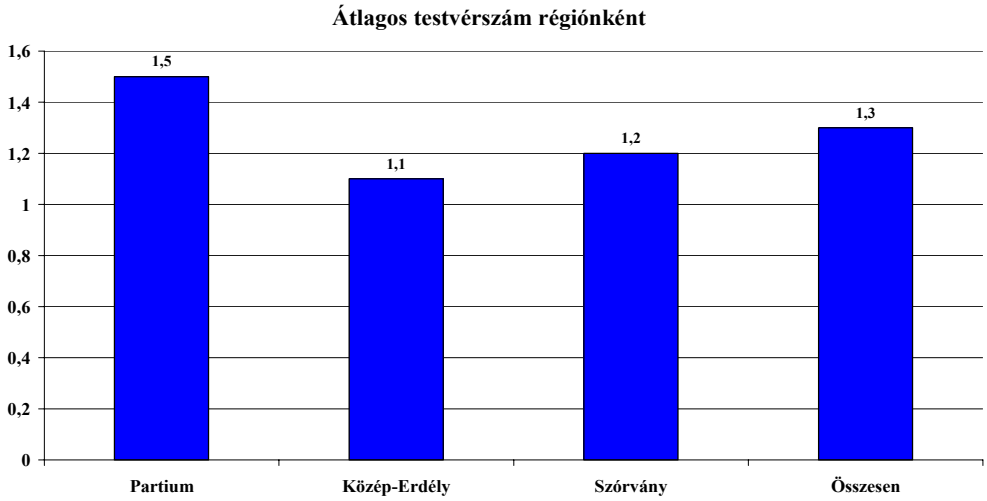

Amint a 25. ábra adatai mutatják, szignifikáns különbségek vannak a régiók között a testvérek számát illetően. Amíg a Partiumban az átlagos testvérszám 1,5, addig Közép-Erdélyben az 1,1 érték alig haladja meg az átlagban az egy testvárt, tehát a két gyermeket családonként. A szórványban az 1,2 átlagos testvérszám egy ugyancsak jóval elmarad a Partiumhoz képest
A már házas, elvált vagy özvegy fiatalokat megkérdeztük, hogy hány éves volt az első házasságkötéskor. A 25-29 éves korcsoportban a válaszok az alábbi eloszlást mutatják:

26. ábra

A 25-29 éves házas magyar fiatalok első házasságkötési életkora

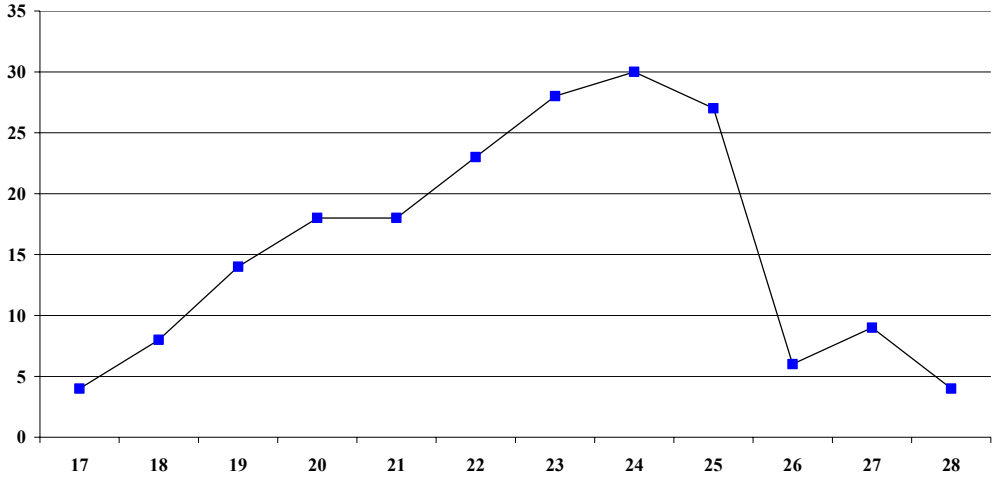

A legtöbben 23-25 éves korban kötöttek házasságot. Legkorábban 17 éves korban házasodtak, ettől kezdve egyenletesen növekedett a házasságkötési életkor 24 évig, utána pedig, 25 éves kortól lefele hirtelen csökkenést mutat. Eszerint a kisebbségben és szórványban élő erdélyi magyar fiatalok első házasságkötési életkora még viszonylag alacsony az európai tendenciákhoz képest, és ebben nincsenek regionális eltérések. A megkérdezettek 11 százalékának már van egy, 3,5 százalékának pedig két gyermeke, további 0,8

százaléknak (9 személy) van ennél több gyermeke. A gyermekek számában sincsenek szignifikáns eltérések, mivel kevés fiatalnak van még gyermeke.
A fiatalok közül a 25-29 évesek 36 százalékának van gyermeke, a 20-24 évesek közül pedig 9 százaléknak. Arra a kérdésre, hogy terveznek-e még gyermeket, és hányat, az alábbi válaszokat kaptuk:

11. táblázat. Tervez-e (még) gyermeket? (N=1131) (%)

Hány gyermeket tervez?	Partium	Közép-Erdély	Szórvány	Összesen
Egy gyereket szeretnék (még)	14,0	8,0	14,5	12,4
Legfeljebb két gyereket szeretnék	36,0	44,5	36,0	38,5
Kettőnél több gyereket szeretnék	9,1	11,6	10,7	10,3
A kérdést nem érzem lényegesnek: ha lesz, lesz, ha nem lesz, nem lesz	2,8	2,1	2,5	2,5
A körülményektől függ	11,2	13,1	9,1	11,0
Azt hiszem, nem lesz gyerekem	4,0	1,5	2,0	2,6
Egyáltalán nem akarok gyereket	3,0	4,2	3,8	3,6
Majd meglátjuk	17,2	12,8	18,8	16,5
Nem tudja	0,9	1,5	2,3	1,6
Összesen	100,0	100,0	100,0	100

A válaszok többé-kevésbé azt a családmodellt reprodukálják, amelyben nevelkedtek. A regionális különbségek azonban kissé megnehezítik e kijelentés igazolását. Bár a közép-erdélyieknek volt a legkevesebb testvérük, ők akarnak a legtöbben két gyermeket, és kevesebben egyet, míg a több ,mint két gyermeket tervezők kategóriájában is többen vannak, az eltérések pedig szignifikánsak (Chi-négyzet próba, p=0,013 szinten) Összességében a kétgyermekes család-opció dominál mindenhol, az egy gyermeket tervezők következnek a Partiumban és a Szórványban, és végül a megkérdezettek jó egyharmada még határozatlan. Olyan, aki nem hiszi, hogy lesz gyermeke, csupán 2,7 százalékot éri el, ezek aránya a Partiumban 4 százalék.

5.4. Anyagi helyzet

Az erdélyi fiatalok körében lényegesen többen mondották, hogy gondok nélkül élnek, mint Magyarországon, az Ifjúság 2000 adatai alapján: A magyarországi fiatalok 5 százalékához képest az erdélyi magyar fiatalok 7, a románok pedig 16 százaléka él gondok nélkül. Beosztással jól kijövők aránya 45 százalék körül mozog, ez is lényegesen magasabb a 39 százalékos magyarországinál, míg azok, akik éppen, hogy kijönnek, 20 százalékot kissé meghaladják, ám ezek aránya Magyarországon 38 százalék. Az erdélyi román fiatalok 12 százaléka, amennyi Magyarországon is, hónapról hónapra élnek, anyagi gondokkal, míg az erdélyi magyarok 8 százaléka tartozik ide. A legszegényebbek aránya, akik nélkülöznek az erdélyi magyarok körében megegyezik a magyarországival, 3 százalék, a románoknál jóval magasabb, mintegy 8 százalék.

27. ábra

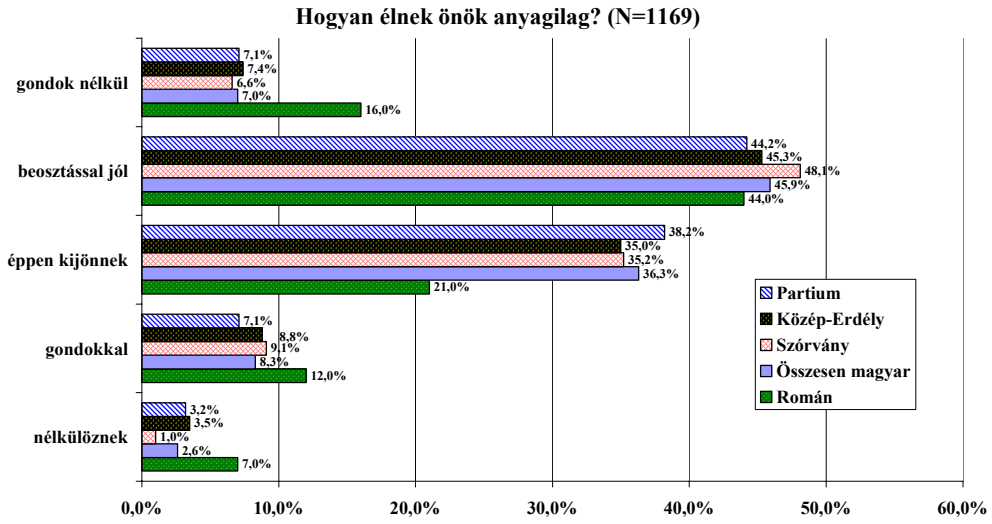

A 27. ábra adatai szerint a fiatalok saját anyagi helyzetüknek megítélésében regiónként nincsenek lényeges eltérések. Talán azt érdemes megjegyezni,

hogy a szórványban élő magyarok körében igen kevesen vannak, akik nélkülöznek, viszont a legjobb két helyzetet megjelölők körében már nem szignifikáns az eltérés a többi régióhoz képest.

A fiatalok családjának többségének tulajdonában van (sorrendben) színes tévé, mélyhűtő, vezetékes telefon és automata mosógép, valamivel kevesebb, mint felének (45 százalék) van személygépkocsija és mobiltelefonja. A családok kevesebb, mint egyharmadában van mint CD lejátszó, számítógép és parabola antenna. A többi fogyasztási cikk a családok kevesebb, mint 20 százalékának van meg, legkevesebben mosogatógéppel rendelkeznek (4,5 százalék). Regionális bontásban megvizsgáltunk ezek közül néhány termék előfordulási arányát, valamint, hogy átlagosan hány termékkel rendelkeznek a felsorolt 15 közül (Lásd a Mozaik2001 Gyorsjelentésben, 2002.155).

12. táblázat. Néhány tartós fogyasztási cikkel való ellátottság(%)

Fogyasztási cikk megnevezése	Összesen	Partium	Közép Erdély	Szórvány
mélyhűtő, fagyasztóláda	77	73	79	79
automata mosógép	52	43	61	53
színes televízió	88	85	89	89
mobil telefon	45	43	44	48
vezetékes telefon	63	56	71	63
személyi számítógép (PC)	28	24	32	29
személygépkocsi	46	46	45	45
Fogyasztási cikkek átlagos száma (max. 15-ből)	5,1	4,8	5,5	5,2

Az autókkal való ellátottság arányában, mint láthatjuk, nincs különbség a régiók között, bár a Patiumban az autók 70 százalékai hazai gyártmányú, Közép-Erdélyben csupán 55 k, Szórványban pedig 58 százalékának hazai gyártmányú az autója. Ez közvetve azt mutatja. Hogy a Partiumi magyarság az autók tekintetében szerényebben ellátott, mint a többi régiók.

28. ábra

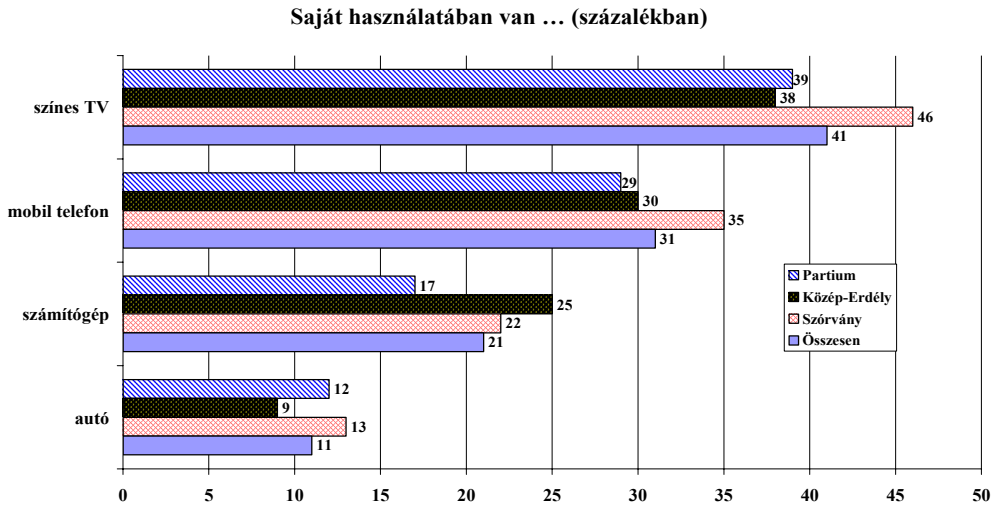

A fiatalok 17 százalékának családjában van vállalkozás a tulajdonában. A Partiumban 18,6 százalék vállalkozó vagy hozzátartozó, a másik két régióban két százalékkal átlag alatti ez az arány, bár a különbségek statisztikailag nem szignifikánsak.

29. ábra

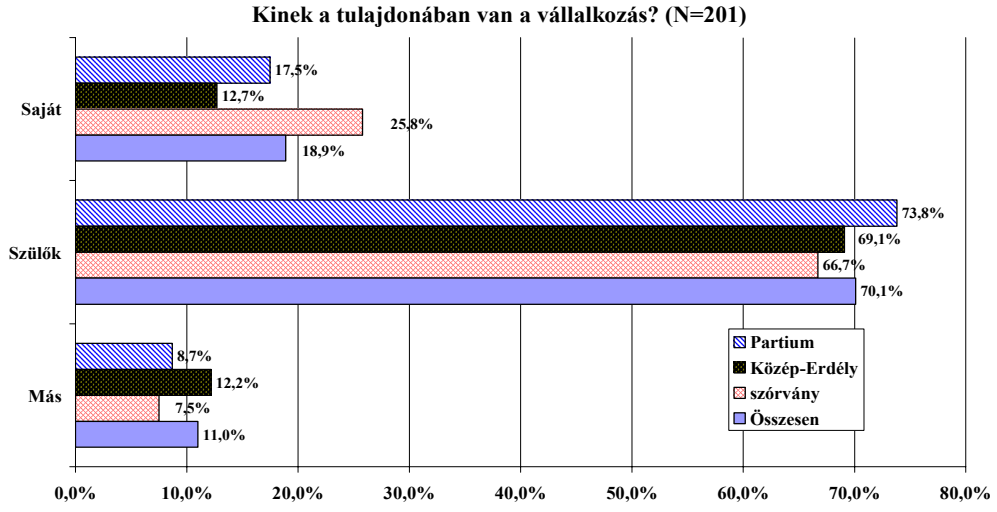

A vállalkozások tulajdonjogát tekintve látható, hogy mindegyik régióban nagyobbrészt a szülők tulajdonában van (a Partiumban 73 százaléka). A szórványban élő fiatalok egynegyedének, míg Közép-Erdélyben csupán 12 százalékuk tulajdonában vannak vállalkozások. A Partiumiak a kettő átlagához közelítő arányban, 18 százalékban birtokolják a vállalkozásokat.
A vállalkozási formákat tekintve némi különbségek figyelhetők meg a Partiumi és a többi magyar fiatal között. A Partiumban a vállalkozási formák 36 százaléka Kft, míg a Szórványban 47, ezzel szemben jóval több a családi vállalkozás (31 százalék a szórványban élők 19 százalékához képest). A vállalkozások típusait tekintve a kis esetszámok miatt az eltérések nem szignifikánsak.

A mezőgazdasági tevékenységekben való részvétel jellegét is vizsgáltuk. A vizsgált népesség településtípusok különböző arányban rendelkezik földterülettel. Régiónként az eltérések nem értelmezhetőek ha nem választjuk külön településtípusok szerint. Erdélyben, Székelyföldet nem számítva, a magyarok 49 százalékának, míg a románok csupán 32 százalékának van földtulajdona. E különbség tükrözi a vármegyékben és a Partiumban jellemző tulajdonviszony-különbségeket, még a kommunizmus előtti időkből, hiszen a román földreform alapvetően azt hozta vissza, még akkor is, ha a nagyobb földbirtokos igénylők nem a teljes tulajdont kapták vissza az 1991-es és az 2000-es törvények értelmében. A falun élő magyar fiatalok 77 százalékának, a megyeszékhelyen élők 34, míg a más városokban élők 40 százalékának van földtulajdona. Szignifikáns különbségek régiónként a megyeszékhelyen élő fiatalok körében figyelhető meg: a Partiumiak 42 százalékának van földtulajdona, míg a közép-erdélyiek 32, a szórványban élőknek csupán 28 százaléka rendelkezik földtulajdonnal. Ennek az lehet az oka, hogy a Partiumban Nagyvárad, Szatmár és Zilah külvárosaiban

többnyire magyarok laknak, ahol földjük is van, míg Szórványban nem kimondottan, ott inkább a belvárosokban laknak a magyarok.

Megvizsgáltuk, hogy a fiatalok közül ténylegesen kik gazdálkodnak ezen a földterületen. A falun élő fiatalok 52 százaléka maga is műveli a földjeit, további 26 százalékuk viszont nem gazdálkodik, de a szülei megművelik. A fennmaradt 22 százaléka pedig nem gazdálkodik egyáltalán. A megyeközpontban élő fiatalok 14 százaléka, míg a más városban élők 20 százaléka gazdálkodik, és további 15, illetve 22 százalékuknak pedig a szülei gazdálkodnak, de azt már nem tudjuk, hogy ezek (a szülők) falun vagy városon élnek-e. Regionális megoszlásban látható, hogy a gazdálkodó fiatalok aránya a kisebb városokban a Partiumban 40 százalék, ami messze meghaladja a más régiók hasonló arányait, ami Kolozs és Maros megyékben 22, míg szórványban csupán 6 százalékot tesz ki.

30. ábra

A gazdálkodó fiatalok aránya településtípusonként (N=550)

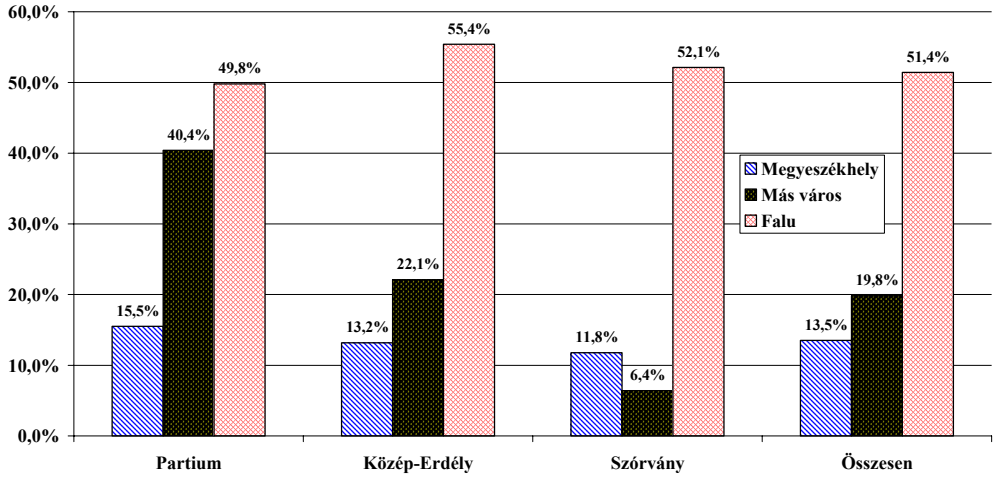

A mezőgazdasági terület átlagos nagysága nem különbözik szignifikánsan régiónként, viszont feltűnő, hogy míg a szórványban élők jóval kisebb részét használják a tulajdonukban levő földnek (a majdnem 5 hektáros átlagból

mindössze 3,2 hektárt használnak átlagosan), addig Közép-Erdélyben átlagosan egy fél hektárral többet művelnek, mint amennyi a tulajdonukban van. Nyilván ennek hátterében több tényező áll. Általában megfigyelhető, hogy a gazdálkodók legnagyobb része kis területen fejti ki a tevékenységét, így a hatékonyság nem közelítheti meg az Európai Uniós szintet.

31. ábra

Mezőgazdasági földterület átlagos mérete, tulajdonjog szerint, hektárban

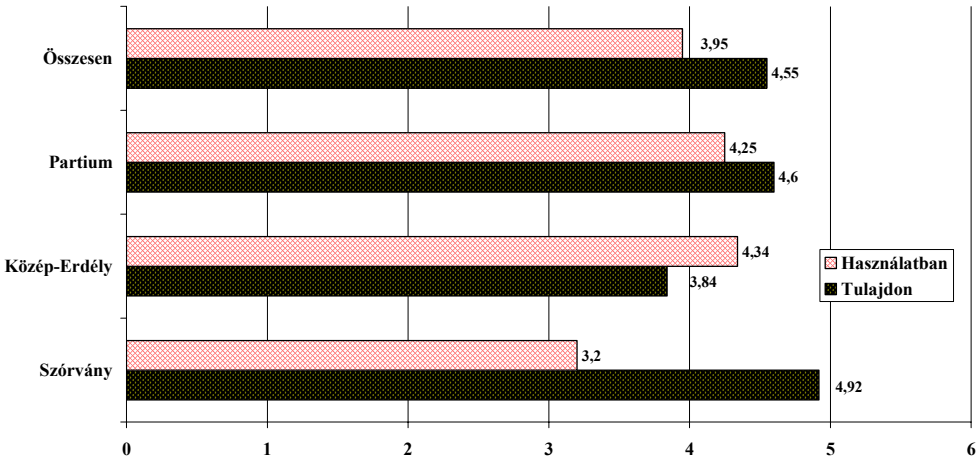

6. Életmód

6.1. Dohányzás

Adataink a vizsgált népesség dohányzási szokásait illetően nem mutatnak szignifikáns regionális különbségeket. Eszerint mindhárom régióra vonatkozóan elmondható, hogy a fiatalok 30 százaléka rendszeresen (naponta) cigarettázik és további 6-7 százalék körül van azoknak az aránya, akik hetente egyszer vagy néhány alkalommal gyújtanak rá. Alkalmi dohányosnak az ennél ritkábban cigarettázó minden huszadik fiatal tekinthető. (32. ábra)

32. ábra

Milyen gyakran szokott dohányozni? (százalékban, N=1189)

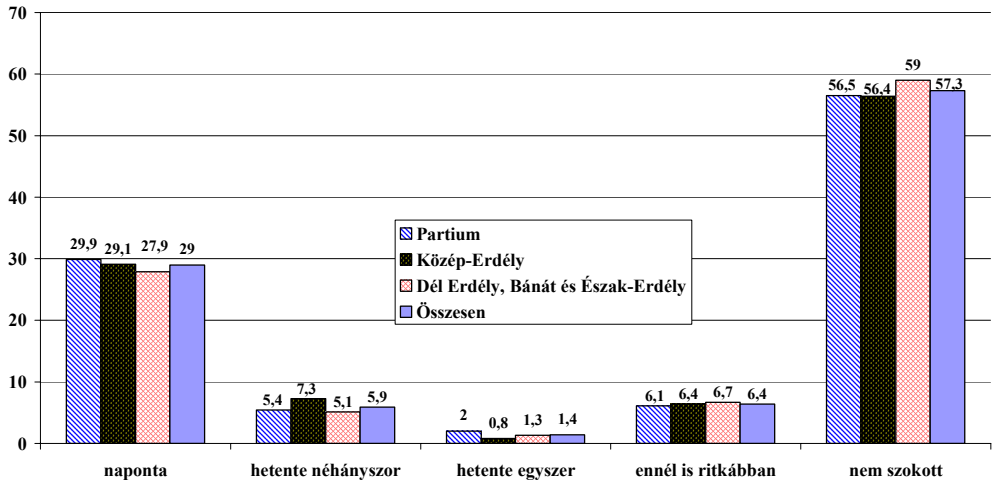

A Partiumban (és kisebb nyomatékkal a szórványban) élő fiatalokra igaz, hogy a közel 60 százalékot jelentő nemdohányzók körében a nők felülreprezentáltak (arányuk a dohányosok körében 42 százalék, ami 4 százalékponttal marad el a teljes mintabeli átlagtól). Ezzel szemben

mindegyik régióra vonatkozóan elmondható, hogy a fiatalabb korcsoport tagjait egyértelműen alacsonyabb „dohányos aktivitás” jellemzi, ennek ellenére a dohányosok aránya átlagosan itt is 35 százalékra tehető. A 20-29 éves korosztály körében a cigarettázók aránya meglehetősen stabil: csaknem minden második megkérdezett említette, hogy különböző gyakorisággal rá szokott gyújtani. A tanulmányaikat már befejezett fiatalok körében a dohányzás szempontjából igen fontos demarkációs tényezőnek bizonyult az iskolai végzettség, amelynek a magasabb szintje negatívan függ össze a dohányosok előfordulási gyakoriságával. Az intenzív dohányzás különösen a partiumi és a közép-erdélyi általános- vagy szakiskolát végzettek csoportjára jellemző.

A teljes mintában a legalább napi gyakorisággal cigarettázók közül csaknem minden harmadik fiatal több, mint egy csomaggal, további egyötödük pedig több, mint egy fél dobozzal fogyaszt el (33. ábra).

33. ábra

Napi cigarettaátlag a naponta dohányzók körében (darab, N=340)

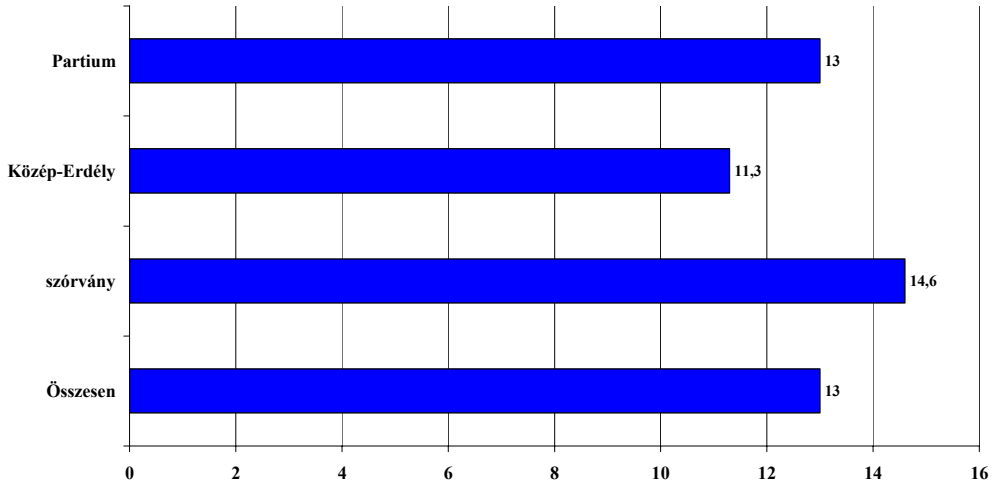

A dohányzás intenzitását tekintve a nemek és a korcsoportok szerint bemutatott fenti tendenciák megismétlődni látszanak: a naponta cigarettázó

nők és a fiatalabb korcsoport tagjai átlagosan kevesebbet (átlagban 11 cigarettát) dohányoznak, mint a férfiak és az idősebbek (napi 14 illetve 15 cigaretta). Míg azonban a nemek közötti ilyen jellegű különbségek mindegyik régióra jellemzőek, a fiatalok csupán Közép-Erdélyben bizonyultak kevésbé intenzív dohányosnak az átlagnál. Gazdasági aktivitás szerint szintén csak Közép-Erdélyben regisztráltunk eltéréseket: itt leginkább a munkanélküliek és az inaktívak vannak kitéve az erős dohányzás veszélyeinek. Különösképpen a Partiumban és Közép-Erdélyben rögzített adatainkból derül ki az, hogy legintenzívebben a szakiskolai, szakközépiskolai végzettségűek dohányoznak.

6.2. Alkoholfogyasztás

A dohányzási szokáshoz hasonlóan az alkoholfogyasztás tekintetében sem figyelhetőek meg szignifikáns regionális eltérések: az alkoholt – akárcsak alkalmanként – fogyasztók aránya mindegyik régióban 70% körül van.

34. ábra

Szokott-e alkoholt fogyasztani (igen válaszok aránya, százalékban, N=1193)

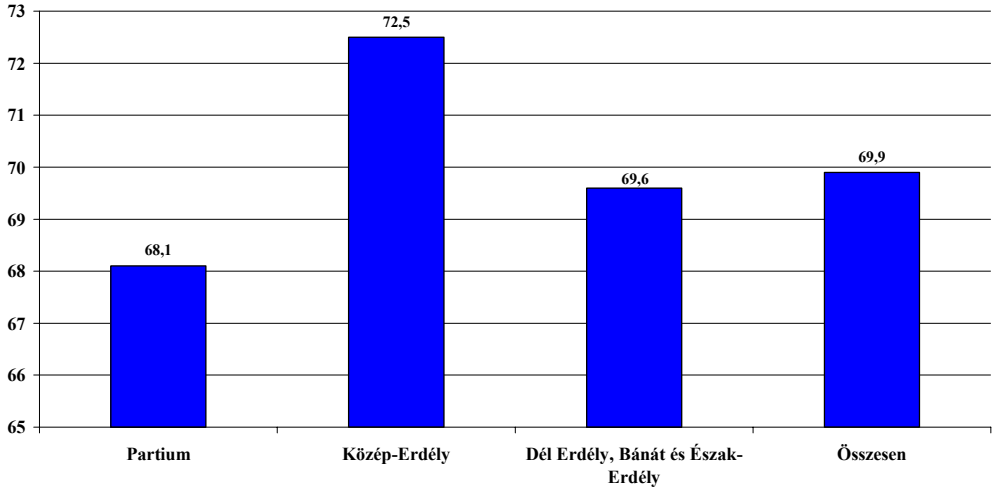

A nemek szerinti – a dohányzás esetében mértnél erősebb – eltérések ezúttal minden régióra jellemzőek: férfiak közül minden nyolcadik, a nők közül minden hatodik vallotta, hogy legalább alkalmanként szokott szeszes italt fogyasztani. Tekintve, hogy a dohányzók több, mint 80 százaléka alkoholt is fogyaszt, nem véletlen, hogy – akárcsak a dohányzás esetében – az alkoholfogyasztás is a felsőbb korcsoportokra, a munkanélküli (és kisebb mértékben a gazdaságilag aktív) fiatalokra jellemző inkább. A dohányzással kapcsolatos tendenciákkal ellentétben, az iskolájukat már befejezett fiatalokkal kapcsolatban általában elmondható, hogy minél magasabb szinten fejezték be a tanulmányaikat, annál többen fogyasztanak alkoholt (a

felsőfokú végzettségűek körében az alkoholfogyasztók aránya 80-84%, mindegyik vizsgált régióban). Szignifikáns különbséget regisztráltunk továbbá a településtípus szerint is: az alkoholfogyasztás inkább a városon, ezen belül pedig a megyeszékhelyen élő fiatalokra jellemző. (Ez a megállapítás különösen érvényes a közép-erdélyi és a partiumi mintánkra.)

Az alkoholfogyasztás intenzitását figyelve az érintettek mintegy hattizede alkalmi fogyasztónak mondható, ami a teljes populáció mintegy 40-45 százalékát jelenti (35. ábra). A belső-erdélyi és a partiumi magyar fiatalok körében a napi rendszerességgel szeszes italt fogyasztók aránya meghaladja az 3 százalékot: e tekintetben a legalacsonyabb arányokat a szórványban mértük (ez az alkoholfogyasztókon belül is csak 1,5%-ot jelent).

35. ábra

Milyen gyakran szokott alkoholt fogyasztani (a fogyasztók alcsoportja, N=834, százalékban)

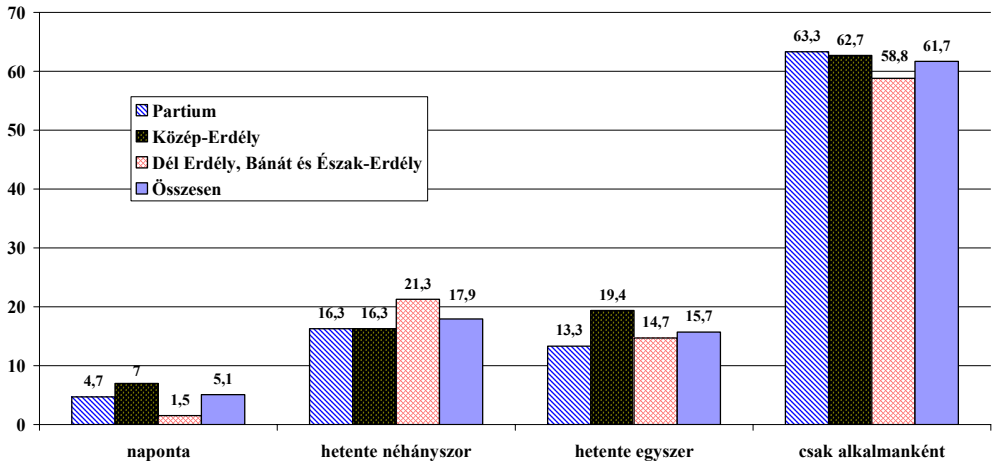

Közel minden ötödik fiatal heti egyszer vagy annál gyakrabban fogyaszt alkoholt. A már ismert személyi (identifikációs) változók szerinti regionális tendenciák itt is megismétlődnek: az alkoholfogyasztás intenzitása a magasabb korral nő, a nők ritkábban fogyasztanak szeszes italt mint a férfiak. Az alkoholt fogyasztók átlaghoz képest számottevőbb aránya a

magasabb iskolai végzettségűek körében nem társul intenzívebb alkoholfogyasztással: úgy tűnik, hogy a főiskolát vagy egyetemet végzettek többen, ám ritkábban isznak szeszes italt. Ez utóbbi megállapítás mindegyik általunk vizsgált régióra vonatkoztatva érvényes.

6.3. Drogfogyasztás

Bár a 36. ábra alapján úgy tűnhet, a belső erdélyi és partiumi fiatalok drogfogyasztása tekintetében nem regisztráltunk regionális eltéréseket. A válaszmegtagadás elenyésző hányada mellett (0,6 %) a fiatalok 6,6 százaléka vallotta úgy, hogy életében kipróbált már valamilyen drogot, hangulatjavító szert. Bár ez az arány kétségkívül számottevőnek mondható, a mintánkba bekerült igennel válaszolók száma (összesen 77 személy) túl kevés ahhoz, hogy a drogfogyasztók statisztikailag releváns jellemzését adjuk – ez részben a magyarázat arra is, hogy az ábrában szemléltetett regionális különbségek nem bizonyultak szignifikánsnak.

36. ábra

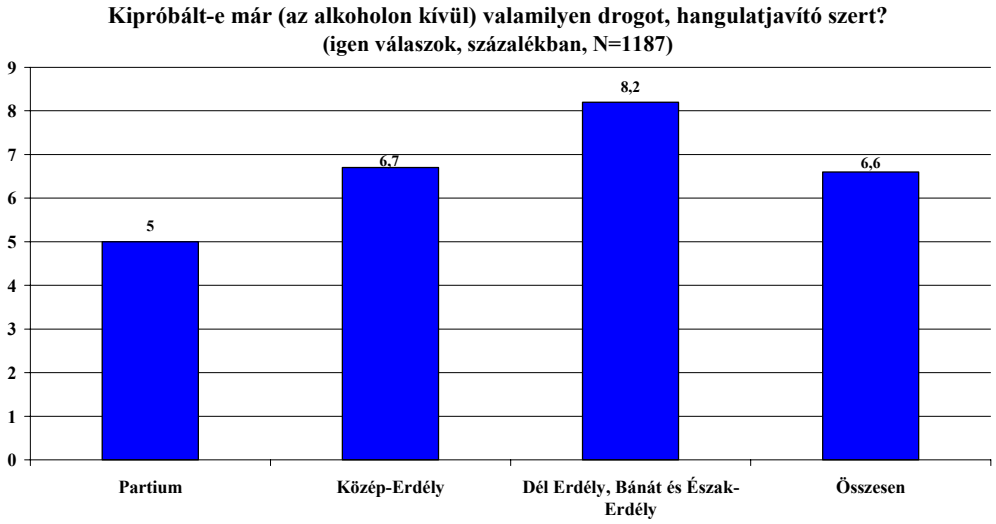

6.4. Sportolási szokások

A Belső Erdélyben és a Partiumban megkérdezett fiatalok több, mint 40 százaléka említette, hogy a – tanulók esetén a kötelező testnevelési órákon kívül – végez valamilyen testmozgást. Adataink ugyanakkor azt mutatják, hogy a sportolási szokások tekintetében nincsenek lényeges regionális különbségek (37. ábra).

37. ábra

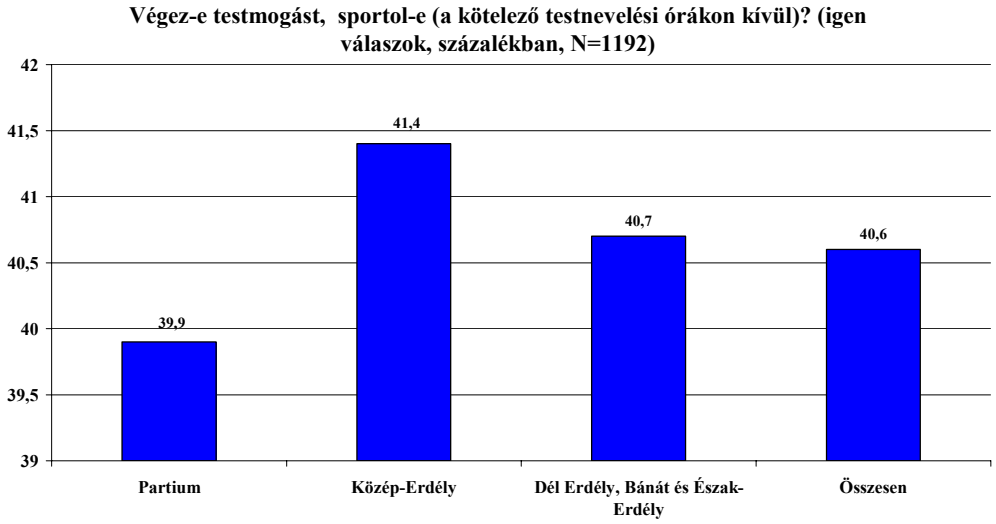

Az egyes régiókon belül azonban számottevő eltéréseket tapasztaltunk a nemek, korcsoportok és a gazdasági aktivitás mentén. Amint az várható is volt, a valamilyen rendszerességgel testmozgást végzők körében mindegyik régióban magasabb arányban vannak jelen a férfiak (a Partiumban a sportolók 57,4%-a, Közép-Erdélyben 57%-a, a szórványban pedig 55,3%-a). Ugyanez mondható el a fiatalabb korcsoport tagjairól (különösen a Partiumban, ahol a 15-18 évesek 44,3%-a sportol az ebben a korcsoportban a belső átlagot jelentő 42,7%-al szemben) valamint a jelenleg is tanuló fiatalokról (itt a mintabeli átlag 46,9%). A kor emelkedésével a sportolási

aktivitás tovább csökken, a 25-29 éves korosztályban a Partiumban (25,6%) és a szórványban (20,8%) már nem éri el a 30 százalékot, továbbá a gazdaságilag inaktívak és a munkanélküliek körben csak minden negyedik fiatalra jellemző. A sportolási szokásokat illetően településtípus szerint elmondható, hogy mindegyik régióban a megyeszékhelyen a legnagyobb a rendszeres testmozgást végzők aránya (a Partiumban 42%, Közép-Erdélyben 59,1%, a szórványban pedig 48,8%).

38. ábra

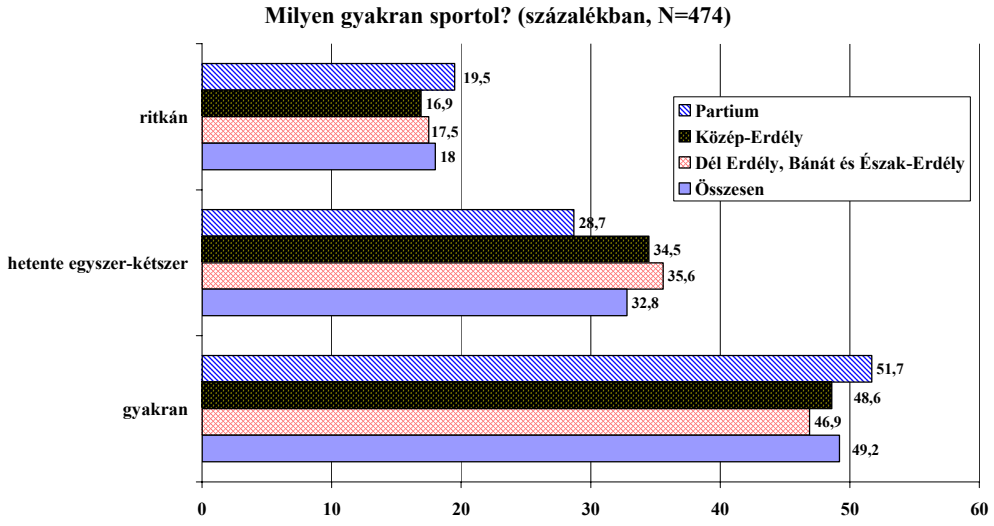

A sportolás rendszerességét tekintve a kérdésben érintettek közel fele (a teljes populáció mintegy egy-ötöde) hetente háromszor vagy annál gyakrabban végez testmozgást, további harmaduk pedig hetente egyszer-kétszer űz valamilyen sportágat. Bár e tekintetben a regionális különbségek nem számottevőek, a partiumi fiatalok átlagon felül vannak jelen mind a gyakran, mind pedig a ritkábban sportolók körében (ennek megfelelően arányuk a hetente egyszer-kétszer sportoló fiatalok körében alacsonyabb, lásd 38. ábra). Az igazolt versenyzők számát illetően viszont szignifikáns regionális eltéréseket tapasztaltunk: míg arányuk a partiumi sportolók

körében csupán 8,9%, a szórványban 11,9%-ra, Közép-Erdélyben pedig 15,4%-ra tehető. Adataink mindegyik régióban azt mutatják továbbá, hogy sportolás intenzitása az érintettek körében a korral arányosan csökken.

7. Kulturális fogyasztás

7.1. Könyvek olvasása

Az alapsokaság átlagban 11,35 könyvet olvasott el az iskolai tankönyveken kívül. E populáció fele kevesebb könyvet olvasott el, mint 5 kötet, háromnegyede kevesebbet, mint 12 kötet. A 10 százaléka többet olvasott, mint 25 kötet, 2 százaléka többet, mint 50 kötet. Az egyetemi végzettséggel rendelkezők egyharmada 25-nél több kötetet olvas - ez az átlagnak több mint háromszorosa; magyarázata kézenfekvő.

Az eddigi adatok a kutatás teljes alapsokaságára vonatkoznak; az alábbi táblázat a régiónkénti eloszlást mutatja:

13. táblázat. A vizsgálat idejéig, az iskolai tankönyveken kívül elolvasott könyvek száma szerinti eloszlás (%)

Olvasott könyvek száma	Partium	Közép-Erdély	Szórvány
egy könyvet sem	30,0	18,1	24,9
1 könyvet	4,8	7,4	4,9
2 könyvet	11,3	9,2	10,3
3 könyvet	7,4	7,1	8,7
4 könyvet	5,3	4,7	3,3
5 könyvet	8,8	10,7	11,3
ennél több 100 ig	32,5	42,9	36,5
100 felett	0,5	0,3	0,5

Ezután bizonyos könyv-típusok szerinti eloszlásokat találjuk, gyakoriság szerint, régiónként (14. ábra).

14. táblázat. A kalandregények (krimi, fantasztikus, szerelemi stb.) olvasásának gyakorisága szerinti eloszlás (%)

Gyakoriság	Szórvány	Közép-Erdély	Partium
rendszeresen	9,9	6,9	8,6
gyakran	20,1	21,5	20,4
néha	55,3	54,4	52,6
soha	14,8	17,2	18,4

15. táblázat. A társadalomtudományi könyvek olvasásának gyakorisága szerinti eloszlás (%)

Gyakoriság	Partium	Közép-Erdély	Szórvány
rendszeresen	5,9	7,4	7,7
gyakran	12,5	12,2	11,9
néha	37,6	36,3	39,7
soha	43,9	43,7	40,7

16. táblázat. A természettudományi könyvek olvasásának gyakorisága szerinti eloszlás (%)

Gyakoriság	Partium	Közép-Erdély	Szórvány
rendszeresen	5,3	3,4	3,3
gyakran	19,5	22,8	18,1
néha	46,5	41,0	46,9
soha	28,7	32,8	31,8

17. táblázat. A technikai és informatikai könyvek olvasásának gyakorisága szerinti eloszlás (%)

Gyakoriság	Partium	Közép-Erdély	Szórvány
rendszeresen	8,6	7,2	6,6
gyakran	6,3	9,4	12,9
néha	30,5	28,3	27,6
soha	54,3	55,1	52,9

18. táblázat. A művészetekről szóló könyvek olvasásának gyakorisága szerinti eloszlás (%)

Gyakoriság	Partium	Közép-Erdély	Szórvány
rendszeresen	3,0	4,9	4,8
gyakran	10,5	14,0	11,8
néha	39,1	36,6	39,1
soha	47,4	44,5	44,3

19. táblázat. A szépirodalmi könyvek olvasásának gyakorisága szerinti eloszlás (%)

Gyakoriság	Partium	Közép-Erdély	Szórvány
rendszeresen	15,8	20,3	16,0
gyakran	25,3	28,3	25,4
néha	40,5	37,0	39,9
soha	18,4	14,5	18,4

20. táblázat. Hasznos könyvek (szakácskönyv, barkácsolásról szóló stb) olvasásának gyakorisága szerinti eloszlás (%)

Gyakoriság	Partium	Közép-Erdély	Szórvány
rendszeresen	7,6	5,3	4,0
gyakran	17,2	16,0	16,4
néha	39,7	41,1	41,8
soha	35,4	37,3	37,8

A következőkben az látható, hogy a populáció milyen arányban használja a különböző nyelveket könyvek olvasásakor.

21. táblázat. Nyelvhasználat szerinti egyes eloszlások szépirodalmi művek olvasása során: ***azok aránya, akik kizárólag csak magyar nyelvet használnak olvasáskor (%)***

	Partium	Közép-Erdély	Szórvány
nem csak magyarul olvas	54,0	42,1	50,5
csak magyarul olvas	46,1	57,9	49,5

22. táblázat. Nyelvhasználat szerinti egyes eloszlások olvasáskor: ***a román nyelv használata (%)***

	Partium	**Közép-Erdély**	**Szórvány**
nem olvas román nyelven	90,3	87,4	70,5
román nyelven olvas	9,7	12,6	29,5

23. táblázat. Nyelvhasználat szerinti egyes eloszlások olvasáskor: ***az angol nyelv használata (%)***

	Partium	**Közép-Erdély**	**Szórvány**
angolul nem olvas	97,1	94,3	95,3
angolul olvas	2,9	5,7	4,7

7.2. Televíziózás

A kutatott alapsokaság 97,37 százaléka szokott televíziózni - elvileg tehát általános tevékenységről van szó, és e tekintetben nem tér el a világ hasonló kulturális, gazdasági és demográfiai helyzetű populációitól. A vizsgált régiók között sincsen gyakorlatilag semmi különbség a televíziózás elterjedése terén.

Az vizsgált populációt egy megszokott hétköznapon átlagban 146 perc tévéadás éri el. Ennek a változónak az esetében nincs szignifikáns különbség az egyes régiók – Belső-Erdély, Szórvány és Partium között.

Nyílt kérdőív-kérdéssel mérve kimutatható, hogy a populációt legalább 27 televízió-csatorna éri el, igen változó hányadban. Ennek a 27 televízió-csatornának a neve úgy kerül kimutatásunkba, hogy az egyes személyek leginkább használt első öt tévécsatornáit jelentik. Tehát azok a csatornák, amelyeket kevésbé használnak, mint az első öt, nincsenek a nyilvántartásunkban.

A megnevezett öt (az "első öt") közül leginkább nézett ("a legelső") televízió százalékos előfordulását a következő táblázatban láthatjuk, ezt követi egy részletes táblázat, amely már régiónként szemlélteti a televíziós csatornák nézettségét. (A táblázatok azt mutatják meg, hogy a bizonyos televízió-csatornák milyen hányadban jelentik az összpopuláción belül az egyes személyek által a leggyakrabban használt televíziót). Megfigyelhető, hogy a magyarországi kereskedelmi televíziók jelentik a partiumi nézők kedvenc tévéit. Feltételezhető, hogy ez Erdélyben is hasonló volna, ám ott már nem foghatók ezek a csatornák. Látható az is, hogy a román kereskedelmi tévéknek mennyire csekély a nézettsége ott, ahol van magyar nyelvű kereskedelmi televízió, eltérően azoktól a vidékektől, ahol viszont

nincs magyar nyelvű kereskedelmi műsor, és ahol a román kereskedelmi televíziók a legnézettebbek – a megkérdezettek vallomása szerint.

24. táblázat. A leggyakrabban nézett televízió-csatornák aránya a teljes populációban (az összes régiót tekintve)

Csatorna neve	Százalék
Pro TV (Románia)	17,7
TV 2 (Magyarország)	16,7
RTL KLUB (Magyarország)	16,3
Duna Televízió (Magyarország)	8,9
RTV 1 (Románia)	4,9
Magyar 1 (Magyarország)	4,6
Antena 1 (Románia)	4,5
HBO	4,4
Magyar 2 (Magyarország)	3,9
Discovery Channel	3,3
Atomic (könnyűzenei, Románia)	2,3
MTV	2,3
Prima TV (Románia)	2,1
Acasa TV (Románia)	1,6
RTL	1,3
Viva	1,2
Eurosport	1,0
többi, valamennyi 1 % alatt: Satelit, PRO 7, Animal Planet, CNN, Cartoon Network, MCM, ATV, SAT1, RTV 2	3,0

A partiumi tévézők számára a fő hírforrás – akkor, amikor televíziós híradóból tájékozódnak – az RTL KLUB hírműsora. Azok körében, akik leginkább ezt a tévét nézik, a hírműsorok követése eléri a 61 százalékot. Azok is inkább az RTL KLUB hírműsorait nézik, akik egy másik olyan tévét említenek, amelyet „leginkább néznek”, például a TV 2-öt. Közülük csak 49 százaléknyi nézi a TV2 híradóit; ha híreket akar nézni, akkor inkább átkapcsol az RTL KLUBra.

25. táblázat. A leggyakrabban nézett televízió-csatornák aránya a populációban, *régiók szerinti* bemutatásban

Csatorna neve	régió		
	Partium	**Közép-Erdély**	**Szórvány**
RTL KLUB	36,6	4,8	3,8
TV 2	31,0	2,4	13,3
Magyar 1	9,6	0,6	2,6
Magyar 2	4,9	1,8	4,6
Pro TV	4,0	28,8	23,0
Duna Televízió	3,0	18,6	7,7
Viva	2,3	0,3	0,8
Atomic	1,9	3,0	2,0
RTL	1,6	0,6	1,5
MTV	1,4	2,4	3,1
RTV 1	1,2	6,0	8,2
Antena 1	0,5	8,1	5,6
Discovery	0,5	5,4	4,6
Prima TV	0,2	4,2	2,3
Acasa TV	0,2	1,2	3,3
CNN	0,2	0,9	
Eurosport	0,2	1,2	1,8
HBO	0,2	5,1	8,4
PRO 7	0,2	1,2	0,8
Satelit	0,2	1,8	0,5
Cartoon Network			0,5
SAT1			0,3
Animal Planet		0,6	0,8
MCM		0,3	0,3
ATV		0,6	
RTV 2			0,3
más			0,3

7.3. Rádiózás

A méréseink szerint az alapsokaságnak mintegy 80 százaléka rádiózik.

26. táblázat. A leggyakrabban hallgatott rádió-csatornák aránya a teljes populációban (az összes régiót tekintve).

Csatorna neve	Százalék
Danubius	22,3
Europa FM	14,4
más, tipikusan helyi, román, részműsoridejű	13,0
Kossuth	7,2
Pro FM	6,3
Ga-ga Rádió (Marosvásárhely)	4,3
Contact	4,1
Impuls	4,0
Kolozsvári (közszolgálati)	3,7
Sláger	3,4
Marosvásárhelyi (közszolgálati)	2,9
Transilvania Radio	2,3
CD Rádió	2,0
Radio 21	1,3
MIX Fm	1,1
Petőfi	1,0
Bukarest állami	0,8
Son Rádió	0,8
Uniplus Radio	0,8
Galaxia radio	0,7
Analog	0,7
Ring	0,7
Romania Tineret	0,4
Vest Radio	0,4
Bartók	0,3
Temesvári (közszolgálati)	0,3
Romania Actualitati	0,2
Juventus	0,1
Vocea Evangheliei	0,1

A vizsgált populáció átlagában egy szokványos hétköznapon 140 perc rádiózást mutathattunk ki - ez azt jelenti, hogy ezt a rádió-közönséget összességében egy megszokott hétköznapon átlagban 140 perc rádióműsor éri el. Az ide kapcsolódó modális érték 60 perc, ami azt jelenti, hogy

tipikusan a populáció tagjai napi egy órányit rádióznak. Ezek a tipikus rádiózók hétvégén sem rádióznak többet. Összességében viszont a teljes populáció (tehát nem csak a tipikus, modális rádiózók köre) hétvégén több percben rádiózik, és ez – ismét a populáció átlagában – 176 perc.

A viszonylag leggyakrabban hallgatott rádió a Danubius Rádió. Tipikusan használt rádiók a *helyi, kereskedelmi, főleg könnyűzenei (*ezekben a nemzetközi besorolás szerinti *"adult contemporany"), román nyelvű rádiók.* (Sajnos ennek a kutatásnak a tervezete magyarországi sablonok szerint kellett, hogy elkészüljön, s így a mérés nem különítette el a Román Rádiótársaság magyar nyelvű műsorait, így azok esetében ezúttal nem tudjuk, hogy mekkora az audienciájuk.)

27. táblázat. A leggyakrabban hallgatott rádió-csatornák aránya az egyes régiókban (%) (megfigyelhető a Danubius kiemelkedő aránya a Partiumban)

Csatorna neve	Partium	Közép-Erdély	Szórvány
Danubius	44,5	0,6	3,5
Europa FM	5,9	15,2	14,6
Kossuth	7,0	2,3	7,4
más	42,7	82,0	74,5

7.4. Napilapok olvasása

28. táblázat. A napilapok olvasásának gyakorisága az egyes régiókban (%)

Gyakoriság	Partium	Közép-Erdély	Szórvány
Naponta	28,6	23,7	19,1
Soha	17,2	22,0	27,0
hetente többször	22,4	12,4	20,3
hetente egyszer	15,1	19,1	18,1
havonta egyszer	9,2	11,3	9,4
ritkábban	7,6	11,6	6,2

8. Vallásosság

Vizsgálatunkban a vallással kapcsolatban először a felekezeti hovatartozást tártuk fel, melynek során egyrészt a fiatalok születéskor bejegyzett hovatartozását, másrészt egy önidentifikáció szerinti vallási besorolást rögzítettük. A születéskor bejegyzett vallási besorolás szerinti regionális megoszlásokat a 39. ábra adatai szemléltetik.

39. ábra

Születéskor milyen felekezetben keresztelték meg? (százalékban, N=1191)

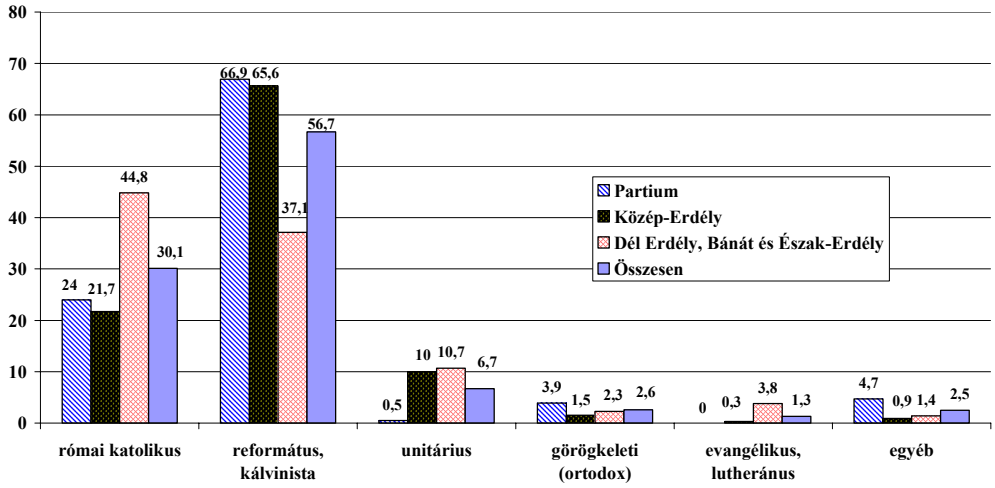

Eszerint míg a partiumi és a közép-erdélyi adatok csaknem azonos felekezet szerinti eloszlást mutatnak (a fiatalok többsége, 65%-a református, 20-24%-a katolikus, eltérés csak az unitáriusok számát illetően tapasztalható), a szórványban élők körében csaknem minden második fiatalt római katolikusként jegyeztek be.

Az adatok alapján figyelemre méltó az általunk elvégzett két típusú vallási besorolás közötti homogenitás igen magas szintje. Ez annyit jelent, hogy a két legnagyobb történelmi vallásban, a reformátusban és a római

katolikusban kereszteltek átlagosan 90 százalékban napjainkban is ezen felekezetekhez tartozóknak vallják magukat. Ennek megfelelően az önidentifikáció szerinti vallási definíció adatsorai – azok kivételével, akik az vallják, hogy egyetlen felekezethez sem tartoznak, kiknek aránya 6,7 százalékot tesz ki – csaknem azonosak a születés alapján történő besorolás regionális adataival (40. ábra).

40. ábra

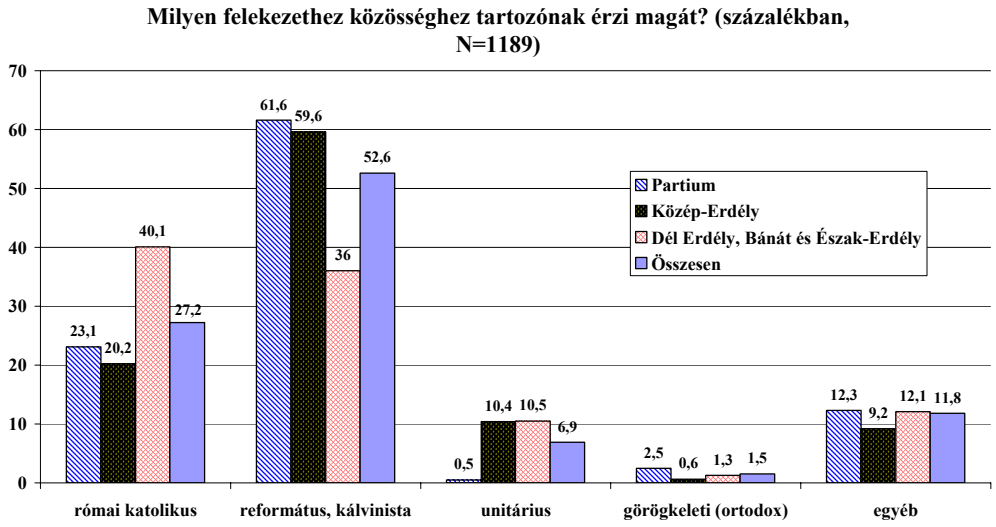

A vallási hovatartozás mellett a vallásosságot valamint a vallásgyakorlás jellemzőit is vizsgáltuk. Adataink azt mutatják, hogy a belső erdélyi és a partiumi fiatalok közül átlagosan minden negyedik tekinti magát az egyház tanításai szerinti vallásgyakorlónak. Ehhez képest az egyetlen kivételt a szórványban élő fiatalok jelentik: közülük csaknem minden harmadik a fenti értelemben vallásos. Továbbá ebben a régióban vannak átlagon felüli arányban (7,6 %) a vallásgyakorlás tekintetében magukat bizonytalannak, illetve a ateistának valló fiatalok is. A partiumiak 62%-a, a közép-erdélyiek 60%-a és a szórványban élők 54%-a vallotta, hogy a maga módján vallásosnak érzi magát.

41. ábra

A következő kijelentések közül melyikkel tudná önmagát a leginkább jellemezni? (százalékban, N=1188)

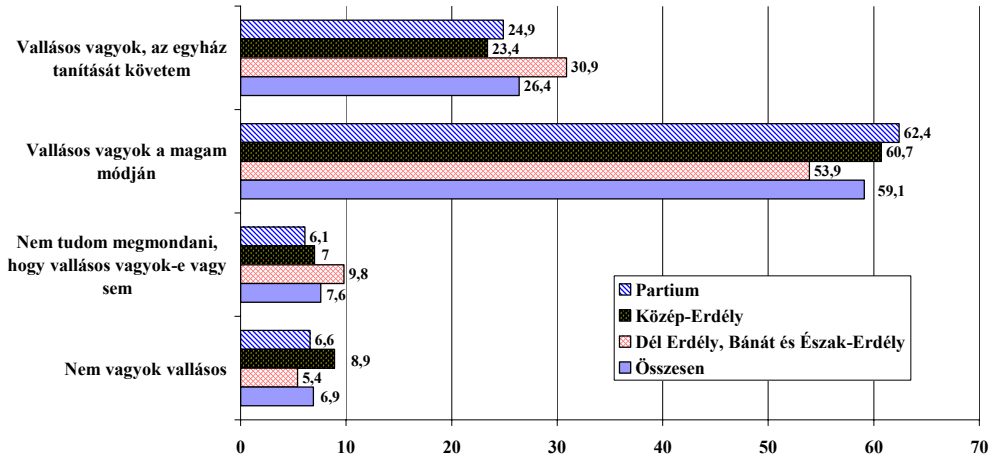

Az egyház tanításaira hagyatkozó vallásosság másik fontos mutatója az egyházi tevékenységbe való bekapcsolódás, leginkább pedig a szertartásokon való részvétel volt ebben a kutatásban.

42. ábra

Milyen gyakran jár templomba? (százalékban, N=1190)

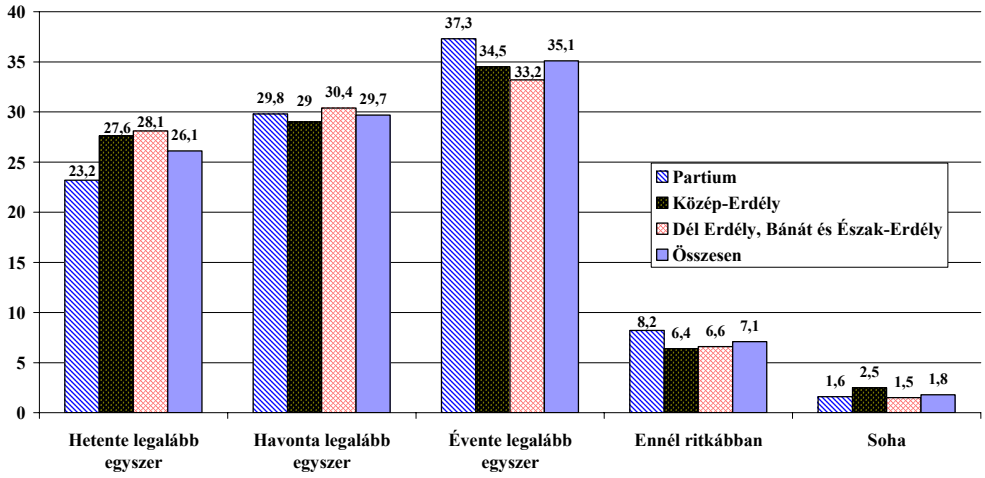

Számottevő regionális különbségek nélkül, minden negyedik belső-erdélyi vagy partiumi fiatalról elmondható, hogy legalább hetente eljár templomba, imaházba (42. ábra). A vizsgált népesség további egyharmadát jelenti azoknak az aránya, akik legalább havi rendszerességgel illetve legalább évente egyszer résztvesznek egyházuk, felekezetük szertartásain. A templomba-járás gyakorisága erősen nem és korfüggő: a nők és meglepő módon a fiatalabb korcsoport tagjai nagyobb rendszerességgel látogatják felekezetük szertartásait.

Adataink azt mutatják (43. ábra), hogy mindhárom régióban a vallásosság látható megnyilvánulásai mögött az Istenbe vetett hit húzódik, a megkérdezett fiatalok több, mint 80 százaléka úgy érzi, hogy hisz Istenben vagy pedig ezzel kapcsolatosan nincsenek kétségei. Szintén figyelemre méltó adat, hogy az Isten vagy egy felsőbb hatalom létét egyértelműen elutasító fiatalok aránya egyik régióban sem haladja meg a 2 százalékot.

43. ábra

A következő kijelentések közül melyik áll a legközelebb Önhöz? (százalékban, N=1181)

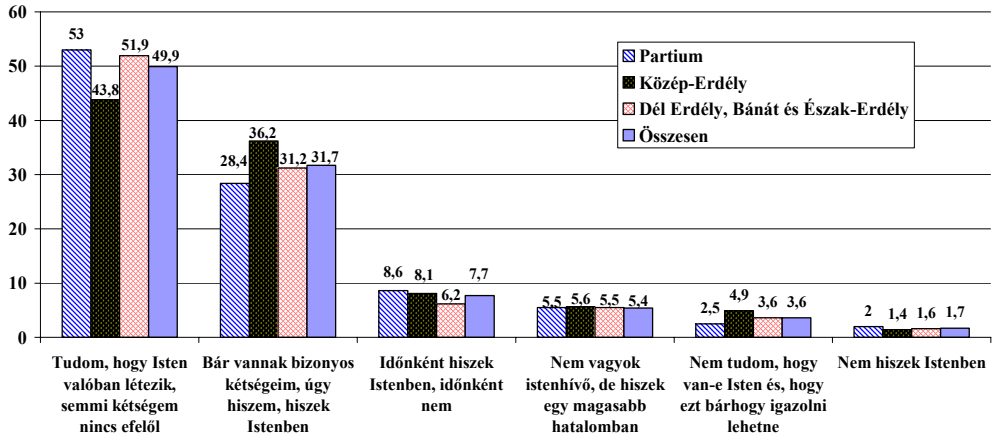

9. Társadalmi közérzet és jövőtervek

Az erdélyi magyar fiatalok társadalmi közérzetét több változó révén mértük. Először arra kérdeztünk rá a kérdőívezés során, hogyan értékeli általában az elmúlt tíz évet, ezzel a rendszerváltás éveinek általános megítélését vizsgáltuk az ország általános helyzetére, valamint a megkérdezettek személyes életére vonatkozóan. A régiók között kis, nem szignifikáns különbségek figyelhetők meg, ezért csak a Partiumban adott válaszok eloszlását ismertetjük.

29. táblázat. Véleménye szerint az elmúlt 10 évben hogyan alakult a Partiumban…(százalékok)

Kérdés	Romlott	Nem változott	Javult
az ország gazdasági helyzete?	69,9	16,4	13,8
az emberek életszínvonala?	72,5	13,5	14,0
az Ön személyes helyzete?	24,2	41,2	34,6
a magyarok és a románok egymáshoz való viszonya	24,8	56,0	19,2

A megkérdezettek legnagyobb része (70 százaléka) úgy gondolja, hogy az ország gazdasági helyzete és életszínvonala rosszabb, mint tíz évvel ezelőtt. De hogy ez a vélemény mennyire ideológiailag megalapozott azt jól mutatja, hogy a saját helyzetüket illetően csupán egynegyedük gondolja, hogy rosszabb, mint tíz éve, és 35 százalékuk úgy gondolja, hogy javult, 40 százalék szerint pedig nem változott. A román-magyar viszony esetében pedig több mint fele gondolja, hogy nem változott, jó egynegyedük szerint romlott, ennél kevesebben pedig úgy látják, hogy javult. E véleményt is az ideológiailag formált makrotársadalmi véleményekhez hasonlóan alakítják a fiatalok.

Megvizsgáltuk, hogy ezekben a kérdésekben milyen a jövőképük a magyar fiataloknak Erdély középső és nyugati régióiban.

30. táblázat. Véleménye szerint a következő években hogyan alakul…(százalékok)

Kérdés	Régió	Romlik	Nem változik	Javul
az ország gazdasági helyzete?	*Összesen*	*34*	*33*	*33*
	Partium	38,7	28,1	33,2
	Közép-Erdély	31,7	38,7	29,6
	Szórvány	30,0	35,8	34,2
az emberek életszínvonala?	*Összesen*	*38*	*30*	*32*
	Partium	40,9	24,6	34,4
	Közép-Erdély	37,9	33,6	28,5
	Szórvány	34,8	34,6	30,6
az Ön személyes helyzete?	*Összesen*	*11*	*27*	*62*
	Partium	14,1	26,2	59,7
	Közép-Erdély	8,2	28,5	63,3
	Szórvány	8,9	27,6	63,5
a magyarok és a románok egymáshoz való viszonya	*Összesen*	*17*	*51*	*32*
	Partium	17,6	47,0	35,4
	Közép-Erdély	15,7	56,6	27,7
	Szórvány	16,6	50,3	33,2

Általánosan tekintve azt mondhatjuk, hogy a megkérdezettek minden régióban mérsékelt optimizmussal viseltetnek mind az ország, mind pedig a saját jövőjüket illetően. Összehasonlítva az elmúlt 10 év megítélésével, a fiatalok jóval nagyobb arányban gondolják, hogy javulni fog a helyzet, mind ahányad ezt a múltról mondták. Az egyéni jövő esetében minden régióban jóval többen optimisták, mind az ország jövőjét illetően, megtartva a múltról alkotott diszkrepanciát a makro- és a mikro-szint között.

A válaszok között regionális összehasonlításban szignifikáns különbségek figyelhetők meg. A partiumi fiatalok minden esetben pesszimistábbak mint a más vidéken élő honfitársaik. Többen válaszolták minden esetben a helyzet romlását, ám a javulást illetően is kiemelkednek, mikor az életszínvonalról

vagy a román-magyar viszonyról van szó. Összességében a határvidéken élők jobban hisznek a változásban, legyen az jó vagy rossz irányban, mint a többiek. Feltehetően szerepe van ennek abban is, hogy a helyzetet reálisabb összehasonlításban látják a magyarországi viszonyokkal.

A jelenlegi életükkel való elégedettséget vizsgálva összességében csupán kis különbség figyelhető meg régiónként:

44. ábra

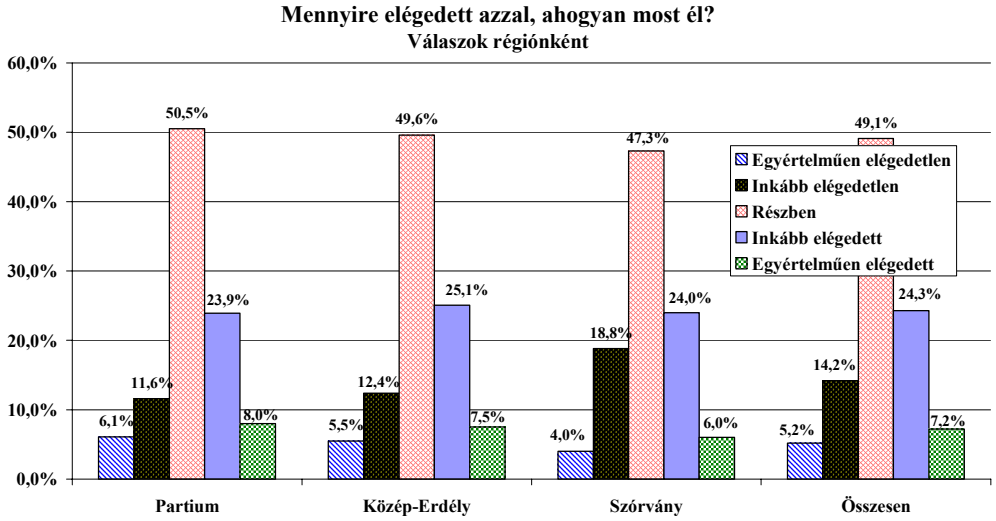

A Partiumban több az elégedetlen, de ugyanakkor az elégedett is, mint a másik két régióban, különösen a szórványhoz képest. Kitűnik, hogy a szórványban lényegesen többen vannak olyanok (18 százalék), akik a mostani életükkel inkább elégedetlenek, mint a másik két régióban, ahol ezek aránya 12 százalék körül van. Az elégedetlenségek hátterének feltárásához megvizsgáltuk, hogy milyen problémákat tartanak a legsúlyosabbnak a fiatalok (31. táblázat).

Bár a vélemények erősen szóródnak, a magyar fiatalok jó egynegyede a Partiumban és Belső-Erdélyben a munkanélküliséget említette a legsúlyosabb problémának. Ezt követik a kilátástalan jövő, valamint a

pénztelenség, alacsony keresetek. A magyar fiatalok válaszai mindegyik régióban meglepően hasonlóak. A románoknál a sort 29 százalékkal a pénztelenség vezeti, ezt követi a szegénység, létbizonytalanság. Bár a felsorolások szerint vannak eltérések, a lényeget tekintve nem nagyok ezek az eltérések etnikumonként. Talán azt lehetne kiemelni, hogy a magyarok jobban félnek a munkanélküliségtől, a románok pedig a kábítószerek elterjedését szignifikánsan nagyobb problémának látják. A második legsúlyosabb problémának ugyanazokat említették mind az elsőnek, csupán jobbann szóródnak a válaszok, így azok a problémákat is többen jelölték meg, amelyeket először alig említettek, így az anyanyelven való tanulás problémáját a magyarok 4 százaléka említette második legsúlyosabb problémának. Egyéb problémákat a magyarok kevesebb, mint két százaléka említett, ebbe a csoportosításba a románok válaszait is be lehetett sorolni.

31. táblázat. Mi az ifjúság legsúlyosabb problémája? (%)

Problémák	Régiók			Összesen	
	Partium	Közép-Erdély	Bánát	Magyarok	Románok
munkanélküliség	24,9	28,0	27,3	27	12
lakáshelyzet megoldatlansága	7,5	4,4	3,8	5	8
pénztelenség, alacsony keresetek	12,7	14,0	13,5	13	29
szegénység, létbizonytalanság	7,9	7,9	6,8	7	14
kábítószer elterjedése	4,5	5,8	6,0	5	10
kulturálatlanság, igénytelenség	2,5	3,2	3,3	3	4
kilátástalan jövő	15,2	14,6	15,0	15	6
tanulási lehetőségek beszűkülése	3,2	2,0	4,5	3	2
erkölcsi romlás	3,2	4,7	2,0	3	3
céltalanság	3,4	2,6	5,3	4	1
anyanyelven való továbbtanulási lehetőségek hiánya	1,6	1,2	0,5	1	0
elvándorlás	1,8	1,7	1,3	2	1
egyéb	11,6	9,9	10,7	12	10

A továbbiakban megvizsgáltuk a fiatalok jövőterveit. Mindegyik régióban a magyar fiatalok átlagosan 87 százalékának vannak jövőtervei az elkövetkező

öt évre, ez majdnem 10 százalékkal haladja meg a azon román fiatalok arányát, akiknek ugyancsak vannak jövőterveik. Hogy milyen jövőterveik vannak, azt az alábbi táblázatból lehet kiolvasni régiónként:

32. táblázat. A fiatalok jövőtervei az elkövetkező öt évben régiónként (%)

Jövőtervek	Partium	Közép-Erdély	Szórvány	Összesen
saját lakás (építés, vásárlás, csere)	15,9	9,7	11,2	12,5
lakásfelújítás, bővítés, modernizálás	6,9	4,0	4,7	5,3
vállalkozás indítása, saját vállalkozás	5,3	5,7	4,1	5,0
autó, új autó	2,1	2,0	0,3	1,5
gyerekvállalás, gyerek felnevelése, iskoláztatás	5,6	4,7	3,8	4,7
családalapítás	11,1	13,4	7,4	10,5
tanulás, szakmaszerzés, (nyelvtanulás, diploma, új szakma megszerzése)	18,3	25,1	22,5	21,7
elhelyezkedés, munka(hely)	6,3	8,4	6,8	7,1
megfelelő, (jó, jobb) munkahely	4,8	6,0	8,9	6,5
önálló élet(vitel) megteremtése	8,7	7,0	5,9	7,3
magyarországi munkavállalás	3,7	1,0	2,7	2,6
egyéb külföldi munkavállalás	2,1	2,0	4,7	3,0
magyarországi tanulás	1,6	1,7	1,2	1,5
egyéb külföldi tanulás	1,6	1,7	2,4	1,9
szakmai sikerek	4,0	6,0	8,0	5,9
utazás	0,8	1,7	0,9	1,1

A fiatalok egy része, relatív többsége, továbbtanulni szeretne. A Partiumban is ez a leggyakrabban adott válasz, de elmarad a többi régióktól, míg jóval többen említették a lakásvásárlást, felújítást, a kettőt együtt jóval többen említették, mint a továbbtanulást. A közép-erdélyiek egynegyede említette a továbbtanulást, megelőzve a többi régiókat. Átlagosan 10 százalék körül vannak azok, akik családalapításra gondolnak, itt is a Kolozs és Maros megyeiek kiugranak 13 százalékkal az átlaghoz képest. Munkahely szerzése, vagy cseréje a lakosság további 6-7 százalékát foglalkoztatja leginkább. Megfigyelhető, hogy a regionális különbségek igen csekélyek, de a magyar és a román fiatalok jövőtervei között sincsenek lényegi különbségek. A

jövőstratégiákat jobban tudjuk értékelni akkor, ha korcsoportok szerint is megvizsgáljuk, ezennel csak a teljes mintán (a táblázatot lásd a Gyorsjelentésben). A korcsoportonként különválasztott jövőstratégiák között érzékelhető különbségek vannak. A 25-29 évesek várhatóan alig akarnak már továbbtanulni (10 százalék alatt vannak), de ha igen is, nem Magyarországon. E korcsoporthoz tartozók jó egynegyede a lakásvásárlást vagy a lakás felújítását, további jó egytizedük a családalapítást említi a legfontosabbként. A 20-24 évesek az átmeneti kategória, a legfiatalabbak pedig felerészt továbbtanulni szeretnének, kevesebb, mint egytizedük munkába szeretne állni, a többiek pedig szétoszlanak a különböző további célok között.

Településtípusonként megfigyelhető különbségek vannak a jövőtervekben. A városiak mintegy egynegyede szeretne továbbtanulni, míg a falun élők csupán 15 százaléka. Ehelyett a falusiak a lakásfelújítást helyezik előtérbe. Nemenként is vannak eltérések. A fiúk többen szeretnének lakást vásárolni és vállalkozást alapítani, a lányok a továbbtanulást, a lakásfelújítást, modernizálást és a családalapítást helyezik előtérbe, átlagosan mintegy 3-4 százalékkal.

45. ábra

Hogyan ítéli meg általában személyes életterveinek megvalósulási esélyét?

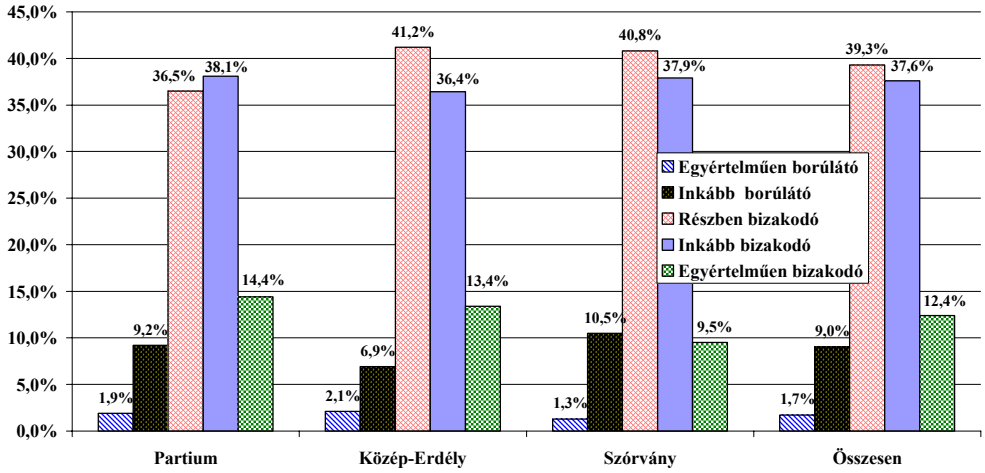

A jövőstratégiák megvalósulási esélyét a fiatalok különbözőképpen látják (45. ábra). Megvizsgáltuk az optimizmus szintjét nemzetiség szerint:
A román fiatalok 18 százaléka egyértelműen bizakodó, ami a terveik megvalósítását illeti, a magyar fiataloknak csupán 12 százaléka ennyire optimista, de mivel az „inkább bizakodó” választ a magyar fiatalok nagyobb arányban választották, mint a románok, az optimizmus szint összességében ugyanolyan nagyságrendűnek tekinthető. A partiumiak körében az egyértelműen bizakodók aránya 14 százalék fölött van, ami már számottevő a szórványban élők 9,5 százalékához képest.

9.1. Politikai jövőkép

A magyar fiatalok 43 százalékát egyáltalán nem érdekli a politika a regionális különbségek pedig nem szignifikánsak. A románok 53 százalékát nem érdekli. A fiatalok öt százalékát nagyon érdekli a politika, további 9 százalék magyar, és 6 százalék román fiatalt eléggé érdekli. Tehát az érdeklődők aránya alig éri el összesen a 15 százalékot, még a magyarok körében is.

A következő ábrán a „Mennyire elégedett azzal, ahogyan ma a demokrácia működik Romániában?" kérdésre adott válaszok százalékos értékei tekinthetők meg. A válaszok egy tízfokú skálán vannak rögzítve, ahol a 1 azt jelenti, hogy teljesen elégedetlen, a tízes pedig a teljes elégedettséget jelenti.

46. ábra

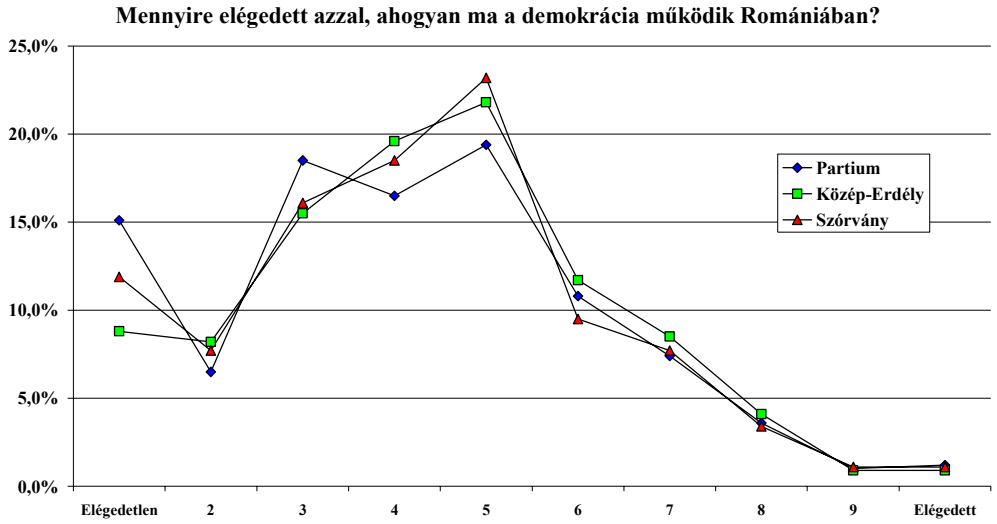

A magyar fiatalok 4 százaléka szerint nincs demokrácia, 12 százaléka teljesen elégedetlen, és összességében 1 től 3-ig, tehát nem kielégítőnek értékelte a román demokrácia működését 35 százalék, 4 től 6-ig értékelve, tehát részben kielégítőnek ítéli 48 százalék, míg 13 százaléka elégedett (7-10). A román fiatalok 2 százaléka szerint nincs demokrácia, a teljesen

elégedetlenek aránya pedig magasabb, mint a magyaroknál, 15 százalék, nem kielégítőnek (1-3) összesen 30 százalék, részben kielégítőnek 31 százalék, míg kielégítőnek 37 százalék találja a román demokrácia működését, szignifikánsan nagyobb arányban, mint a magyarok körében.

47. ábra

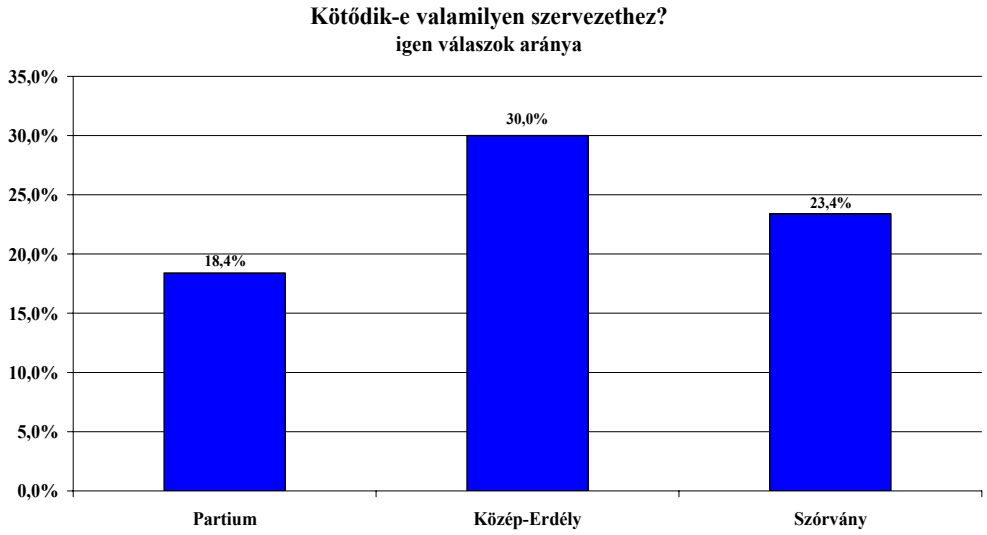

A fiatalok közéleti szférával való kapcsolatait vizsgálva megkérdeztük, kötődnek-e valamilyen szervezethez. A magyar fiatalok 24, a románok csupán 7 százaléka kötődik valamilyen politikai vagy civil szervezethez. Szignifikáns különbségek vannak régiónként. A Közép-Erdélyben élő magyar fiatalok 30 százaléka, míg a Partiumiak csak 18 százaléka kötődik valamilyen szervezethez. Ezen belül az igennel válaszolók közel 90 százaléka tagja is ezeknek a szervezeteknek. A kedvelt szervezetek típusainak gyakorisága a 33. táblázatból olvashatók ki.

33. táblázat. Milyen típusú szervezethez kötődik? (százalékok)

A szervezet típusa	Partium	Közép-Erdély	Szórvány	Összesen (N=280)
Politikai párt, mozgalom	39,5	40,4	44,4	41
Ifjúsági szervezet	13,5	12,5	24,4	16
Kulturális szervezet	8,6	7,7	1,1	6
Diákszervezet	9,9	9,6	5,6	9
Egyházhoz kötődő szerveződés	13,6	17,3	8,9	13
Szakmai szervezet	6,2	5,8	2,2	5
Egyéb	8,7	6,7	13,4	10

A szervezeti tagok nagyobb része tehát politikai pártnak tagja, a magyarok az RMDSZ-nek, a románok különböző politikai pártoknak tagja. Az ifjúsági és diákszervezetek, valamint az egyházi ifjúsági körök kedveltek még a magyar fiatalok körében. Az arányok közötti regionális különbségek az alacsony esetszámok miatt nem megbízhatóak. Ezzel együtt megállapítható, hogy a szórványban az RMDSZ és az ifjúsági szervezetek elsősorban, ahol a magyar ifjúság tömörül, az egyházi körök kevésbé jelentősek, még Partiumhoz és Közép-Erdélyhez képest is. A románok és a magyarok szervezeti tagsága közötti százalékos különbségek pontos mértéke az alacsony esetszám miatt ugyancsak nem megbízhatóak.

48. ábra

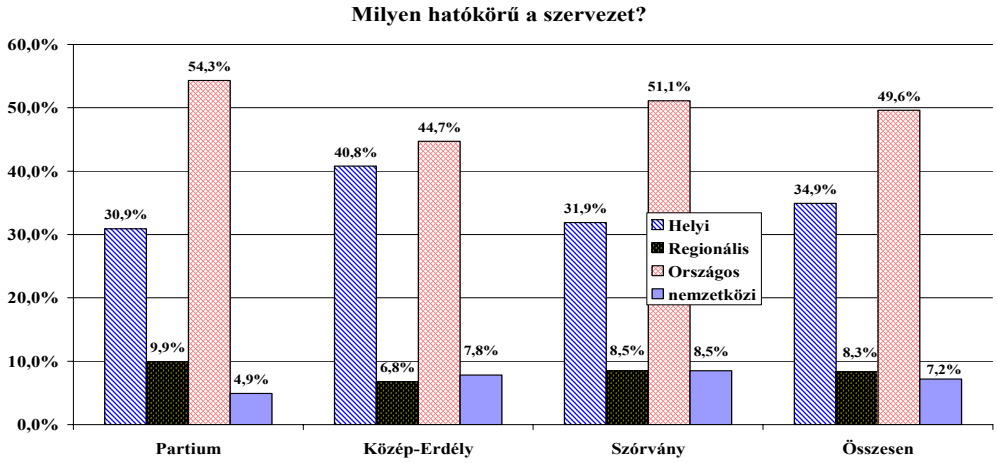

Hatókörét tekintve szervezetek fele országos, a többi helyi, illetve kis részben regionális hatókörű. A régiók közötti különbségek nem szignifikánsak. A románok körében valamivel többet tesznek ki a nemzetközi szervezetek tagjai.

49. ábra

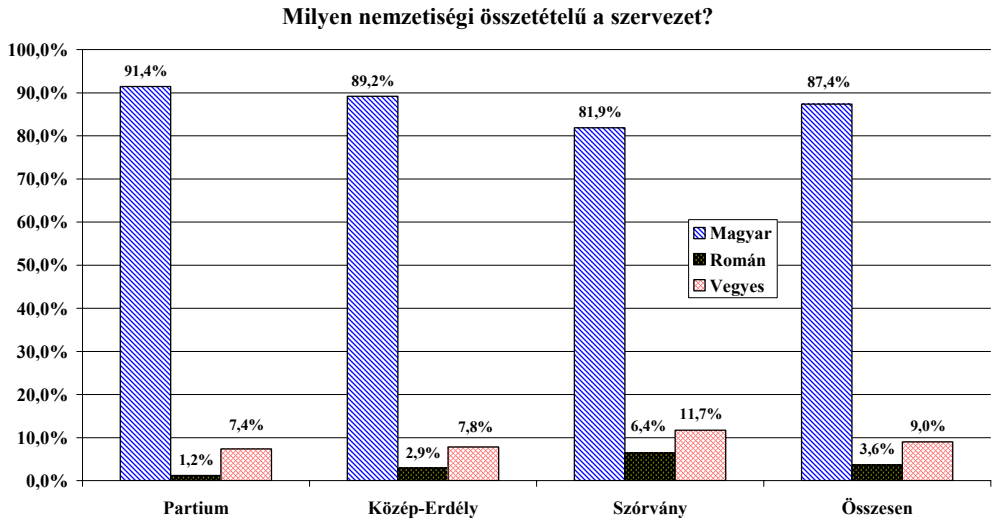

E szervezetek tagságukat tekintve a magyarok esetében legnagyobbrészt, 87 százalékban túlnyomóan magyar nemzetiségűekből tevődnek össze. Látható, hogy a Szórványban valamivel többen tartoznak román vagy vegyes szervezethez, mint a Partiumban, de a különbségek nem akkorák, hogy ez messzemenő következtetésekre sarkalljon. A románok az általuk megnevezett szervezeteket felerészt román, felerészt vegyes nemzetiségi összetételűnek jelölték meg. Jól látható tehát, hogy a romániai magyar fiatalok legnagyobb része, még lokális kisebbségi helyzetben is, a sajátosan magyar kisebbségi szervezeti tagságot preferálják.

A fiatalok politikához való viszonyulásának egy másik aspektusaként az országuk euroatlanti integrációjának megítélését vizsgáltuk. A magyar fiatalok 92, a románok 95 százaléka érte egyet azzal, hogy Románia

csatlakozzon az Európai Unióhoz. A NATO-hoz való csatlakozást a magyarok 88, a románok 92 százalékban támogatják. A magyar fiatalok 11 százaléka, míg a románok 7 százaléka szerint soha nem fog csatlakozni az országuk az EU-hoz, a válaszolók többi része legnagyobbrészt az elkövetkező 10-15 év valamelyikét jelölte meg (lásd a grafikont). A régiók közötti eltérések nem szignifikánsak.

50. ábra

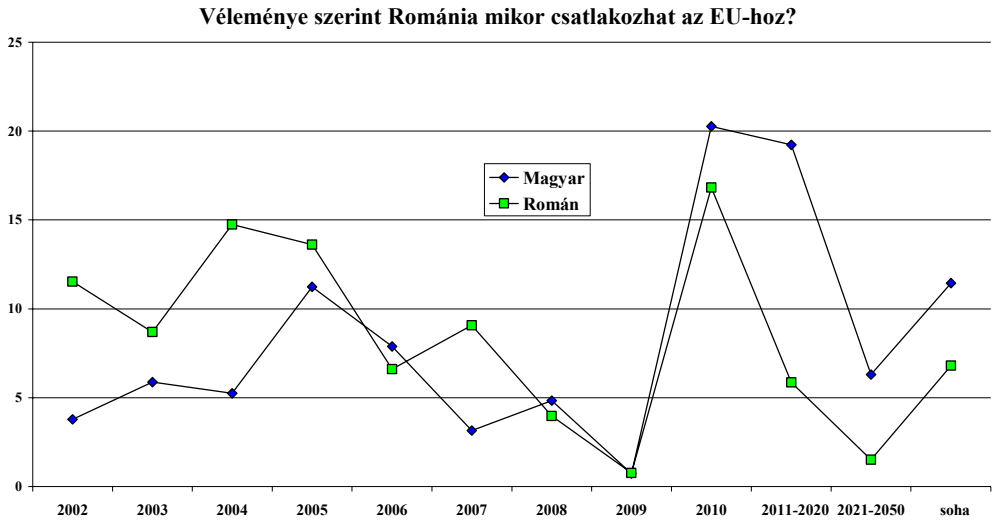

A magyar fiatalok 65 százaléka, míg a románok 85 százaléka gondolja, hogy Románia 2010-ig legkésőbb csatlakozni fog. Itt figyelemreméltó a román fiatalok optimizmusa a magyarokhoz képest, miszerint 20 százalékkal kevesebben gondolják a magyarok közül a többségi fiatalokhoz képest, hogy Románia még ebben az évtizedben csatlakozni fog az Unióhoz.

Magyarország európai uniós csatlakozása a magyar fiatalok többségének véleménye szerint valami hatással lesz az életükre, akár közvetve, makro-szinten, akár közvetlenül a saját személyes helyzetükre (51. ábra). Többségük (60 százalék) szerint a romániai magyarok helyzete javulni fog a fiatalok véleménye szerint az anyaország csatlakozásával, majdnem fele a magyar

fiataloknak a saját helyzetüket is javulni látják a csatlakozással, bár itt a legnagyobb azok aránya, akik úgy látják, hogy nem változtatja meg a szomszédoknak az EU-ba való bekerülése az ő személyes helyzetét (31 százalék).

51. ábra

Magyarország EU-s csatlakozása milyen hatással lesz Románia helyzetére?

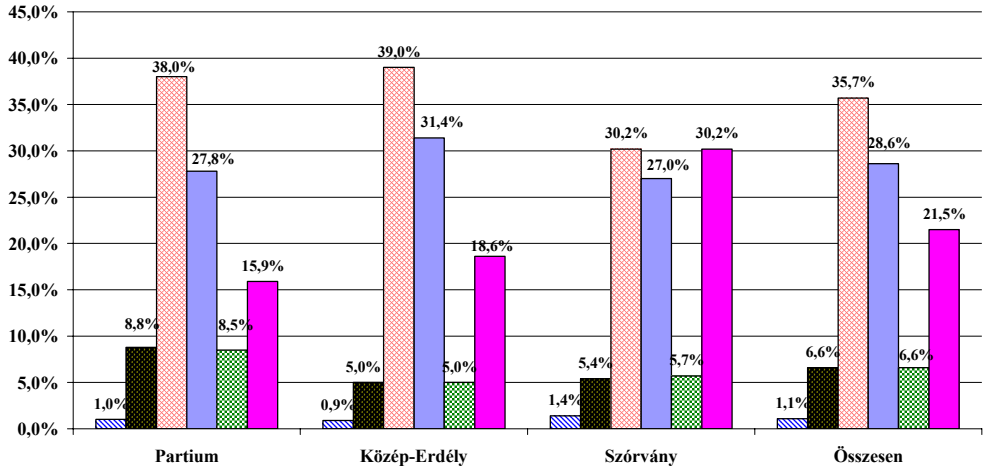

52. ábra

Magyarország EU-s csatlakozása milyen hatással lesz Románia és Magyarország közötti viszonyra?

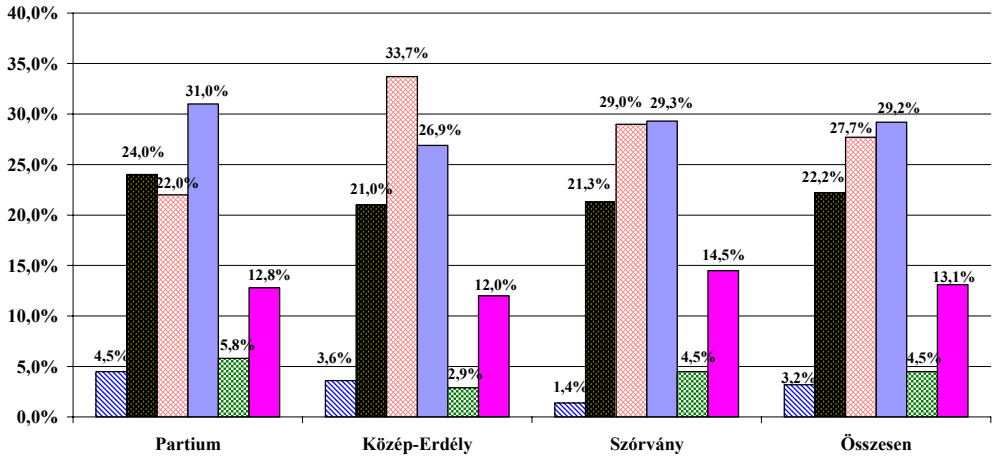

Kevesen gondolják azt, hogy Románia helyzetére rossz hatással lenne Magyarország EU csatlakozása, bár jó kétötödük szerint a két ország közötti viszonyt rontani fogja, kevesebb, mint egyharmaduk szerint pedig javulni fog a viszony ezzel. A Partiumiak szignifikánsan nagyobb arányban gondolják, hogy Magyarország EU csatlakozása rontja Romániai helyzetét és a két ország közötti viszonyt. Feltehetően a határhoz közelebb élők számára traumatikus lesz, ha a két ország közötti határ nehezebben átjárható lesz. Emellett a kérdezés időpontjában még nem volt világos, hogy Romániát felveszik a NATO-ba és a 2007-es Európai Uniós csatlakozási időpont az EU által is hivatalosan vállalt. Emellett a Schengen-vízum kényszerének a román állampolgárok számára való eltörlése sem történt még meg akkor, és sokan nem is hitték hogy egyhamar eltörlik. Mint ismeretes, a kérdezés időpontja után jó egy hónapra, 2002 január elsejétől eltörölték a vízumkényszert a Schengen zónába utazó román állampolgárok számára.

9.2. Kivándorlási szándékok

A régió fiataljai körében igen jelentős a kivándorlási szándék, ám ez az országos tendenciákhoz hasonló. Összesen a fiatalok kétharmada gondolt már arra, hogy kitelepedjen külföldre, 11 százalékuk határozott elvándorlási szándékkal és tervekkel rendelkezik, ez a réteg, amelyet aligha tudunk már itthon marasztalni. A másik két csoport az, amely megtartható még Erdélyben, ha a feltételek változnak: egynegyedük elhatározta, hogy elmegy, de nem tudja még hová és hogyan, további 32 százalék pedig néha elgondolkozik azon, hogy kivándoroljon, de nincs konkrét elképzelése. Nyilván ezek a szándékok nem mindenki esetében megvalósíthatók, inkább a társadalmi közérzet egy szemléletes mutatóját képezik. A Partiumiak és a többi belső-erdélyiek között nincsenek szignifikáns eltérések a szándék tekintetében.

53. ábra

Gondolt-e már arra, hogy kitelepedjen külföldre?

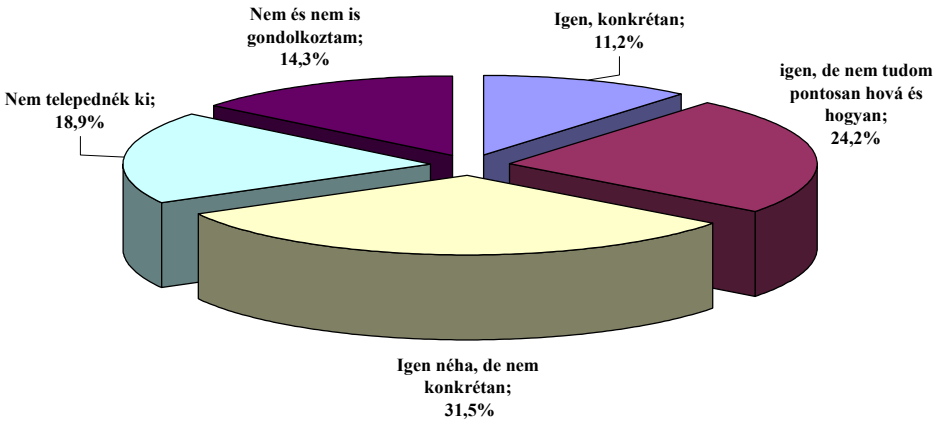

Az elvándorlók motivációs háttere rávilágít számunkra arra, hogy mik a migráció mozgatórugói. Megkérdeztük azoktól, akik elmennének, hogy miért mennének el.

54. ábra

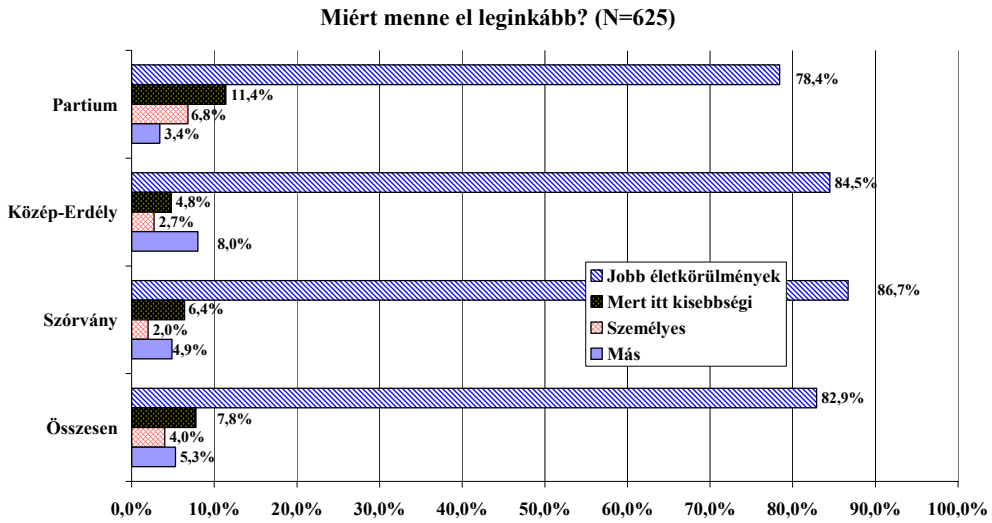

A fiatalok legnagyobb része, 80 százalék fölötti arányban gazdasági okokból vándorolna el. Eltérések vannak a különböző régiók között ezen motivációk arányaiban. A Partiumban 11 százalékuk azért menne el, mert itthon kisebbségi, ezek aránya a szórványban 6,4, Közép-Erdélyben pedig csupán 4,6 százalék, bár ezen a vidéken a legerősebbek az etnikai feszültségek az önkormányzatokban. Úgy látszik, hogy a fiatalokat ez nem foglalkoztatja, viszont a Partiumban a több fiatal számára tűnik hátrányosnak az itthoni kisebbségi helyzet, valószínűleg a magyarországi helyzet jobb ismerete és közelsége alapján.

Megkérdeztük, hogy mennyi időre terveznek elmenni? A legnagyobb csoport, 40 százalék körül végleg elhagyná az országot. További egynegyedük 4-10 évre menne el, ám nehezen hihető, hogy azután még

hazatérnek jelentősebb számban. A fennmaradó egyharmaduk 3 évre vagy annál rövidebb időre menne el, ezek egy része valóban haza is térhet.

55. ábra

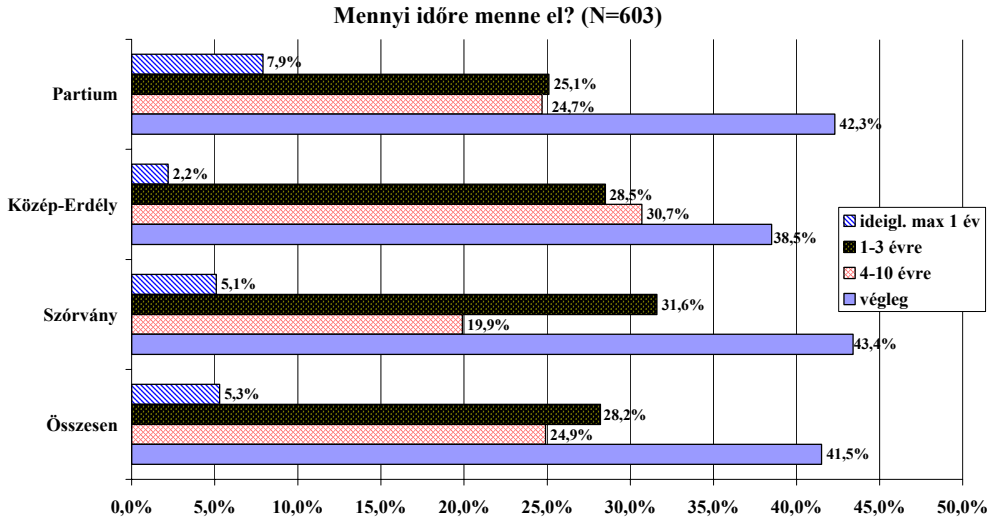

Mivel a kivándorlási szándékok majdnem teljesen gazdasági motiváltságúak, megértésükhöz megvizsgáltuk, hogyan ítélik meg a munkahelyi elhelyezkedési lehetőségüket szülőföldjükön. Régiónként újra szignifikáns eltérések figyelhetők meg.

A Partiumban élők lényegesen nagyobb arányban, 22 százalékuk válaszolta, hogy rosszak az elhelyezkedési lehetőségek a vidékükön, míg Közép-Erdélyben 15, Szórványban pedig 13 százalékuk válaszolta ugyanezt. Kedvezőtlennek ítélték meg hozzávetőlegesen 30 százalékban mindegyik régióban. A kedvező válaszok a Partiumban csupán 11 százalékot tettek ki, míg máshol elérték a 15 százalékot. Nem véletlenül nevezték a magyar fiatalok a munkanélküliséget a legsúlyosabb ifjúsági problémának.

56. ábra

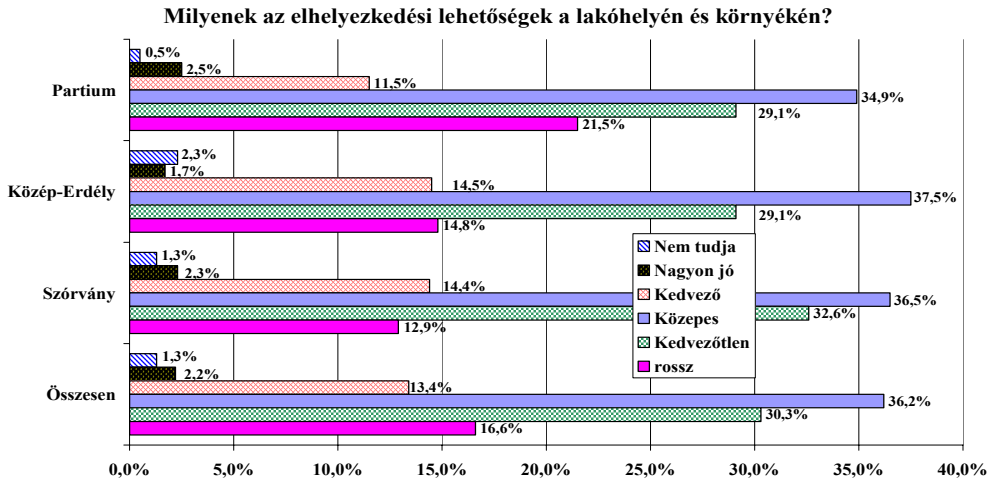

A fenti tendenciáknak ellent látszik mondani az a tény, hogy a külföldön munkát vállalni szándékozók aránya Szórványban a legmagasabb, és a Partiumban a legalacsonyabb. Valójában a partiumiak nem csupán dolgozni, hanem jelentős részük tanulni is készül Magyarországra, már a középiskolától kezdődően.

57. ábra

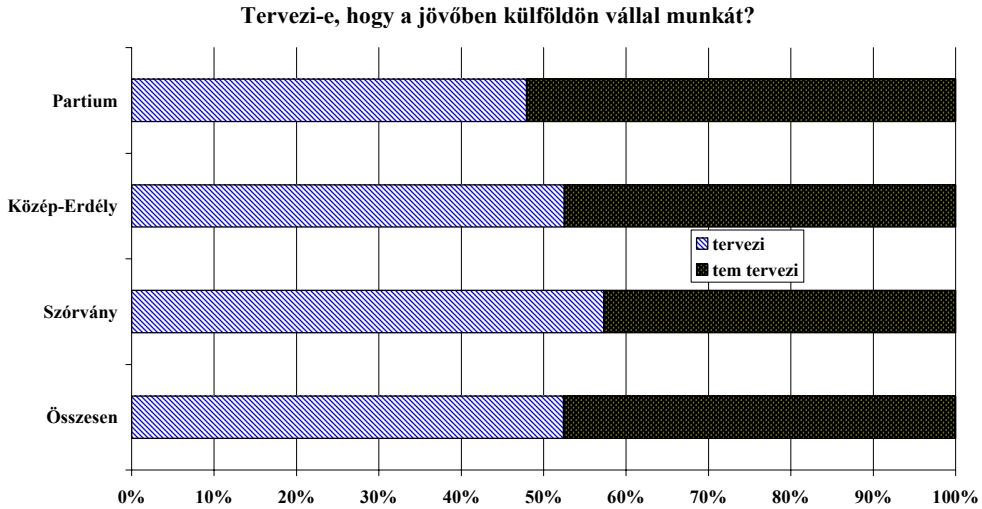

A szórványban élők egyizeddel többen, 57 százalékban tervezik külföldön dolgozni, míg a Partiumban „csupán” 47 százalék, bár már ez is elgondolkodtató, hogy a fiatalok fele külföldön akar dolgozni. Legnagyobb részük Magyarországon, kisebb részük az Európai Unió országaiban, további kis arányban Amerikában és Izraelben vállalnának munkát.

58. ábra

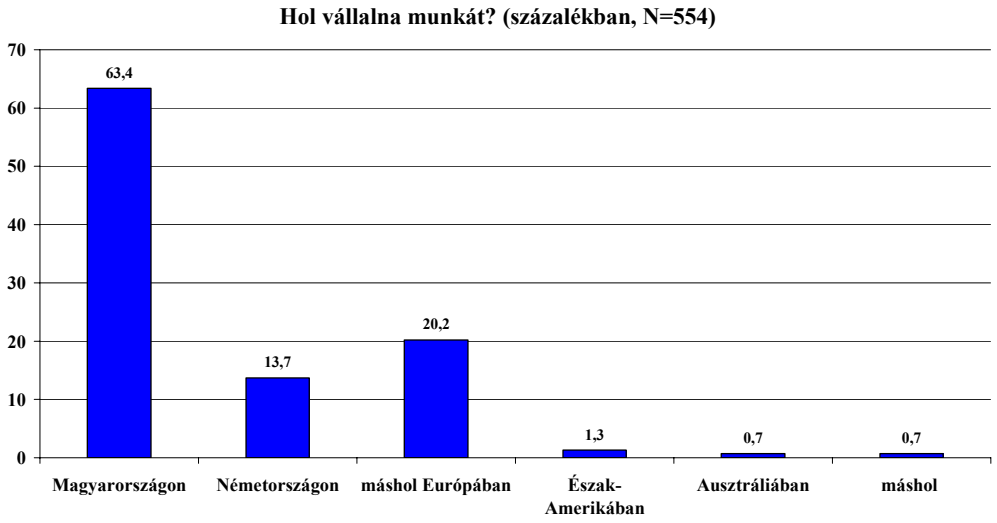

Mivel a legtöbben Magyarországot jelölték meg célországként, megkérdeztük, hogy mennyi időre terveznek munkát vállalni ott. Mintegy 20 százalékuk örökre kimenne dolgozni, a Partiumból pedig majdnem 30 százalékuk telepedne ki végleg dolgozni. Mintegy 40 százalékuk egy évnél hosszabb időre menne ki, itt a partiumiak csupán 30 százalékot tesznek ki. Egy évnél rövidebb időre, tehát szezonmunkára menne a többi 40 százalék. A szórványban élők ebben a kategóriában valamivel átlag alatt, 35 százalékban vannak, míg a partiumiak 42 százaléka választotta a rövid munkavállalást, nyilván a határvidéken könnyebben megszervezhetők ezek a szezonmunka-vállalások.

59. ábra

Mennyi időre szeretne munkát vállalni Magyarországon?

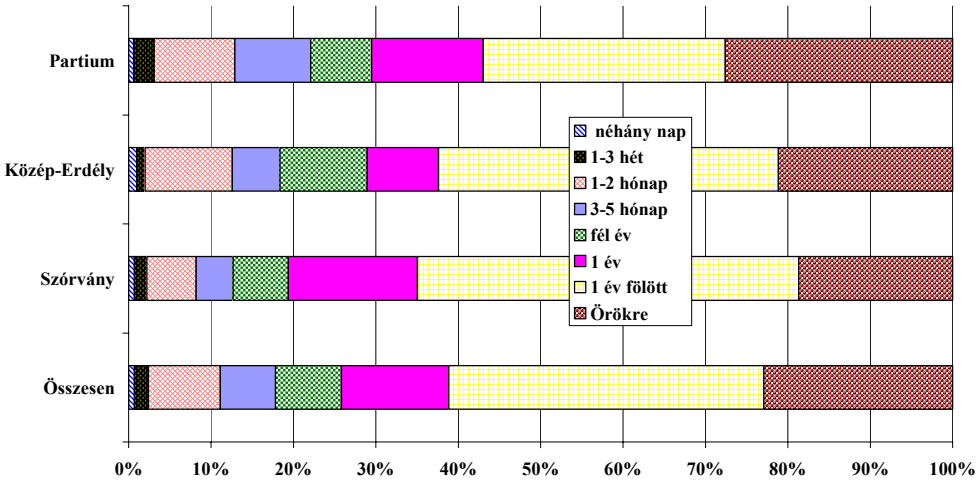

10. Értékrend

Az értékrend vizsgálatánál mindenekelőtt arra voltunk kíváncsiak, hogy a fiatalok mennyire vélik úgy, hogy ítéleteikben, viselkedéseikben hagyatkozhatnak a szüleik gondolkodásmódjára, mennyire felel meg eszményeiknek a szülők élete. Adataink mindhárom régióra vonatkozóan azt mutatják, hogy a fiatalok két-ötöde számára a szülők életmódja egyértelműen pozitív referenciaként jelenik meg, további két ötödük pedig úgy véli, hogy életvitelében részben hagyatkozna a szülei példájára (60. ábra). A szülők eszményeit határozottan elutasító fiatalok aránya a teljes vizsgált népességen belül 15% körüli. E tekintetben átlag alatti arányokat egyedül a dél-erdélyiek képviselnek (12,5%).

60. ábra

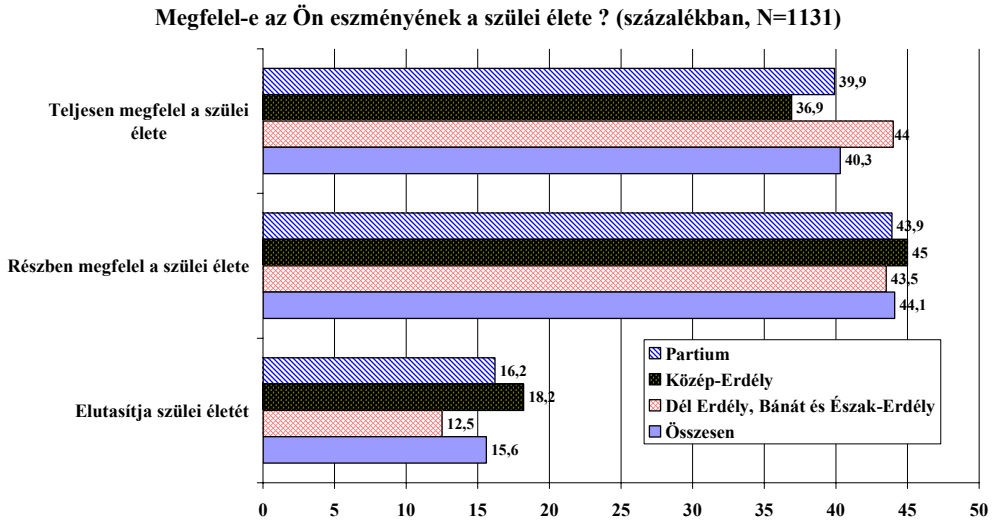

A belső erdélyi és partiumi fiatalok értékpreferenciáinak vizsgálatára egy olyan mutatót alkalmaztunk, amely az életben fontosnak vélt dolgokat egy egytől tízig terjedő skálán jelenítette meg. Az így kapott – egyes régiókra

vonatkozó átlagértékeket – a 34. táblázat szemlélteti. A táblázatban a szignifikánsan eltérően megítélt preferenciákat csillaggal jelöltük.

Eszerint különböző regionális átlagokat kapott a család fontosságának a megítélése, amely a közép erdélyiek körében marad el a teljes mintabeli átlagértéktől, ettől függetlenül azonban a fontossági sorrendben itt is az első helyen szerepel. A további eltérő megítélést kapott értékopciók (a környezet állapota, hogy magyar, hogy mennyi a jövedelme, hogy férfi/nő, a pénz, a politika) közös jellemzője, hogy a partiumiak esetében képviselnek a regionális mutatószám feletti átlagokat.

34. táblázat. Mennyire fontos az Ön életében a...?
(a 0-tól 10-ig terjedő skála átlagértékei)

	Partium	Közép Erdély	Dél Erdély, Bánát és Észak-Erdély	Összesen
a családja*	9,68	9,52	9,70	9,64
hogy saját jövőjével kapcsolatos elképzelései megvalósuljanak	9,44	9,33	9,37	9,38
munkája, hivatása	8,79	8,79	8,84	8,81
a környezet állapota*	8,97	8,69	8,57	8,75
a szabadidő, a kikapcsolódás	8,63	8,78	8,76	8,72
a barátok	8,62	8,74	8,67	8,67
hogy Ön művelt	8,61	8,56	8,79	8,65
hogy magyar*	8,85	8,57	8,43	8,63
hogy milyen munkát végez	8,56	8,58	8,57	8,60
hogy mennyi a jövedelme*	8,68	8,4	8,41	8,51
hogy Ön férfi / nõ*	8,28	7,83	7,71	7,96
a pénz*	8,15	7,86	7,83	7,96
hogy mennyire érzi magát hasznosnak a társadalomban	7,87	7,75	8,02	7,88
kultúra, műveltség	7,80	7,94	7,90	7,87
hogy mi a saját vallása, hite*	7,60	7,13	7,34	7,37
a politika, a közélet*	4,15	3,92	3,77	3,96

Az értékrend-vizsgálat egy további fázisában a fiatalok együttélő nemzetekkel, népcsoportokkal szembeni toleranciáját, befogadókészségét tettük nagyító alá. Eszközül egy olyan skálát alkalmaztunk, amely arra kérdezett rá, hogy a fiatalok milyen legközelebbi viszonyt fogadnak el az említett népek egy-egy tagjával. Eszerint az 1-es érték a családba való befogadást jelenti, a 6-os pedig a lehető legtávolabbi viszonyt (mely szerint a megkérdezett egy országban sem lakna az illető népcsoport egy tagjával). A kapott átlagértékek alapján a teljes vizsgált népességre vonatkozóan elmondható, hogy a saját nemzet tagjai után (1,22-es átlagérték) a belső-erdélyi és a partiumi fiatalok leginkább a többségi nemzet tagjait fogadnák el (2,34) legkevésbé pedig a roma népességgel létesítenének közelebbi viszonyt (4,11). Ami a regionális különbségeket illeti, a 61. ábra adatai arról tanúskodnak, hogy átlagosnál hosszabb társadalmi távolságról beszélhetünk a közép-erdélyi megkérdezettek és a románok, valamint a szórványban élő magyar fiatalok és a roma népesség tagjai között.

61. ábra

Milyen legközelebbi viszonyt fogadna el a felsorolt társadalmi csoportok egy-egy tagjával? (N=1173)

az 1-től 6-ig terjedő skála átlagértékei

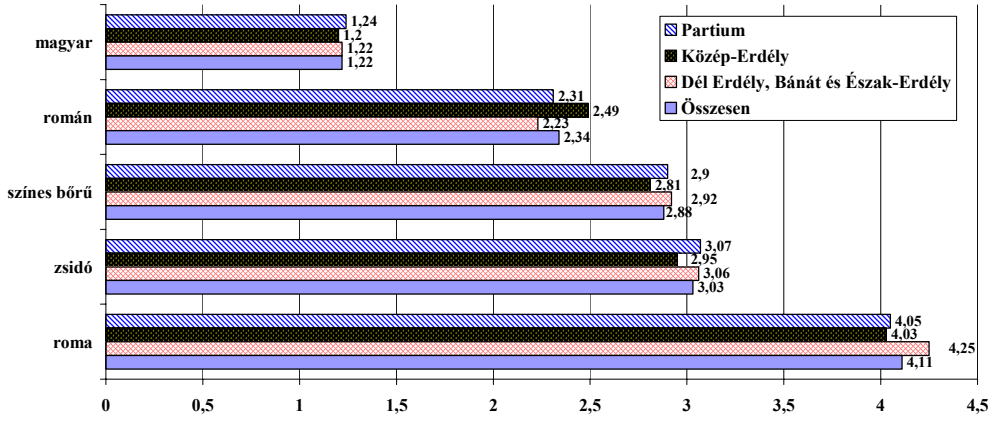

11. Identitás

Az erdélyi fiatalok identifikációs mintáit elemezve először azt vizsgáltuk meg, hogy melyik az a társadalmi nagycsoport, amelyet a legközelebb állónak tartanak magukhoz. A magyar fiatalok legnagyobb része romániai vagy erdélyi magyarnak vallotta magát (53 százalék), további egyharmaduk egyszerűen „magyarnak" vallotta magát, míg a többi, néhány százalékot kapott választást megtekinthetik a következő ábrán. Kis, de tendenciaszerű eltérések figyelhetők meg a magyar fiatalok nemzeti identifikációjában régiónként: A szórványban kevesebben, mint fele a fiataloknak vallotta magát romániai vagy erdélyi magyarnak, a másik két régió 55-57 százalékához képest, míg a magukat egyszerűen „magyarnak" vallók aránya között nincsenek eltérések. Ezzel szemben többen vallották magukat európainak a szórványban élők, akárcsak a román fiatalok.

62. ábra

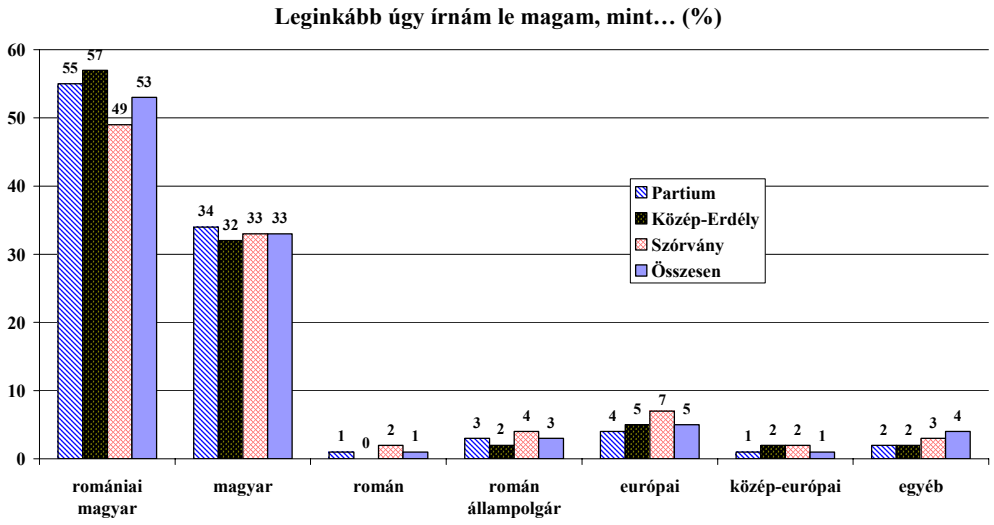

A román és magyar fiataloknak is feltettük a kérdést, az eredményeket összehasonlítottuk. Más kutatások eredményeiből tudjuk, hogy az erdélyi magyar és román identitás sok hasonló, ún. tükörvonást tartalmaz (Csepeli és ts., 1998, Veres V, 2000). A csoportválasztás terén is a két „magyar" kategóriával azonosulók száma megegyezett a két „román" kategóriával azonosulók számával a román almintából: a magukat románnak, illetve a román állampolgárnak vallók aránya is összesen 83 százalék. Az európai vagy közép-európai opciók között nincsenek szignifikáns eltérések.

Megkérdeztük azt is, hogy másodsorban minek vallaná magát? A magyarok erre a kérdésre adott válaszai a következők:

35. táblázat. Másodsorban minek vallja magát? (%)

Referenciacsoport	Összesen	Partium	Közép-Erdély	Szórvány
Magyar	34	35	35	29
Romániai/ erdélyi magyar	22	24	24	17
Európai	16	12	15	22
Román állampolgár	15	17	11	17
Más	13	12	15	15

Látható, hogy másodsorban is legtöbben magyarnak vallották magukat, mivel a megkérdezettek jelentős része a két „magyar" kategóriát választották, bár jelentősen megnövekedett azok aránya, akik másodsorban európainak, illetve román állampolgárnak vallották magukat, mindkettő 15 százalék közül mozog. Még jelentősebbek itt a régiók közötti eltérések. A szórványban élőknek itt csupán 46 százaléka vallotta magát magyarnak vagy romániai/ erdélyi magyarnak, míg a másik két régióban ez 59 százalék volt[4]. Ennek megfelelően szórványban a magukat európainak, vallók aránya 6-7 százalékkal magasabb mint az átlag, illetve a román állampolgár opció

[4] Az régió és a csoport-hovatartozás másodsorban változók közötti Hi-négyzet próba 0,001 szignifikancia-szint mellett állítható összefüggést mutat.

megegyezik a partiumi említésekkel, de jóval magasabb, mint Közép-Erdélyben. Az eredmények azt mutatják, hogy a magyarok számaránya és a magyarsághoz, mint csoporthoz való kötöttség erőssége között egyenes arányú kapcsolat figyelhető meg. A tömbben vagy nagyobb közösségekben élők kevésbé vallják magukat a magyarságnál tágabb csoportok tagjainak, mint a szórványban élők.

Mivel a megkérdezettek legnagyobb része (83 %) elsősorban magyarnak vallotta magát, ezért megvizsgáltuk, hogy ők a magyarsághoz való tartozást hogyan élik meg. Az alábbi táblázatban az egyes kijelentésekre adott részben vagy teljesen egyetértő válaszokat összegeztük. A kijelentések néhány tipikus szociálpszichológiai attitűd-ellentétpárt tartalmaz, mint büszkeség-szégyen, előny-hátrány stb.

36. táblázat. A magyarsághoz való viszonyulás, százalékban

A hovatartozás megélési módja	Inkább vagy teljesen egyetért együtt			
	Összesen	Partium	Közép-Erdély	Szórvány
Büszke vagyok arra, hogy magyar vagyok.	86	88	86	84
Mások általában tisztelik a magyarokat.	37	50	33	36
Gyakran szégyellem, hogy magyar vagyok.	5	6	4	4
Mások általában nem tartják a magyarokat nagyra.	23	25	20	23
A magyarság fontos meghatározója annak, hogy ki vagyok.	64	68	63	59
Úgy érzem, hogy keveset tudok adni a magyarok (csoportjá)nak.	37	39	33	40
Előnyt jelent magyarnak lenni.	29	25	30	33
Hátrányt jelent magyarnak lenni.	20	25	18	16
Úgy érzem, hogy értékes tagja vagyok a magyarok csoportjának.	46	49	43	44

Jól látható, hogy a pozitív vonatkozásokkal nagyon erősen azonosulnak (büszkeség) mindegyik régióban, a magyarságuk is a válaszok kétharmada

szerint nagyon fontos, bár ez a kérdés a magyarok régiós arányával egyszerre csökken: a szórványban élők közül szignifikánsan a legkevesebben értettek egyet ezzel (59%), a közép-E. Bár előnyt többnek jelent a magyarságuk mint hátrányt, mintegy 8 százalékkal, de számottevő, hogy 20 százalék úgy éli meg, hogy hátrányt jelent neki magyarnak lenni. Régiónként a Partiumiak nagyobb arányban tartják hátránynak a magyarságukat, mint a Közép-Erdélyben és a szórványban élők.. Kihangsúlyozandó, hogy az általunk vizsgált megyék mindegyikében a magyarok számbeli kisebbségben vannak, a legtöbb városban is, így ez a hátrány-érzékelés nem meglepő. Meglepő, hogy a partiumiak körében átlagnál szignifikánsan többen, 25 százalékuk tartja hátránynak a magyarságot, márcsak Magyarország közelsége miatt is szokatlan ez, szemben a szórványban élőkkel, ahol nem nyilvánvaló, hogy miért vannak jóval kevesebben azok, akik hátránynak érzik a magyarságukat. Feltehetően a Székelyföldön ez az arány jóval alacsonyabb. A szégyenérzetet érzők aránya elenyésző, ami a magyarság-tudatot mint pozitív csoportképző tényezőt tünteti fel

Megvizsgáltuk a magyarsághoz való tartozás kritériumait a fiatalok körében. Megkérdeztük, hogy a táblázatban foglalt kijelentések mennyire fontosak ahhoz, hogy valaki magyarnak számítson. A legtöbben, majdnem mindenki teljesen vagy inkább egyetért azzal, hogy fontos az önbesorolás, hogy az illető magyarnak tartsa magát, ehhez közel eső arányban, 88 százalékuk tartja fontosnak, hogy magyar legyen az anyanyelve, 87 százalékuk hogy jól beszéljen magyarul (ami ezen a vidéken nem mindig esik egybe), 80 százalék tartja fontosnak, hogy a magyar ismerje és szeresse a magyar kultúrát, 77 százalékuk szerint legalább egyik szülő legyen magyar, de ezen belül 63 százalékuknak fontos, hogy mindkét szülő legyen magyar. A magyar nemzeti jelképek tiszteletét is fontosnak tartja 77 százalékuk, viszont itt a „nagyon fontos” válaszok aránya csupán 41 százalék. A válaszoló hozzávetőlegesen

60 százaléka, vagy ennél kevesebben tartják fontosnak hogy „magyar” egyháztag legyen (római-katolikus, református, unitárius, evangélikus), valamint magyar iskolát végezzen. A magyar pártokra, jelesen az RMDSZ-re szavazás nem számít magyarság-kritériumnak a népesség többsége számára, bár 41 százalékuk teljesen vagy inkább egyetért azzal, hogy fontos. A többi kritériumok pedig a magyar lakosság túlnyomó többsége számára nem számítanak magyarságot meghatározónak.

37. táblázat. A magyarsághoz tartozás kritériumai

Kritériumok	Teljesen egyetértők aránya			
	Összesen	Partium	Közép-Erdély	Szórvány
Legalább egyik szülője magyar legyen	55	58	49	56
Mindkét szülője magyar legyen	43	42	50	39
Magyar legyen az anyanyelve	72	76	73	67
Magyar állampolgár legyen	10	13	6	9
Tisztelje a magyar nemzeti színeket, jelképeket	41	47	39	35
Magyarnak tartsa magát	75	80	70	72
Jól beszéljen magyarul	63	71	59	56
Ismerje és szeresse a magyar kultúrát	46	48	50	42
Magyar szertartási nyelvű egyházhoz tartozzon	38	44	38	32
Magyarországon szülessen	3	3	2	3
Élete legnagyobb részében magyarok között éljen	16	19	15	13
Szavazzon az RMDSZ-re vagy a magyar pártok egyikére	23	28	19	22
Magyar iskolát végezzen	32	32	35	29

A regionális bontásban szignifikáns eltérések vannak (khí-négyzet próbával) majdnem minden kritériumnál, kivéve abban, hogy egyik szülője legalább magyar legyen valamint a magyar kultúra ismeretében és szeretetében. A tendencia az, hogy a partiumiak a kritériumok többségében többen válaszolták, hogy azok nagyon fontosak, a szórványban pedig kevesebben vannak azok, akik ilyen kategorikusan fogalmazzák meg a magyarsághoz

tartozás kritériumait. Más szóval, a szórványhelyzetben élők a magyarság meghatározásában „megengedőbbek”.

A kollektív, különösen a nemzeti identitás fontos összetevője a haza és a szülőföld fogalma. A megkérdezettek (magyarok) a következőket nevezték meg hazájuknak, szabad válaszadással, nyílt kérdés segítségével kérdezve.

38. táblázat. A magyarok hazafogalmainak eloszlása régiónként

Fogalmak	Összesen	Partium	Közép-Erdély	Szórvány
Település, ahol él	5	4,5	3,8	6,0
Település, ahol született	2	1,6	1,8	2,0
Néprajzi zóna	0	0,5	0	0,3
Megye	0	0,7	0,3	0,3
Régió	1	0,7	0,6	1,5
Erdély	31	33,8	39,3	22,4
Románia	53	46,7	49,9	60,7
Magyarország, történelmi Magyarország	7	10,6	4,1	5,8
Egyéb	1	0,9	0,3	1,0

A megkérdezettek több mint fele Romániát jelölte meg hazájának, kevesebb, mint egyharmaduk Erdélyt. Összesen 7 százalékuk valamilyen Magyarország fogalmat neveztett meg hazájának, 5 százalékuk pedig a települést, ahol él. A regionális különbségek szignifikánsak[5] és szemléletesek: Bár a Partiumban is mind Romániát, mind pedig Erdélyt ugyancsak a legtöbben tekintik hazájuknak, de kevesebben, mint a másik két régióban, ezzel szemben többen vannak azok, akik Magyarországot vagy a történelmi Magyarországot tekintik hazájuknak. Ebben szerepet játszhat Magyarország közelsége, valamint az a tény, hogy a ma Partiumnak tekintett terület jelentős része a történelem során legtöbb ideig nem Erdélyhez, hanem Magyarországhoz tartozott. Bár mindhárom régióban Románia van az első helyen a hazafogalmak közül, a szórványban élő körében jóval átlagon felül, 61

[5] A szignifikancia szint a Hi-négyzet próbához tartozik.

százalékuk számára Románia jelenti a hazát, és ennek megfelelően Erdélyt csupán 22 százalékuk elítette az átlagos 31 százalékhoz képest.
Egy másik kérdéssel azt tudakoltuk, hogy mit tekint szülőföldjének a fiatal.

39. táblázat. A magyarok szülőföld-fogalmainak eloszlása régiónként (%)

Fogalmak	Összesen	Partium	Közép Erdély	Szórvány
Település, ahol él	20	25,5	15,6	19,3
Település, ahol született	16	12,8	17,0	19,0
Néprajzi zóna	1,5	2,3	0,9	0,8
Megye	2	2,1	1,7	1,8
Régió	2	2,3	2,3	1,8
Erdély	38	33,7	49,0	32,8
Románia	19	20,2	11,8	23,0
Magyarország, történelmi Magyarország	1	0,7	0,9	0,8
Egyéb	1	0,5	0,9	1,0

Szülőföldjüknek jelentős részük Erdélyt jelölte meg (38%), egyötödük Romániát, a többiek pedig azon települést, ahol él és/vagy ahol született. Közép-Erdélyben jóval átlagon felül, a válaszolók majdnem fele Erdélyt jelölte meg, a másik két régióban ezek aránya 33 százalékos volt. A Partiumban jó egynegyedük, átlagon felüli arányban azt a települést jelölték meg szülőföljük gyanánt, ahol élnek, a születési hely (12,8) említése áltagon aluli.
Megkérdeztük, hogy a romániai/ erdélyi magyarok részét képezik-e a magyar nemzetnek, Erre a kérdésre a megkérdezettek 95 százaléka igennel válaszolt. Ez az eredmény, összevetve az előbbivel, ahol a megkérdezettek többsége Romániát, jelentős kisebbségük pedig Erdélyt nevezte meg, valamint tekintetbe véve a magyarsághoz való tartozás kritériumait, elmondható, hogy a helyi kisebbségben vagy szórványban élő erdélyi magyarok nemzeti identitása egyszerre tud regionális lenni, és kötődni Romániához, mint

hazához, ugyanakkor az egységes magyar nemzet részének tekintik önmagukat.

Megvizsgáltuk, hogy mennyire használják az etnikai sztereotipizációt a fiatalok arra, hogy megkülönböztessék a magyarországi magyarokat és az erdélyi románokat a saját csoportjuktól. Hét tulajdonságról kellett megmondják, amelyek között pozitív és negatív, erkölcsi és motivációs jellemzők egyaránt akadtak, hogy mennyire jellemző a különböző csoportokra (a részletes válaszokat átlagértékenként lést az alábbi táblázatokban[6]) A válaszolók az erdélyi magyarokat mint saját csoportot minden pozitív tulajdonság tekintetében többen tartották jellemzőnek, így az átlagértékek magasabbak, mint a másik két csoportra vonatkozóan. Bár vannak eltérések, de egyik tulajdonság esetében sincsenek radikálisan eltérő válaszok, inkább kisebb, árnyalatnyi eltérések kerületek felszínre a megítélést illetően. A válaszok alapján tolerancia, becsületesség és az intelligencia legkisebb átlagértékét a románok kapták, ennél nagyobb mértékben tartják jellemzőnek a magyarországi magyarokra ezeket a tulajdonságokat, és még inkább jellemzőnek tartják az erdélyi magyarokra. Az átlagok közötti távolság a románok és a magyarországiak között nagyobb, mint a két magyar csoport között mindegyik esetben, az intelligencia esetében nincs is szignifikáns különbség az utóbbiak között. A magyarországiak mindenkinél törekvőbbek és barátságtalanok, ám míg az első esetben alig előzik meg az erdélyi magyarokat, a „barátságtalan” tulajdonség esetében már a románok kerülnek közel az anyaországiakhoz. A lustaságot várhatóan nagyobb arányban „varrták” a románok nyakába a magyar fiatalok, ám a magyarországiakat is kissé lustábbnak tartják a sajátjaiknál.

[6] A szignifikancia szint az Anova teszthez tartozik

63. ábra

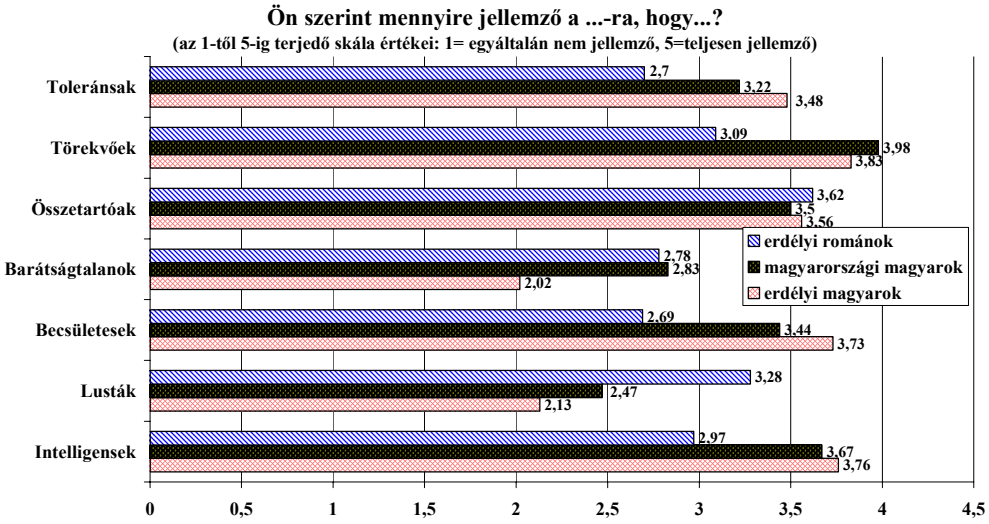

A sztereotípizációt regionális bontásban is megvizsgáltuk. A saját csoportra vonatkozó jellemzőkben nincsenek szignifikáns eltérések, csupán abban, hogy összetartók-e a magyarok. Itt a szórványban élők inkább összetartónak tartják, mint a többiek a magyarokat, ami érthető, hiszen a kisebb közösségekben egyszerűbb megegyezésre jutni.

40. táblázat. Mennyire jellemző a romániai/ erdélyi magyarokra, hogy…

(Átlagértékek, 1-egyáltalán nem jellemző, 5-teljesen jellemző)

Jellemzők	Partium	Közép-Erdély	Szórvány	Összesen
Intelligensek	3,74	3,75	3,79	3,76
Lusták	2,11	2,21	2,07	2,13
Becsületesek	3,68	3,71	3,81	3,73
Barátságtalanok	1,98	2,09	2,00	2,02
Összetartóak	3,51	3,49	3,68	3,56
Törekvőek	3,80	3,81	3,89	3,83
Toleránsak	3,47	3,47	3,52	3,48

A magyarországi magyarokra vonatkozóan e minden tulajdonságot szignifikánsan eltérő mértékben tartnak jellemzőnek. Csupán az intelligencia

és a törekvés tekintetében nem jellemzőek az eltérések. A többi esetben a Közép-Erdélyben élő magyar fiataloknak van a legrosszabb képe az anyaországiakról, legtöbben itt tartják jellemzőnek rájuk a listaságot, barátságtalanságot és legkevésbé a toleranciát. Kevesebben tartják barátságtalannak a Partiumban őket, mint a többi régiókban.

41. táblázat. Mennyire jellemző a magyarországi magyarokra, hogy…

(Átlagértékek, 1-egyáltalán nem jellemző, 5-teljesen jellemző)

Jellemzők	Partium	Közép-Erdély	Szórvány	Összesen
Intelligensek	3,65	3,58	3,77	3,67
Lusták	2,42	2,63	2,37	2,47
Becsületesek	3,44	3,33	3,55	3,44
Barátságtalanok	2,65	3,01	2,89	2,83
Összetartóak	3,58	3,35	3,55	3,50
Törekvőek	3,98	3,90	4,07	3,98
Toleránsak	3,33	3,13	3,17	3,22

A románokra vonatkozó válaszok a barátságtalanságot leszámítva szignifikánsan különböznek régiónként.

42. táblázat. Mennyire jellemző a erdélyi románokra, hogy…

(Átlagértékek, 1-egyéltalán nem jellemző, 5-teljesen jellemző)

Jellemzők	Partium	Közép-Erdély	Szórvány	Összesen
Intelligensek	2,94	2,83	3,14	2,97
Lusták	3,14	3,45	3,29	3,28
Becsületesek	2,79	2,61	2,65	2,69
Barátságtalanok	2,85	2,77	2,72	2,78
Összetartóak	3,78	3,66	3,41	3,62
Törekvőek	3,32	2,94	2,96	3,09
Toleránsak	2,64	2,64	2,81	2,70

A Partiumban egyes szempontokból pozitívabb kép él a románokról, mint máshol: kevesebben tartják őket lustának, ezzel szemben többen mondották, hogy becsületesek és törekvőek. A szórványban élők átlag felett látják őket

intelligensnek, összetartónak és toleránsnak. Nyilván a szórványban élők kevésbé előítéletesek, mert a személyközi kapcsolatok során több románnal érintkeznek, mint a többi régiókban. Ha összevetjük az erdélyi magyarokról formált véleményekkel, akkor látható, hogy a szórványmagyar fiataloknak a saját közösségükről még mindig számottevően jobb véleményük van, mint a románokról, tehát a pozitív szociális identitásuk nem került veszélybe.

12. A státustörvény megítélése

A megkérdezettek 73 százaléka hallott a határon túli magyarokról szóló magyar kedvezménytörvényről (népi nevén státusztörvény), de ez régiónként eltérő. A Partiumban élők körében átlagos arányban, Közép-Erdélyben nagy arányban, 82 százalékuk halott a státustörvényről, míg a szórványban élők körében viszont több mint egyharmaduk nem hallott a státustörvényről.

43. táblázat. Hallott-e az ún. státusztörvényről?

	Partium	Közép-Erdély	Szórvány	Összesen
Igen	71,1	82,4	65,8	73,0
Nem	28,9	17,6	34,2	27,0
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0

Azoktól, akik hallottak megkérdeztük, hogy mi a véleménye erről a törvényről. Különböző kijelentéseket tettünk fel, amelyek a nyilvános beszédben a státusztörvényről hangzottak el, ezekről kellett egyetértésüket kifejezni. A válaszok alapján látható, hogy a legnagyobb egyetértést az a kijelentés váltotta ki, miszerint a törvény elősegíti a munkavállalást, bár ez a rendelkezése a legkevesebbet ígérő és feltehetően a módosított változatból ki is marad a szomszédos országok és az Európai Unió kérésére. Sorrendben a következő legnagyobb arányú egyetértést a következő kijelentés összesítette: „erősíti a különböző államokban élő magyarok összetartozását”. Ez a vélemény valóban a törvény lényegét érinti. A következő kijelentés ugyancsak a törvény pozitív megítélését összesítette, arra vonatkozóan, hogy „elősegíti a romániai/erdélyi magyarok kulturális gyarapodását. Ám ugyanolyan intenzitással értettek egyet a törvény egyik feltételezett perverz effektusával, miszerint „hatására olyanok is magyarnak vallják majd magukat

akik nem is magyarok. A válaszadók nagy többsége egyetértett azzal, hogy a törvény rontja a romániai/erdélyi magyarok viszonyát a román többséggel. Széleskörű egyetértésnek örvendett az a kijelentés is, miszerint a törvény elősegíti a romániai magyarok anyagi gyarapodását.

A törvény várható hatásaira vonatkozó két, egymásnak ellentmondó kijelentéssel körülbelül ugyanannyian értettek egyet, megosztva a véleményeket: 45-46 százalékuk szerint a törvény elősegíti a szülőföldön maradást, másrészt pedig felerősíti a kivándorlást Magyarországra. Végül pedig a válaszadók legnagyobb része elutasította azt a két kijelentést, miszerint a státusztörvény hátráltatná Magyarország európai integrációját, és nem lenne tényleges hatással a romániai magyarok életére.

64. ábra

Milyen mértékben ért egyet az ún. státusztörvényre vonatkozó alábbi állításokkal?

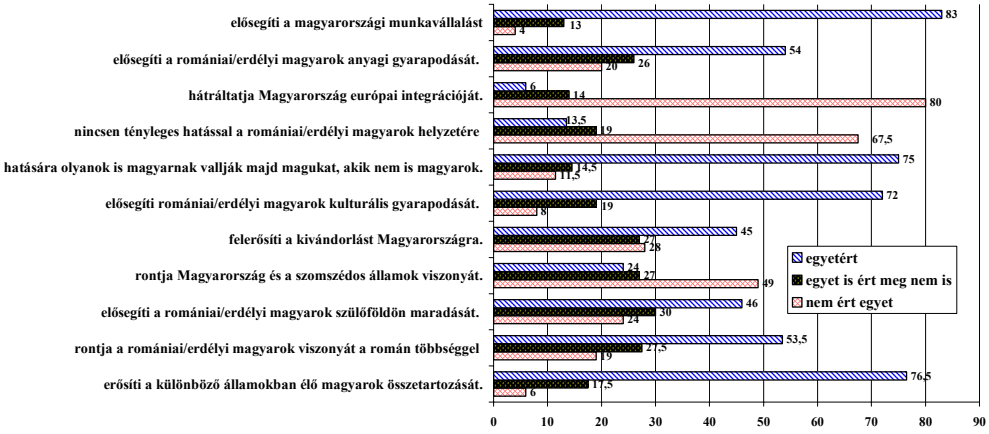

Régiónként vizsgálva a válaszokat megfigyelhető. hogy nincsenek szignifikáns eltérések a legtöbb esetben. A kivándorlás felerősítésére vonatkozó kijelentéssel a Partiumban átlagon felül értettek egyet, viszont ugyanott voltak többen azok (41%) akik egyáltalán nem értettek azzal, hogy nem lenne tényleges hatással a határon túli magyarok helyzetére, bár az

eltérés csak az intenzitásban figyelhető meg. A munkavállalás elősegítésére vonatkozó kijelentés esetében is erőteljesebben értettek egyet a partiumiak a többieknél, nyilvánvalóan azért is, mert a határ közelsége miatt elvileg valóban könnyebben lehetne igénybe venni a 3-6 hónapos munkavállalás megkönnyítését célzó rendelkezést.

Mindent összesítve a státusztörvényt, pozitívan fogadja az erdélyi magyar ifjúság. Ám a pozitív fogadtatáson túl látják a veszélyeit is, amelyeket a magyarországi és a romániai közbeszédben fogalmaztak meg a különböző politikai és társadalmi szereplők, így például a magyar-román viszony megromlására és a kivándorlás felerősödésére vonatkozókat. Emellett olyan elvárásokat fogalmaznak meg, amelyek nem, vagy csak érintőlegesen kapcsolódnak a státusztörvényhez, mint például a munkavállalás megkönnyítése. Mint ismeretes, a kedvezménytörvény a 3-6 hónapos munkavállalás terén több kritérium közül csupán egyet szabadít fel a státusztörvénnyel, és semmit nem jelent a hosszabb időre munkát vállalók számára. A tárgyalások 2002 végi állása alapján pedig a munkavállalással kapcsolatban e kevés kedvezményt is kivennék a törvényből. Összességében tehát az erdélyi magyar ifjúság státusztörvénnyel szembeni elvárásai és a törvény által nyújtott tényleges kedvezmények nem állnak szinkronban egymással, és ez középtávon kiábrándoláshoz vezethet a törvénnyel kapcsolatban.

Végül megkérdeztük, mit gondol, hogy személy szerint érinti-e őt a törvény. Azok háromnegyede, akik hallottak a törvényről személy szerint is érintve érzi magát. A leginkább a partiumiak (81 százalékban) fűznek személyes reményeket, míg bő 10 százalékkal kevesebben gondolják ugyanúgy a szórványban élők hogy személyesen is élvezni fogják az előnyeit a törvénynek.

65. ábra

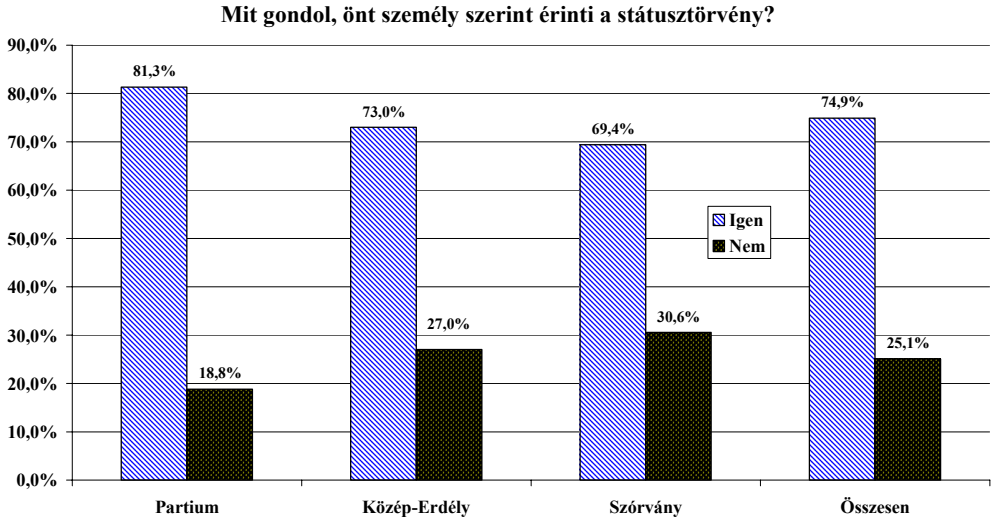
Mit gondol, önt személy szerint érinti a státusztörvény?
90,0%
80,0%
70,0%
60,0%
50,0%
40,0%
30,0%
20,0%
10,0%
0,0%
81,3%
18,8%
73,0%
27,0%
69,4%
30,6%
74,9%
25,1%
Igen
Nem
Partium
Közép-Erdély
Szórvány
Összesen

HIVATKOZÁSOK JEGYZÉKE

CSATA ZS. – MAGYARI T. – VERES V.(2002): Belső Erdély, In: Gyorsjelentés – Mozaik 2001 (szerk: Szabó A, Bauer B., Laki L., Nemeskéri I.), Nemzeti Ifjúságkutató intézet, Budapest.

CSEPELI GY., ÖRKÉNY A, SZÉKELYI M., CSERE G. (1998), Jelentés a Tündérkertből, In: Társadalmi riport, Budapest.

VERES V. (2000) , Az erdélyi magyarok és románok közösségi identitása a társadalmi struktúra tükrében, Szociológiai Szemle 2000.4